VERENIGING VOOR VELDBIOLOGIE - K.N.N.V. EPE - HEERDE

NATUURKLANKEN

JANUARI-FEBRUARI-MAART 2003 NUMMER 1

INHOUD:

Inhoud	Redactie	1
Voorwoord	Redactie	2
Stuurpraat	Bestuur	3
Ans de Brucijs overleden	Dik en Els Koopmans	4
In memoriam Frans van Noorden	Henk Menke	4
Programma	Bestuur	5
Programma's van de werkgroepen	Werkgroepen	6
Vernieuwing	Bestuur	8
Impressie van de VV	Lous Heine	9
KNNV-reis naar de West-Karpaten	Margriet Maan	10
Dierenopvang	Redactie	10
Uitnodiging en agenda voor de jaarvergadering	Bestuur	11
Jaarverslag 2002	Margriet Maan	12
Jaarverslagen van de werkgroepen	Werkgroepen	14
Verslag van de penningmeester	Jan Kuijper	19
Insectenexcursie Wisselsche veen	Joke de Heer	20
Vacaturebank	Bestuur	21
Advertenties	Onze sponsors	22/23
Spinnentrek in november	Els Koopmans-Grommé	24
Uitslag fotowedstrijd	Bestuur	24

Kennismaken met spinnen	J.D. Prinsen	25
Atalanta's op reis	Els Koopnians-Grommé	26
Bedankt Janus	Lous Heine	26
Wetens(w)aardigheden voor de jeugd	Oeti Slot-Batteram	27
PTT-telling 956	Gert Prins	29
Turkey Birding met de KNNV	Adrie Hottinga	30
Vogeltrek over de Dennenbeuvels	Harry van Diepen	34
Pijlstaarten per oproep	Els en Dik Koopmans	36
Gewestelijke excursie naar Schokland	Gewest IJsselstreek	37
Excursieverslag Hoophuizen	Adrie Hottinga	38
Prikkebenen?	Margriet Maan	40
In mijn tuin gezien	Diversen	41
Waargenomen	Agnès Herweijer-Smit	44

KNNV organiseert samen met de NJN in 2003 weer een

HOMMELACTIE.

De gegevens worden gebruikt om de verspreiding van zes algemene

hommelsoorten in kaart te brengen, net zoals in 1994/95 ook gebeurd is.

De veranderingen worden onderzocht, want het voorkomen van hommels

zegt iets over het milieu.

In Natura kunt u alles over deze actie lezen.

U treft hierbij alvast een Hommelkalender 2003 aan.

BERICHT

De Botanische Dag van de Contactcommissie voor Floristiek en Vegetatiekunde zal plaatsvinden op Zaterdag, 8 februari 2003 in het KNNV-natuurcentrum " de Boshoek", Bospad 3 te Schiedam. Het belooft een boeiende dag te worden. Welkom allemaal!

In de rubriek Stuifmeel in Natura staat het programma.
Openbaar vervoer: trein station Schiedam – Nieuwland, tramlijn 1 tot Bachplein.
Dan nog enkele minuten lopen.

VOORWOORD

Bij het schrijven van het eerste voorwoord in een nieuw jaar moet uiteraard begonnen worden met vele allerbeste wensen voor een eenieder die het leest, en we voegen daaraan toe dat we hopen dat er in 2003 heel veel te beleven zal zijn in de wereld van "de bloemetjes en de beestjes". En dat we er met ons allen maar geweldig van mogen genieten.
Bij- en na de nieuwjaarswandeling verwachten we veel bekenden te zien en dan kunnen er persoonlijker wensen gewisseld worden.

In een op korte termijn verschijnend "standaardwerk" van onze afdeling zal te lezen zijn hoe het met de natuur gesteld is in een klein gebiedje hier vlak in de buurt, met name "De Bonenburg". We hopen dat er bij de presentatie van het desbetreffende rapport op 8 april a.s. in het Dorpshuis van Heerde veel van onze leden aanwezig zijn. Hoe meer mensen zich bewust worden van natuurwaarden, hoe beter voor ons allemaal.

Ook voor de jaarvergadering op 20 februari a.s. hopen we op een grote opkomst. Het aantal mensen dat de KNNV-afdelingskar trekt is inmiddels teruggelopen tot niet echt veel meer dan nihil, dus hulp is hard nodig. Aan dit droeve feit ontsproot een nieuwe rubriek, die u vanaf nu in Natuurklanken zult aantreffen onder de naam "Vacaturebank". We vragen u deze rubriek ***altijd*** te lezen en nooit over te slaan, want er zou heel goed iets in kunnen staan wat u aanspreekt.

Probeer er wat mee te doen – het kan uw leven verrijken.....!

Het zal u opgevallen zijn dat dit blad bol staat van de inlegvellen. Vogels en vlinders en het formulier voor het Voorjaarskamp zullen u bekend voorkomen, maar de hommels zijn nieuw. We hopen dat we er een heleboel van terug mogen ontvangen.

Verder zult u in dit nummer meegevoerd worden naar verre landen, zelfs twee keer naar Turkije, omdat we niet konden kiezen tussen de twee verslagen die we van de vogelreis naar Istanbul mochten ontvangen. U zult het met ons eens zijn: ze zijn allebei het lezen dubbel waard,

Ook vlakbij huis, zelfs tegen het huis aan en in huis valt veel waar te nemen, en ook daarover kunt u in de daartoe geëigende rubriek lezen.

In de waarnemingenrubriek achterin hebben we vanwege plaatsgebrek meer weggelaten dan we gewoonlijk doen, maar alles staat vermeld in de klappers die voor het nageslacht bewaard blijven.

En we hebben ons zeer beijverd om dit blad tijdig te laten uitkomen, omdat in het vorige nummer de datum van de "Bomenmiddag" ontbrak: **donderdagmiddag, 23 januari –** noteert u het alsnog?

Voor het onwaarschijnlijk geval dat er onder de lezers van Natuurklanken spinnenvrezers zijn, hierbij een echte aanrader: kom vooral naar de lezing van

Mevrouw Prinsen op 13 maart a.s. in de vertrouwde Eper Gemeentewoning. Er bestaat een gerede kans dat uw afkeer omslaat in interesse, en het is al vaker voorgekomen dat interesse omslaat in passie. Goed voor u en goed voor de spinnen!

Tot slot: dit is een blad vol inlegvellen.

Zoals u ziet: dit blad biedt weer een keur aan leerzame ontspanning, maar als de degelijkheid u meer aanspreekt zijn daar voor u ook nog de jaarstukken. Wij wensen u veel genoegen bij het lezen van dit alles.

De redactie.

BERICHT

De Botanische Dag van de Contactcommissie voor Floristiek en Vegetatiekunde zal plaatsvinden op Zaterdag, 8 februari 2003 in het KNNV-natuurcentrum " de Boshoek", Bospad 3 te Schiedam. Het belooft een boeiende dag te worden. Welkom allemaal!

In de rubriek Stuifmeel in Natura staat het programma.
Openbaar vervoer: trein station Schiedam – Nieuwland, tramlijn 1 tot Bachplein.
Dan nog enkele minuten lopen.

Uiterste inleverdatum kopij voor april-mei-juni nummer:

1 maart 2003

INTERNETNIEUWS

Onze afdeling heeft een bladzijde op de website van: www.ontrack.nl

Klik aan Natuurnieuws, daarna op KNNV. Op ontrack zijn allerlei natuurverenigingen present en worden vele mogelijkheden voor fiets-en wandeltochten gegeven.

Sinds kort zijn we ook het web opgegaan bij www.heerderweb.nl

We stellen het zeer op prijs dat wij als volledige vrijwilligersorganisatie gastvrijheid hebben gekregen om ons programma te publiceren. Dank daarvoor!

We hopen dat de nieuwsgierigheid van de lezers van internet gewekt wordt en dat zij regelmatig onze excursies en lezingen met hun aanwezigheid zullen opluisteren. Want de natuur is een bron van Schoonheid en Verwondering.....!

Voor onze leden is het een mooi geheugensteuntje wanneer Natuurklanken plotseling pootjes heeft gekregen.

STUURPRAAT

Wij schrijven 2003 en het bestuur (voor de laatste keer bij monde van Marianne) wil graag alle leden een heel goed, gezond en natuurgericht jaar toewensen.

Het afdelingsbestuur is weliswaar lang niet compleet, maar we blijven hopen en ons best doen op aanvulling. Verderop in deze Natuurklanken staat een stukje van de drie overgebleven bestuursleden die hun plannen uiteenzetten.

Het jaar 2003 wordt ook het jaar van de presentatie van ons gezamenlijk rapport “Bonenburg”. We gaan dit deze keer in Heerde doen in “het Dorpshuis” aan de Van Meurslaan (achter het Gemeentehuis). De datum is 8 april om 20.00 uur, en behalve de genodigden hopen we veel leden en burgers-niet leden te mogen ontvangen. In de pers zal er ruim aandacht aan worden besteed.

We stellen ons voor om op die avond, behalve de aanbieding van het rapport, diverse andere dingen te doen. Te denken valt bijvoorbeeld aan: vogelgeluiden met dia’s van de op de Bonenburg voorkomende vogels, dia’s van de Bonenburg en eventueel een quiz waaraan ook niet-leden kunnen meedoen.
Epenaren, carpool eens naar Heerde. De Heerdenaren hebben het dan ook eens makkelijk.

Het rapport zal op die avond ook te koop zijn; u krijgt het dus niet automatisch in uw bezit.

Dan een mededeling: de kilometervergoeding voor de ten behoeve van de afdeling gereden kilometers is gesteld op € 0,20. Eventueel op te brengen door de meerijdende leden bij excursies enz.

Dan nog een voorstel: het leek ons leuk om een nieuwe werkgroep “Bodemkunde” op te richten, voornamelijk over de boden van Nederland en naaste omgeving. Een niet erg tijdrovende, wel heel interessante materie om gezamenlijk te bestuderen. Het programma zou kunnen bestaan uit per jaar enkele lezingen (inleidingen) en enkele excursies binnen Nederland.

Bauke Terpstra zou hieraan wel leiding willen geven, maar alleen als er tenminste zes leden geïnteresseerd zijn, die denken geregeld aanwezig te kunnen zijn!

Om de animo te peilen vragen wij u om te bellen naar Bauke (☏ 615863 na 19.00 uur), dan kan er hopelijk iets georganiseerd worden. Doe het nu om het niet te vergeten!

Als oud-bestuurslid hoop ik dat we elkaar nog geregeld tegenkomen.

Marianne Faber.

Ans de Brueijs overleden

Op 13 oktober 2002 kwam in een verpleeghuis in Sneek een einde aan het leven van ons oud-lid

ANS DE BRUEIJS-JANSEN.

Ans was in de 70-er jaren een zeer actief lid van onze KNNV-afdeling. Planten en geologie hadden haar grote belangstelling.

Toen Co en Ans, na jarenlang in Drente te hebben gewoond, weer in Epe terugkeerden, hebben ze maar weinig goede jaren meer gekend. Ze hadden zich veel voorgesteld van de hernieuwde kennismaking met de Veluwe en de KNNV-kennissen.

Ziekte en de dood van Co in januari, en een herseninfarct dat Ans al eerder tot een leven in een verpleeghuis had veroordeeld, maakten een abrupt einde aan hun verwachtingen.

Dik en Els Koopmans.

Fragment uit een verslag van een
ZWERFTOCHT DOOR FRANKRIJK
door Ans de Bruijs

in het Reisnummer van Natuurklanken, van november 1976

……”We kampeerden in “Latour d’Auvergne”, zo Frans als een molen Hollands is. Ten zuiden van Barboule ligt de Puy de Sancy. Hier moesten sanidienkristallen te vinden zijn bij handenvol.
Dat was werkelijk waar; de wegen waren opgebroken geweest en de kristallen lagen bij duizenden langs de weg. Stelt u zich van deze kristallen geen schitterende kleuren voor: ze zijn vuil grijs, de vorm is zeer typisch, net kleine schuingesneden pakjes boter, soms waren het tweelingen of wel vierlingen, op elkaar gegroeid.”…….

IN MEMORIAM FRANS VAN NOORDEN.

Op 14 december overleed in Berkum Frans van Noorden, vroeger bestuurslid en voorzitter van de afd. Epe-Heerde van de KNNV.

Frans werd 76 jaar oud.

Hij was bestuurslid van 1976 tot 1981 en vanaf dat laatste jaar tot 1985 leidde hij de afdeling.

Er zullen in onze afdeling,die veel ouderen telt, nog velen zijn die zich zijn markante persoonlijkheid herinneren. Wie met hem te maken had in het bestuur, of in de redactie van Natuurklanken genoot van zijn humor. Hij had uitgesproken meningen maar hij kon goed luisteren en was altijd bereid zijn standpunten in te ruilen voor betere ideeën.

Hij was een breed geïnteresseerd natuurliefhebber, maar het liefst keek hij naar vogels. Ook landschappen boeiden hem. Daarbij stonden de IJsselmeerpolders, waar zijn werk hem vaak bracht, bovenaan. Maar ook op het ingetogener Vecht-landschap was hij gesteld en hij kon lyrisch worden over het jaarlijks terugzien van de Kievitsbloemen.

Na zijn vertrek naar Berkum bleven de banden met veel Eper KNNV-ers intact. De afdeling blijft zich een goed en enthousiast voorzitter herinneren; een aantal leden heeft een dierbare vriend verloren.

Henk Menke.

PROGRAMMA

VAN WANDELINGEN, EXCURSIES,
LEZINGEN, ENZ.
VOOR UW AGENDA

NOTA BENE!! VOOR ELKE EXCURSIE GELDT VOOROPGAVE TOT UITERLIJK TWEE DAGEN VOORDAT DIE PLAATSVINDT.

U hoeft zich daar uiteraard niet aan te houden, maar dan loopt U wel de kans dat U, als het moment daar is, alleen op de verzamelplaats staat, omdat wij bij niet voldoende deelname een excursie annuleren. Mensen die zich wèl hadden opgegeven, krijgen hier tijdig bericht van.

Mocht U voor Uw opgave gebruik moeten maken van voice mail, vergeet U dan niet Uw telefoon-nummer in te spreken, zodat het geen problemen kan opleveren U terug te bellen.

Tenzij anders vermeld kunt U voor inlichtingen en opgave altijd terecht bij

Marianne Faber 0578 - 627167, of

Lous Heine 0578 - 576628, of

of bij degene die de desbetreffende excursie leidt.

Donderdag

MIDDAG
23 januari

BOMEN IN DE WINTER door Richard Schakelaar
De heer Schakelaar werkt bij de gemeente Epe en weet echt alles over elke boom. Hij zal ons foto's laten zien van "zijn" bomen op televisiescherm en vertellen hoe zij de winter doorkomen.Hij zal uitleggen waarom een kastanje zulke dikke knoppen heeft, terwijl de beuk het met heel slanke spitse knoppen moet doen. Hij zal ook wat silhouetten laten zien van bomen, zodat u bij uw wandelingen in de wintertijd nog weer wat meer en op andere wijze zult kunnen genieten van wat u in de natuur tegenkomt.

Plaats:Eper Gemeentewoning, Stationsstraat 25 te Epe

Tijd: 14.30 uur tot 16.30 uur.

De toegang voor KNNV-leden is gratis.

Niet-leden betalen een bijdrage in de kosten van € 2,- .

Dinsdag

25 februari

Jaarlijkse evaluatie- en planningsvergadering van de Werkgroep Paddestoelen. Met op een bondige manier wetenswaardigheden in relatie tot paddestoelen, zoals bijvoorbeeld de stand van zaken in een gebied dat men zelf regelmatig bezoekt, bijzonderheden over vondsten, dia's, tekeningen, enz.

Ook belangstellenden zijn van harte welkom.

Plaats: Eper Gemeentewoning (Huiskamer)
Tijd: 20 uur.

Zaterdag

8 februari

Botanische Dag van de Contactcommissie voor Floristiek en Vegetatiekunde.
(zie pag. 2 van dit blad.)

Zondag

9 februari

BOMEN 2
Op deze middag maken we een excursie langs bomen in de winter in Epe en omgeving. Het is een beetje een vervolg op de middag in januari, alleen gaan we nu met eigen ogen de bomen in de winter bekijken. Ook als u niet op de middag aanwezig kon zijn is het de moeite waard om mee te gaan,want het gaat om uw eigen omgeving.

Verzamelen om 13.15 bij de VVV in Epe, Pastoor Somstraat.

Het zal gedeeltelijk een auto-excursie worden, om op zoveel mogelijk plaatsen te kunnen gaan kijken. Als u mee wilt graag van tevoren opgeven bij Lous Heine in verband met het verdelen van de plaatsen in de auto's.

De excursie zal duren tot ongeveer 15.30 uur.

donderdag

20 februari

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Wij hopen dat u op deze avond van uw belangstelling blijk zult geven en het zou nog mooier zijn als u besloten had de bestuursgelederen op een of andere manier te versterken.

Na het huishoudelijk gedeelte zal Jan van Dijk ons met dia's een impressie geven van de vogelreis naar Istanbul, waar enkele leden van onze afdeling gefascineerd

zijn geraakt door de trek van o.a. Arenden, Sperwers en Ooievaars op de thermiek boven de Bosporus.

Plaats Eper Gemeentewoning, Stationsstraat 25 te Epe

Tijd: 20.00 uur.

Donderdag

13 maart

OVER SPINNEN……!!!

Mevrouw Prinsen uit Wageningen komt een lezing houden en als u bang voor spinnen bent, dan ***moet*** u beslist deze avond bijwonen!

U hoort dan o.a. hoe u spinnen kunt lokken en ze uw wil kunt opleggen.

Maar op deze avond gaat het natuurlijk ook over de verschillen in bouw en levensgewoonten.Wist u dat er zeshonderd soorten zijn? Deze zomer heeft Mevrouw Prinsen zelfs nog een nieuwe soort gevonden!

Een avond vond ze eigenlijk te kort en daarom komt ze in april ook nog een spinnenexcursie voor ons leiden.

Bovendien krijgt u elders in dit blad alvast een voorproefje in een artikeltje dat Mevrouw Prinsen voor ons schreef.

Plaats: Eper Gemeentewoning.

Tijd: 20.00 - ± 22 uur.

De toegang voor KNNV-leden is gratis.

Niet-leden betalen een bijdrage in de kosten van € 2,- .

zaterdag

29 maart

GEWESTELIJKE EXCURSIE NAAR SCHOKLAND

Het onderwerp is: geologie en landschap .

De excursie wordt voorbereid door Bauke Terpstra en Hans Grotenhuis.

Elders in dit blad vindt u uitgebreide informatie.

dinsdag

8 april

PRESENTATIE VAN HET RAPPORT BONENBURG

(Zie ook Stuurpraat.)

Plaats: Het Dorpshuis, Van Meursplein, Heerde.

Tijd: 20.00 uur.

Zondag

13 april

SPINNENEXCURSIE onder leiding van Mevrouw J.D. Prinsen

De locatie is nog niet bekend.

Verzamelen in Vaassen: hoek Dorpsstraat/Julianalaan.

Tijd: 13.15 uur.

Verzamelen in Epe: VVV pastoor Somstraat.

Vertrek van daaruit: 13.30 uur.

Deze excursie is ook erg leuk voor kinderen!

Nadere inlichtingen bij Lous Heine: 0578-576628

Donderdag 24 april

LEZING
De invulling van dit onderdeel leed aan haperingen, maar u krijgt tijdig de details.

Zaterdag 26 april t/m 2 mei

VOORJAARSKAMP
aan de oostkant van de Rijn, in het dorpje Saue
rthal, 45 km ten zuiden van Koblenz.

Programma's van de werkgroepen:

Insectenwerkgroep - voorjaarsprogramma

Maandag 10 februari

Werkgroepavond in de Eper Gemeentewoning

Aanvang 20.00 uur.

Maandag 10 feburari

Ontmoetingsavond met de Insectenwerkgroep uit Apeldoorn.

Na kennismaking en het uitwisselen van gegevens zorgen beide groepen voor het vertonen van een aantal dia's.
Plaats: Suite van de Eper Gemeentewoning - aanvang 20.00 uur.

Zaterdag 8 maart

Landelijke Vlinderdag te Ede, toegangsprijs € 7,50 per persoon en als men een lunch wil ontvangen kost dit € 12,50 (samen dus € 20.00). Aanmelding vooraf is noodzakelijk.

Maandag 10 maart

Werkgroepmiddag bij Micky Marsman, Belvédèreweg 3, Epe.

Tijdens deze bijeenkomst willen we ons zomerprogramma vaststellen.

Mogelijkheden zijn in willekeurige volgorde: stroomgebied van de Smallertsche Beek; retentiebekkens onder Emst bij de Oranjeweg; Apenheul te Apeldoorn; achter het AC-restaurant bij 't Harde; de Stakenbergweg aan de Elspeetsche Heide; Het Engelse Werk bij Katerveer; Fortmond; of een andere bestemming.

Aanvang 14.15 uur.

Dinsdag 22 april

Excursie naar Woesterberg in Emst.
Onderwerp: Graafbijtjes en andere gravende insecten.

Verzamelen bij VVV, Pastoor Sonstraat in Epe om 10.30 uur, of

bij Restaurant Schaveren, Oranjeweg, Emst, om ± 10.45 uur.

Vrijdag-**middag** 23 mei	Libellenexcursie o.l.v. Robert Ketelaar. Plaats en tijdstip moeten nog vastgesteld worden.

De coördinatoren:

Bertus Hilberink.Tel. 0578-572713,

Etienne van Dissel. Tel.038-4479616.

Plantenwerkgroep

Voor de gemeente Nunspeet inventariseren we de Westeindse heide.

Onze gegevens gaan zoals vanouds naar Floron en naar terreinbeheerders.

Maandag 27 januari	**Knoppen determineren.** Graag takken meenemen. Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag 24 februari	**Dia- avond** met Henk Menke. Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag 24 maart	**Korte inleidingen** door eigen leden. U heeft vast wel een onderwerpdat de moeite waard is om over te vertellen of te laten zien. Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Zaterdag 29 maart	**Gewestelijke excursie naar Schokland**. Over geologie en landschap.
Zaterdag 26 april t/m 2 mei	**Voorjaarskamp** aan de oostkant van de Rijn, in het dorpje Sauerthal, 45 km ten zuiden van Koblenz.
Maandag 5 mei	Geen bijéénkomst.
Maandag 12 mei	**Inventarisatie** Nieuwe Zuidweg, Heerde. Km hok 27.24.41. Verzamelen om 19.00 uur bij Rabo Heerde.
Maandag 19 mei	**Inventarisatie** Westeindse heide in km hok 27.41.22. Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 26 mei	**Inventarisatie** Tongerense beek in km hok 27.43.23. Verzamelen 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 2 juni	**Inventarisatie** hoek Bovenweg- Schootbruggerweg in Doornspijk. Km hok 27.22.51. Verzamelen om 19.00 uur, Klimtuin Epe.

Woensdag 11 juni	**Excursie naar de Leemkuil in Tongeren.**
	Om 9.30 uur verzamelen bij de buurtsuper. Adres: Klimtuin, Epe.
Maandag 16 juni	**Inventariseren** Westeindse heide in km hok 27.41.22.
	Verzamelen om 19.00 uur, buurtsuper Klimtuin Epe.
Maandag 23 juni	**Inventariseren** Tongerense beek in km hok 27.43.24.
	Verzamelen om 19.00 uur, buurtsuper Klimtuin Epe.
Maandag 30 juni	**Inventariseren** in het Wapenveldse Broek, Kruispunt Ziebroekseweg-Grote Wetering bij het bruggetje. Km hok 27.25.43.
	Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo in Heerde.
Maandag 7 juli	**Inventariseren** Wapenvelder Molenweg. Km hok 27.14.55.
	Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo Heerde.
Maandag 14 juli	**Inventariseren** bij het einde van de Dellenweg. Km hok 27.33.15.
	Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo Heerde.
Woensdag 13 augustus	**Excursie naar de vennen op de Tongerense heide** (Klokjesgentiaan).
	Verzamelen om **9.30 uur** op de parkeerplaats bij de Berghoeve aan de Boerweg in Wissel.
Maandag 18 augustus	**Inventarisatie** Westeindse heide in km hok 27.41.22.
	Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 25 augustus	**Inventarisatie** hoek Bovenweg- Klaterweg. Km hok 27.31.15.
	Verzamelen 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 1 september	**Inventarisatie** Tongerense beek.
	Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Zaterdag 6 september	**Excursie naar de Blauwe Kamer te Wageningen.** Waterdicht schoeisel meenemen, lunchpakket en iets te drinken.
	Verzamelen **om 9.30 uur** bij de buurtsuper. Adres: Klimtuin, Epe.
	Opgave moet i.v.b. met vervoer, bij Egbert de Boer of Margriet Maan.
Zaterdag 20 september?	**Gewestelijke Themadag, georganiseerd door de afdeling Epe / Heerde.**
	Thema: Sprengen en Beken.
Maandag 29 september	**Determineren**. Zelf materiaal meenemen.
	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag 27 oktober	**Determineren**. Zelf materiaal meenemen.
	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag 24 november	**Uw eigen vakantieverhaal, eventueel met dia's.**

Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.

Voor meer informatie: bel met Egbert de Boer of Margriet Maan, die Mariet van Gelder tijdelijk vervangt.

Egbert tel. 0578 572292.

Margriet tel. 0578 631244.

Wij wensen u een genietend, gezond en planten-werklustig 2003 toe.

Mariet, Egbert en Margriet

VERNIEUWING

In Stuurpraat van Natuurklanken 2002 nummer 4 hebt u gelezen dat er het komende jaar maar liefst vier bestuursvacatures zullen ontstaan: Die van voorzitter, activiteiten-coördinator, tweede secretaris en van natuurhistorisch secretaris. Als deze posten niet snel vervuld worden zal dat voor de overgebleven bestuursleden een grote belasting betekenen. Het is een probleem waar meer verenigingen mee kampen. Vaak is het maar een betrekkelijk kleine groep die de taken op zich neemt en dat zijn meestal die mensen, die toch al een volle agenda hebben.

In de KNNV zijn die actieve vrijwilligers of medewerkers geen mensen van buiten, maar leden van de vereniging zelf. Als je iets voor je vereniging doet, ook al is het maar een kleine taak, verhoogt het je betrokkenheid. Je haalt er veel meer uit voor jezelf, en je leert enthousiaste mensen kennen die hun gedrevenheid op je overbrengen.

De organisatiestructuur van onze afdeling zal met het hedendaagse "druk-druk-druk" van onze leden mee moeten groeien. Het zal wel even wennen zijn. Bestuurstaken bijvoorbeeld zullen minder tijdrovend moeten zijn, minder zwaar, willen ze leuk blijven om te doen en willen ze ook voor mensen met een baan bereikbaar zijn. Want laten we wel wezen: het is ook leuk en zinvol om je vereniging te ondersteunen en om initiatieven te nemen. Je beleeft er veel plezier aan.

We moeten realistisch zijn en taken beter over de leden verdelen. Om maar eens een voorbeeld te noemen: Lous Heine organiseert in haar eentje het hele algemene activiteitenprogramma van excursies en lezingen. Ze heeft dat met veel verve en met veel plezier gedaan. Maar een dergelijke taak kun je ook met vier of vijf mensen doen. Een programmawerkgroep dus, waarvan één lid in het bestuur vertegenwoordigd is voor de afstemming. Bestuurstaken zijn op deze manier te verlichten zodat ze beter passen in ons drukke bestaan: niet worden ervaren als een opgave, maar als een plezierige en nuttige vrijetijdsbesteding.

We hebben trouwens weinig te klagen in onze afdeling. Als er een beroep op iemand gedaan wordt om een klein aandeel te leveren, zegt men zelden nee. Maar juist dat bij herhaling benaderen van individuele leden kost enorm veel energie. Beter is het te kunnen rekenen op een groep die de taak splitst en onderling verdeelt, zoals de nu bestaande werkgroepen doen, en bijvoorbeeld de groep die zorgt draagt voor het garen en nieten van Natuurklanken en het verzend- of afleveringsklaar maken van het blad.

We willen voortaan een vaste rubriek in Natuurklanken opnemen, waarin wij leden oproepen lid te worden van een werkgroep of commissie. Ook voor de landelijke KNNV. Zo wordt het “werk” beter verdeeld en u hoeft niet bang te zijn dat u er teveel tijd aan kwijt bent als dat niet schikt. Wij zijn gewend om binnen bestuur of werkgroep rekening te houden met elkaars wensen. Dat is het grote voordeel van samen doen, van in een team dingen te organiseren, elkaar te helpen en te stimuleren. Het is daarom niet noodzakelijk bestuurlijke ervaring te hebben voor een functie in het bestuur.

We hopen dat het met deze herverdeling van taken ook voor u aantrekkelijk wordt om actief lid te zijn van de KNNV Epe/Heerde.

Uzelf aanmelden vinden we absoluut geen onbescheidenheid!

Het bestuur.

Impressie van de VV op 9 november 2002

in Artis in Amsterdam

Hilary Jellema en ik, Lous Heine waren deze keer de afgevaardigden van onze afdeling van de KNNV.

Geert Timmermans van de afdeling Amsterdam heette alle afgevaardigden welkom en vertelde waarom men dit jaar had gekozen voor Artis. Het is een mooie gelegenheid voor Amsterdam om de eigen afdeling te profileren en bovendien is het een ontlasting voor het Hoofdbestuur.

Een idee voor andere afdelingen in de komende jaren?

Daarna volgden er drie zeer boeiende lezingen over de natuur in Amsterdam.

De belangstelling voor die natuur kwam doordat Heimans vanuit Zwolle naar Amsterdam kwam. Hij voelde zich er in het begin helemaal niet thuis, maar later werd hij toch een echte Amsterdammer.
In eerste instantie was deze buitenman op zoek gegaan naar de natuur buiten Amsterdam. Of het zijn bijdrage was dat men oog kreeg voor de natuur binnen de bebouwde kom durf ik niet met zekerheid te zeggen.

Johan van Zoest een kersverse KNNV-er in dienst van de Gemeente Amsterdam, betrokken bij de ruimtelijke ordening, vertelde in grote lijnen hoe natuur zich in een grote stad heeft ontwikkeld.

Na de eerste bewoning werden er in de Renaissance grachten gegraven met daaromheen mooie huizen met grote binnentuinen.

Toen de industrie opkwam in de stad kwam er meer vervuiling en de stad ging zich uitbreiden. Later kwamen daar wijken met parken bij. Berlage ontwierp woonblokken maar nog steeds met groen aan de binnenkant. Het Vondelpark ontstond door particulier initiatief en nu groeit de stad in de buitengebieden uit met segmenten. In al die ”ringen“ bebouwing is een andere natuur te ontdekken. Er zijn zelfs stukken waar je van een rotslandschap kunt spreken terwijl in de buitengebieden de ringslang voorkomt.

De aanwezigheid van de mens zorgt natuurlijk voor veel verstoring. Zo is een grote stad bijvoorbeeld een warmte-eiland: hoe dichter bij het centrum hoe vroeger de Forsythia bloeit!

Door het verkeer worden er veel zaden van uitheemse planten binnengebracht, maar ook de individuele mens kan daaraan bijdragen als hij zijn tent en slaapzak lekker uitschudt vanaf zijn balkon.

Ook dieren voelen zich vaak onverwacht thuis in de grote stad: de wasbeer en de vos komen af op het vuilnis en de Heggenmus voelt zich er ook op zijn gemak.

De tweede lezing, door Ton Denters, was geheel gewijd aan de planten in Amsterdam.Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Amsterdamse afdeling is er een mooi boek verschenen: ”De wilde stad”. (Onze afdeling heeft dat boek cadeau gekregen als dank voor de excursie die wij de Amsterdamse afdeling hadden aangeboden.) Er zijn veel “Rode-lijst“soorten bij, dus als u zich interesseert voor de plaatsen waar u de Stippelzegge kunt vinden of het Blauw walstro dan moet u beslist dat boek eens lenen uit onze bibliotheek.

Er werden leuke plaatjes vertoond van het inventariseren van de walkanten van de grachten. Zoiets gaat per boot! Er zijn dertig varensoorten bekend in Nederland en drieëntwintig daarvan komen voor in Amsterdam! En had u verwacht dat er in het centrum vijgenbomen voorkomen?

Het urbaan district telt nu echt mee.

De derde spreker, Martin Melchers, had het over de fauna van de stad. IJmeer is natuurlijk een omstreden uitbreiding, maar er zijn wel wervels gevonden van de Steppewisent. De al eerder genoemde Ringslang doet het erg goed. Ze groeien ongelooflijk snel: vijftien centimeter per zomer.

Omdat er eendjes gevoerd worden, hebben andere dieren vaak ook een overvloed aan voedsel. Nestelaanbod is er volop in de troep die er ligt. Dieren passen zich snel aan. Aan de stadsrand zijn broedende plevieren aangetroffen op opgespoten zand.Vissen leven op resten van vetbollen en sommige nesten van vogels worden gestoffeerd met condooms!

We hebben echt genoten van de ochtendlezingen en het was daarom jammer dat de huishoudelijke vergadering 's middags uitermate stroef verliep.

Aan het begin van de vergadering werd er gevraagd of er een agendapunt kon worden toegevoegd over Natura. Daarbij werd zo vaak heen en weer gepraat dat de vergadering geschorst moest worden. Het punt werd toegevoegd.

Het Hoofdbestuur heeft een te kleine bezetting waardoor er dingen fout gaan of niet gebeuren. Dat geeft wrijvingen. Ook werd niet duidelijk of het beleid van de BR (BeleidsRaad) nu wel of niet wordt overgenomen door het Hoofdbestuur.

De ledenadministratie blijkt te zijn uitbesteed. Waarom is die uitbesteding niet besproken op de BR? Het is erg onhandig voor het financiële overzicht dat de VV zo laat in het najaar gehouden wordt.

Er meldden zich twee kandidaten voor het Hoofdbestuur, maar er werd getwijfeld of die kandidaten wel zouden kunnen bijdragen aan de continuïteit van het Bestuur.

Al met al werd het later en later en tot slot werd het nodig geacht om een nieuwe VV uit te schrijven in het voorjaar van 2003 (begin april,)

Met een onbevredigd gevoel reisden we huiswaarts. Jammer van de zo leuk begonnen dag.

Lous Heine

KNNV-reis naar de West-Karpaten

Al jaren maak ik graag gebruik van de geweldige leden-voor leden activiteit die de kamp- en reiscommissies van de KNNV ons bieden om een mooie natuurreis te maken. Mét deskundigen. Natura vermeldt iedere herfst het kamp- en reisprogramma.

Ik ga altijd alleen op reis en ik heb nooit het gevoel een vreemde eend in de bijt te zijn. Je leert KNNV ers en IVN ers uit het hele land kennen en de gezamenlijke interesse maakt dat je met volle teugen geniet en leert.....

Het reisgezelschap is heel divers in leeftijd, fysieke kracht en specifieke deskundigheid.

Sommigen hebben een hele brede belangstelling, anderen rusten niet voordat zij de namen van stenen, vogels, bomen..... of planten gevonden hebben, tot in de late uurtjes.

Wilt u ook eens zien hoe zo'n reis in zijn werk gaat? Beter dan een verslag is de schitterende website die één van mijn reisgenoten vorig jaar gemaakt heeft van de reis naar de West-Karpaten. Met dagverslagen, routes, inventarisaties en prachtige foto's. De moeite van het bekijken waard!

U kunt het vinden op www.knnv.nl, enndan bij **verslagen vorig jaar** (rechts bovenin.)

Margriet Maan.

DIT LAND

Dit is het land

van zwaar op de hand

en vastgeroeste wrevel

van regens en van nevel

En als de zon boven dit land

eens volop aan de hemel brandt

klinkt er een algemeen geklaag:

“het is weer veel te warm vandaag.”

Toon Hermans

PROGRAMMA

VAN WANDELINGEN, EXCURSIES, LEZINGEN, ENZ.

NOTA BENE!! VOOR ELKE EXCURSIE GELDT VOOROPGAVE TOT UITERLIJK TWEE DAGEN VOORDAT DIE PLAATSVINDT.

U hoeft zich daar uiteraard niet aan te houden, maar dan loopt U wel de kans dat U, als het moment daar is, alleen op de verzamelplaats staat, omdat wij bij niet voldoende deelname een excursie annuleren. Mensen die zich wèl hadden opgegeven, krijgen hier tijdig bericht van.

Mocht U voor Uw opgave gebruik moeten maken van voice mail, vergeet U dan niet Uw telefoon-nummer in te spreken, zodat het geen problemen kan opleveren U terug te bellen.

Tenzij anders vermeld kunt U voor inlichtingen en opgave altijd terecht bij

Marianne Faber 0578 - 627167, of

Lous Heine 0578 - 576628, of

of bij degene die de desbetreffende excursie leidt.

VOOR UW AGENDA

Donderdag

MIDDAG
23 januari

BOMEN IN DE WINTER door Richard Schakelaar

De heer Schakelaar werkt bij de gemeente Epe en weet echt alles over elke boom. Hij zal ons foto's laten zien van "zijn" bomen op televisiescherm en vertellen hoe zij de winter doorkomen.Hij zal uitleggen waarom een kastanje zulke dikke knoppen heeft, terwijl de beuk het met heel slanke spitse knoppen moet doen. Hij zal ook wat silhouetten laten zien van bomen, zodat u bij uw wandelingen in de wintertijd nog weer wat meer en op andere wijze zult kunnen genieten van wat u in de natuur tegenkomt.

Plaats:Eper Gemeentewoning, Stationsstraat 25 te Epe

Tijd: 14.30 uur tot 16.30 uur.

De toegang voor KNNV-leden is gratis.

Niet-leden betalen een bijdrage in de kosten van € 2,- .

Zondag

9 februari

BOMEN 2

Op deze middag maken we een excursie langs bomen in de winter in Epe en omgeving. Het is een beetje een vervolg op de middag in januari, alleen gaan we nu met eigen ogen de bomen in de winter bekijken. Ook als u niet op de middag aanwezig kon zijn is het de moeite waard om mee te gaan,want het gaat om uw eigen omgeving.

Verzamelen om 13.15 bij de VVV in Epe, Pastoor Somstraat.

Het zal gedeeltelijk een auto-excursie worden, om op zoveel mogelijk plaatsen te kunnen gaan kijken. Als u mee wilt graag van tevoren opgeven bij Lous Heine in verband met het verdelen van de plaatsen in de auto's.

De excursie zal duren tot ongeveer 15.30 uur.

donderdag

20 februari

ALGEMENE LEDENVERGADERING

Wij hopen dat u op deze avond van uw belangstelling blijk zult geven en het zou nog mooier zijn als u besloten had de bestuursgelederen op een of andere manier te versterken.

Na het huishoudelijk gedeelte zal Jan van Dijk ons met dia's een impressie geven van de vogelreis naar Istanbul, waar enkele leden van onze afdeling gefascineerd zijn geraakt door de trek van o.a. Arenden, Sperwers en Ooievaars op de termiek boven de Bosporus.

Plaats Eper Gemeentewoning, Stationsstraat 25 te Epe

Tijd: 20.00 uur.

Donderdag

13 maart

OVER SPINNEN……!!!

Mevrouw Prinsen uit Wageningen komt een lezing houden en als u bang voor spinnen bent, dan ***moet*** u beslist deze avond bijwonen!

U hoort dan o.a. hoe u spinnen kunt lokken en ze uw wil kunt opleggen.

Maar op deze avond gaat het natuurlijk ook over de verschillen in bouw en levensgewoonten.Wist u dat er 600 soorten zijn?Deze zomer heeft mevrouw Prinsen zelfs nog een nieuwe soort gevonden!

Een avond vond ze eigenlijk te kort en daarom komt ze in april

ook nog een spinnenexcursie voor ons leiden.

Bovendien kunt u elders in dit blad alvast een voorproefje lezen in een artikeltje dat Mevrouw Prinsen voor ons schreef.

Plaats: Eper Gemeentewoning.

Tijd: 20.00 - ± 22 uur.

De toegang voor KNNV-leden is gratis.

Niet-leden betalen een bijdrage in de kosten van € 2,- .

zaterdag 29 maart

GEWESTELIJKE EXCURSIE NAAR SCHOKLAND

Het onderwerp is: geologie en landschap .

De excursie wordt voorbereid door Bauke Terpstra en Hans Grotenhuis.

Elders in dit blad vindt u uitgebreide informatie.

dinsdag 08 april

PRESENTATIE VAN HET RAPPORT BONENBURG

(Zie ook Stuurpraat.)

Plaats: Het Dorpshuis, Van Meursplein, Heerde.

Tijd: 20.00 uur.

Zondag 13 april

SPINNENEXCURSIE onder leiding van Mevrouw J.D. Prinsen

De locatie is nog niet bekend.

Verzamelen in Vaassen: hoek Dorpsstraat/Julianalaan.

Tijd: 13.15 uur.

Verzamelen in Epe: VVV pastoor Somstraat.

Vertrek van daaruit: 13.30 uur.

Deze excursie is ook erg leuk voor kinderen!

Nadere inlichtingen bij Lous Heine: 0578-576628

Donderdag 24 april

LEZING

Zaterdag 26 april t/m 2 mei

VOORJAARSKAMP

aan de oostkant van de Rijn, in het dorpje Saurthal, 45 km ten zuiden van Koblenz.

Programma's van de werkgroepen:

Plantenwerkgroep

Voor de gemeente Nunspeet inventariseren we de Westeindse heide.

Onze gegevens gaan zoals vanouds naar Floron en naar terreinbeheerders.

Maandag 27 januari

Knoppen determineren. Graag takken meenemen.

Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.

Maandag 24 februari

Dia- avond met Henk Menke.

Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.

Maandag 24 maart

Korte inleidingen door eigen leden. U heeft vast wel een onderwerpdat de moeite waard is om over te vertellen of te laten zien.

Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.

Zaterdag 29 maart	**Gewestelijke excursie naar Schokland**. Over geologie en landschap.
Zaterdag 26 april t/m 2 mei	**Voorjaarskamp** aan de oostkant van de Rijn, in het dorpje Saurthal, 45 km ten zuiden van Koblenz.
Maandag 5 mei	Geen bijéénkomst.
Maandag 12 mei	**Inventarisatie** Nieuwe Zuidweg, Heerde. Km hok 27.24.41. Verzamelen om 19.00 uur bij Rabo Heerde.
Maandag 19 mei	**Inventarisatie** Westeindse heide in km hok 27.41.22. Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 26 mei	**Inventarisatie** Tongerense beek in km hok 27.43.23. Verzamelen 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 2 juni	**Inventarisatie** hoek Bovenweg- Schootbruggerweg in Doornspijk. Km hok 27.22.51. Verzamelen om 19.00 uur, Klimtuin Epe.
Woensdag 11 juni	**Excursie naar de Leemkuil in Tongeren.** **Om 9.30 uur** verzamelen bij de buurtsuper. Adres: Klimtuin, Epe.
Maandag 16 juni	**Inventariseren** Westeindse heide in km hok 27.41.22. Verzamelen om 19.00 uur, buurtsuper Klimtuin Epe.
Maandag 23 juni	**Inventariseren** Tongerense beek in km hok 27.43.24. Verzamelen om 19.00 uur, buurtsuper Klimtuin Epe.
Maandag 30 juni	**Inventariseren** in het Wapenveldse Broek, Kruispunt Ziebroekseweg-Grote Wetering bij het bruggetje. Km hok 27.25.43. Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo in Heerde.
Maandag 7 juli	**Inventariseren** Wapenvelder Molenweg. Km hok 27.14.55. Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo Heerde.
Maandag 14 juli	**Inventariseren** bij het einde van de Dellenweg. Km hok 27.33.15. Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo Heerde.
Woensdag 13 augustus	**Excursie naar de vennen op de Tongerense heide** (Klokjesgentiaan). Verzamelen om **9.30 uur** op de parkeerplaats bij de Berghoeve aan de Boerweg in Wissel.
Maandag 18 augustus	**Inventarisatie** Westeindse heide in km hok 27.41.22. Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 25 augustus	**Inventarisatie** hoek Bovenweg- Klaterweg. Km hok 27.31.15. Verzamelen 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag 1 september	**Inventarisatie** Tongerense beek. Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Zaterdag 6 september	**Excursie naar de Blauwe Kamer te Wageningen.** Waterdicht schoeisel

	meenemen, lunchpakket en iets te drinken.
	Verzamelen **om 9.30 uur** bij de buurtsuper. Adres: Klimtuin, Epe.
	Opgave moet i.v.b. met vervoer, bij Egbert de Boer of Margriet Maan.
Zaterdag 20 september?	**Gewestelijke Themadag, georganiseerd door de afdeling Epe/Heerde.**
	Thema: Sprengen en Beken.
Maandag 29 september	**Determineren**. Zelf materiaal meenemen.
	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag 27 oktober	**Determineren**. Zelf materiaal meenemen.
	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag 24 november	**Uw eigen vakantieverhaal, eventueel met dia's.**
	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.

Voor meer informatie:

bel met Egbert de Boer of Margriet Maan, die Mariet van Gelder tijdelijk vervangt.

Egbert tel. 0578 572292.

Margriet tel. 0578 631244.

Wij wensen u een genietend, gezond en planten-werklustig 2003 toe.

Mariet, Egbert en Margriet

Insectenwerkgroep - voorjaarsprogramma

Maandag 10 februari	**Werkgroepavond** in de Eper Gemeentewoning
	Aanvang 20.00 uur.
Maandag 10 feburari	**Ontmoetingsavond met de Insectenwerkgroep uit Apeldoorn.**
	Na kennismaking en het uitwisselen van gegevens zorgen beide groepen voor het vertonen van een aantal dia's. Plaats: Suite van de Eper Gemeentewoning - aanvang 20.00 uur.
Zaterdag 8 maart	Landelijke Vlinderdag te Ede, toegangsprijs € 7,50 per persoon en als men een lunch wil ontvangen kost dit € 12,50 (samen dus € 20.00). Aanmelding vooraf is noodzakelijk.
Maandag 10 maart	**Werkgroepmiddag** bij Micky Marsman, Belvédèreweg 3, Epe.
	Tijdens deze bijeenkomst willen we ons zomerprogramma vaststellen.
	Mogelijkheden zijn in willekeurige volgorde: stroomgebied van de Smallertsche Beek; retentiebekkens onder Emst bij de Oranjeweg; Apenheul te Apeldoorn; achter het AC-restaurant bij 't Harde; de Stakenbergweg aan de Elspeetsche Heide; Het Engelse Werk bij Katerveer; Fortmond; of een andere bestemming.
	Aanvang 14.15 uur.
Vrijdagmiddag 23 mei	Libellenexcursie o.l.v. Robert Ketelaar. Plaats en tijdstip moeten nog

vastgesteld worden.

De coördinatoren:

Bertus Hilberink.Tel. 0578-572713,

Etienne van Dissel. Tel.038-4479616.

PLANTENWERKGROEP PROGRAMMA 2003

Voor de gemeente Nunspeet inventariseren we de Westeindse heide.

Onze gegevens gaan zoals van ouds naar Floron en naar terreinbeheerders.

Verzamelplaats is, tenzij anders vermeld, in Epe bij de supermarkt aan de Klimtuin of in Heerde op de parkeerplaats van de Rabo-bank. Om 19.00 uur voor de avondexcursies, om 9.30 uur voor de dagexcursies.

Maandag	Knoppen determineren. Graag takken meenemen.
27 januari	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag	Dia- avond met Henk Menke.
24 februari	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag	Korte inleidingen door eigen leden. U heeft vast wel een onderwerp
24 maart	dat de moeite waard is om over te vertellen of te laten zien.
	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
-Zaterdag	Gewestelijke excursie naar Schokland. Over geologie en landschap.
29 maart	

- Zaterdag dorpje	tot en met 2 mei: **Voorjaarskamp** aan de oostkant van de Rijn, in het
26 april	Saurthal, 45 km ten zuiden van Koblenz.
Maandag	geen bijéénkomst.
5 mei	
Maandag	Inventarisatie Nieuwe Zuidweg, Heerde. Km hok 27.24.41
12 mei	Verzamelen om 19.00 uur bij Rabo Heerde.
Maandag	Inventarisatie Westeindse heide in km hok 27.41.22
19 mei	Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag	Inventarisatie Tongerense beek in km hok 27.43.23.
26 mei	Verzamelen 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.
Maandag	Inventarisatie hoek Bovenweg- Schootbruggerweg in Doornspijk.
2 juni	Km hok 27.22.51. Verzamelen om 19.00 uur, Klimtuin Epe.
Woensdag	Excursie naar de Leemkuil in Tongeren.
11 juni	**Om 9.30 uur** verzamelen bij de buurtsuper. Adres: Klimtuin, Epe.
Maandag	Inventariseren Westeindse heide in km hok 27.41.22.
16 juni	Verzamelen om 19.00 uur, buurtsuper Klimtuin Epe.
Maandag	Inventariseren Tongerense beek in km hok 27.43.24.
23 juni	Verzamelen om 19.00 uur, buurtsuper Klimtuin Epe.
Maandag	Inventariseren in het Wapenveldse Broek, Kruispunt Ziebroekseweg-

30 juni Grote Wetering bij het bruggetje. Km hok 27.25.43.

Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo in Heerde.

Maandag Inventariseren Wapenvelder Molenweg. Km hok 27.14.55.

7 juli Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo Heerde.

Maandag Inventariseren bij het einde van de Dellenweg. Km hok 27.33.15.

14 juli Verzamelen om 19.00 uur bij de Rabo Heerde.

Woensdag Excursie naar de vennen op de Tongerense heide (Klokjesgentiaan).

13 augustus Verzamelen om **9.30 uur** op de parkeerplaats bij de Berghoeve aan de Boerweg in Wissel.

Maandag Inventarisatie Westeindse heide in km hok 27.41.22.

18 augustus Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.

Maandag Inventarisatie hoek Bovenweg- Klaterweg. Km hok 27.31.15.

25 augustus Verzamelen 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.

Maandag Inventarisatie Tongerense beek.

1 september Verzamelen om 19.00 uur bij de buurtsuper, Klimtuin Epe.

Zaterdag Excursie naar de Blauwe Kamer te Wageningen. Waterdicht schoeisel**.**

6 september meenemen, lunchpakket en iets te drinken.

Verzamelen **om 9.30 uur** bij de buurtsuper. Adres: Klimtuin, Epe.

Opgave moet i.v.b. met vervoer, bij Egbert de Boer of Margriet Maan.

- Zaterdag Gewestelijke Themadag, georganiseerd door de afdeling Epe/Heerde.

20 sept. ? Thema: Sprengen en Beken.

Maandag Determineren. Zelf materiaal meenemen.

29 september	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag	Determineren. Zelf materiaal meenemen.
27 oktober	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.
Maandag	Uw eigen vakantieverhaal, eventueel met dia's.
24 november	Aanvang 20.00 uur. Eper Gemeentewoning, Alkoof.

Voor meer informatie: bel met Egbert de Boer of Margriet Maan, die Mariet van Gelder tijdelijk vervangt. Egbert tel. 0578 572292. Margriet tel. 0578 631244.

Wij wensen u een genietend, gezond en planten-werklustig 2003 toe.

Mariet, Egbert en Margriet

VERNIEUWING

In Stuurpraat van Natuurklanken 2002 nummer 4 hebt u gelezen dat er het komende jaar maar liefst vier bestuursvacatures zullen ontstaan: Die van voorzitter, activiteiten-coördinator, tweede secretaris en van natuurhistorisch secretaris.

Als deze posten niet snel vervuld worden zal dat voor de overgebleven bestuursleden een grote belasting betekenen. Het is een probleem waar meer verenigingen mee kampen.

Vaak is het maar een betrekkelijk kleine groep die de taken op zich neemt en dat zijn meestal die mensen, die toch al een volle agenda hebben.

In de KNNV zijn die actieve vrijwilligers of medewerkers geen mensen van buiten, maar leden van de vereniging zelf.

Als je iets voor je vereniging doet, ook al is het maar een kleine taak, verhoogt het je betrokkenheid. Je haalt er veel meer uit voor jezelf, en je leert enthousiaste mensen kennen die hun gedrevenheid op je overbrengen.

De organisatiestructuur van onze afdeling zal met het hedendaagse "druk-druk-druk" van onze leden mee moeten groeien. Het zal wel even wennen zijn.

Bestuurstaken bijvoorbeeld zullen minder tijdrovend moeten zijn, minder zwaar, willen ze leuk blijven om te doen en willen ze ook voor mensen met een baan bereikbaar zijn.

Want laten we wel wezen: het is ook leuk en zinvol om je vereniging te ondersteunen en om initiatieven te nemen. Je beleeft er veel plezier aan.

We moeten realistisch zijn en taken beter over de leden verdelen. Om maar eens een voorbeeld te noemen: Lous Heine organiseert in haar eentje het hele algemene activiteitenprogramma van excursies en lezingen. Ze heeft dat met veel verve en met veel plezier gedaan. Maar een dergelijke taak kun je ook met vier of vijf mensen doen. Een programmawerkgroep dus, waarvan één lid in het bestuur vertegenwoordigd is voor de afstemming.

Bestuurstaken zijn op deze manier te verlichten zodat ze beter passen in ons drukke bestaan: niet worden ervaren als een opgave, maar als een plezierige en nuttige vrijetijdsbesteding.

We hebben trouwens weinig te klagen in onze afdeling. Als er een beroep op iemand gedaan wordt om een klein aandeel te leveren, zegt men zelden nee. Maar juist dat bij herhaling benaderen van individuele leden kost enorm veel energie. Beter is het te kunnen rekenen op een groep die de taak splitst en onderling verdeelt, zoals de nu bestaande werkgroepen doen, en bijvoorbeeld de groep die zorgt draagt voor het garen en nieten van Natuurklanken en het verzend- of afleveringsklaar maken van het blad.

We willen voortaan een vaste rubriek in Natuurklanken opnemen, waarin wij leden oproepen lid te worden van een werkgroep of commissie. Ook voor de landelijke KNNV.

Zo wordt het “werk” beter verdeeld en u hoeft niet bang te zijn dat u er teveel tijd aan kwijt bent als dat niet schikt. Wij zijn gewend om binnen bestuur of werkgroep rekening te houden met elkaars wensen. Dat is het grote voordeel van samen doen, van in een team dingen te organiseren, elkaar te helpen en te stimuleren. Het is daarom niet noodzakelijk bestuurlijke ervaring te hebben voor een functie in het bestuur.

We hopen dat het met deze herverdeling van taken ook voor u aantrekkelijk wordt om actief lid te zijn van de KNNV Epe/Heerde.

Uzelf aanmelden vinden we absoluut geen onbescheidenheid!

Het bestuur.

Impressie van de VV op 9 november 2002

in Artis in Amsterdam

Hilary Jellema en ik, Lous Heine waren deze keer de afgevaardigden van onze afdeling van de KNNV.

Geert Timmermans van de afdeling Amsterdam heette alle afgevaardigden welkom en vertelde waarom men dit jaar had gekozen voor Artis. Het is een

mooie gelegenheid voor Amsterdam om de eigen afdeling te profileren en bovendien is het een ontlasting voor het Hoofdbestuur.

Een idee voor andere afdelingen in de komende jaren?

Daarna volgden er drie zeer boeiende lezingen over de natuur in Amsterdam.

De belangstelling voor die natuur kwam doordat Heimans vanuit Zwolle naar Amsterdam kwam. Hij voelde zich er in het begin helemaal niet thuis, maar later werd hij toch een echte Amsterdammer.
In eerste instantie was deze buitenman op zoek gegaan naar de natuur buiten Amsterdam. Of het zijn bijdrage was dat men oog kreeg voor de natuur binnen de bebouwde kom durf ik niet met zekerheid te zeggen.

Johan van Zoest een kersverse KNNV-er in dienst van de Gemeente Amsterdam, betrokken bij de ruimtelijke ordening, vertelde in grote lijnen hoe natuur zich in een grote stad heeft ontwikkeld.

Na de eerste bewoning werden er in de Renaissance grachten gegraven met daaromheen mooie huizen met grote binnentuinen.

Toen de industrie opkwam in de stad kwam er meer vervuiling en de stad ging zich uitbreiden. Later kwamen daar wijken met parken bij. Berlage ontwierp woonblokken maar nog steeds met groen aan de binnenkant. Het Vondelpark ontstond door particulier initiatief en nu groeit de stad in de buitengebieden uit met segmenten. In al die ”ringen“ bebouwing is een andere natuur te ontdekken. Er zijn zelfs stukken waar je van een rotslandschap kunt spreken terwijl in de buitengebieden de ringslang voorkomt.

De aanwezigheid van de mens zorgt natuurlijk voor veel verstoring. Zo is een grote stad bijvoorbeeld een warmte-eiland: hoe dichter bij het centrum hoe vroeger de Forsythia bloeit!

Door het verkeer worden er veel zaden van uitheemse planten binnengebracht, maar ook de individuele mens kan daaraan bijdragen als hij zijn tent en slaapzak lekker uitschudt vanaf zijn balkon.

Ook dieren voelen zich vaak onverwacht thuis in de grote stad: de wasbeer en de vos komen af op het vuilnis en de Heggenmus voelt zich er ook op zijn gemak.

De tweede lezing, door Ton Denters, was geheel gewijd aan de planten in Amsterdam.Ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Amsterdamse afdeling is er een mooi boek verschenen: ”De wilde stad”. (Onze afdeling heeft dat boek cadeau gekregen als dank voor de excursie die wij de Amsterdamse afdeling hadden aangeboden.) Er zijn veel “Rode-lijst“soorten bij, dus als u zich interesseert voor de plaatsen waar u de Stippelzegge kunt vinden of het Blauw walstro dan moet u beslist dat boek eens lenen uit onze bibliotheek.

Er werden leuke plaatjes vertoond van het inventariseren van de walkanten van de grachten. Zoiets gaat per boot! Er zijn dertig varensoorten bekend in Nederland en drieëntwintig daarvan komen voor in Amsterdam! En had u verwacht dat er in het centrum vijgenbomen voorkomen?

Het urbaan district telt nu echt mee.

De derde spreker, Martin Melchers, had het over de fauna van de stad. IJmeer is natuurlijk een omstreden uitbreiding, maar er zijn wel wervels

gevonden van de Steppewisent. De al eerder genoemde Ringslang doet het erg goed. Ze groeien ongelooflijk snel: vijftien centimeter per zomer.

Omdat er eendjes gevoerd worden, hebben andere dieren vaak ook een overvloed aan voedsel. Nestelaanbod is er volop in de troep die er ligt. Dieren passen zich snel aan. Aan de stadsrand zijn broedende plevieren aangetroffen op opgespoten zand.Vissen leven op resten van vetbollen en sommige nesten van vogels worden gestoffeerd met condooms!

We hebben echt genoten van de ochtendlezingen en het was daarom jammer dat de huishoudelijke vergadering 's middags uitermate stroef verliep.

Aan het begin van de vergadering werd er gevraagd of er een agendapunt kon worden toegevoegd over Natura. Daarbij werd zo vaak heen en weer gepraat dat de vergadering geschorst moest worden. Het punt werd toegevoegd.

Het Hoofdbestuur heeft een te kleine bezetting waardoor er dingen fout gaan of niet gebeuren. Dat geeft wrijvingen. Ook werd niet duidelijk of het beleid van de BR (BeleidsRaad) nu wel of niet wordt overgenomen door het Hoofdbestuur.

De ledenadministratie blijkt te zijn uitbesteed. Waarom is die uitbesteding niet besproken op de BR? Het is erg onhandig voor het financiële overzicht dat de VV zo laat in het najaar gehouden wordt.

Er meldden zich twee kandidaten voor het Hoofdbestuur, maar er werd getwijfeld of die kandidaten wel zouden kunnen bijdragen aan de continuïteit van het Bestuur.

Al met al werd het later en later en tot slot werd het nodig geacht om een nieuwe VV uit te schrijven in het voorjaar van 2003 (begin april,)

Met een onbevredigd gevoel reisden we huiswaarts. Jammer van de zo leuk begonnen dag.

Lous Heine

Beste Hilary ,

Na enige vergeefse pogingen om je dit verslag als bijlage toe te zenden doe ik het maar op één vel.Zou jij dit verslag kritisch willen doorlezen en het met eventuele verbeteringen willen terugmailen?Dan kan ik het nog net op tijd bij

Micky inleveren.
Bedankt voor de moeite.Hartelijke groeten van Lous

Honderddertien keer in actie

Harry van Diepen zond ons een opgave van de dieren die in 2002 op de een of andere manier in de problemen waren geraakt, wat ze helaas nog veel te vaak met de dood hadden moeten bekopen, maar toch kon er ook vaak hulp geboden worden.
Het totaal aantal meldingen is honderdnegentien en wegens plaatsgebrek is het niet mogelijk deze complete lijst gedetailleerd in dit nummer op te nemen. Als u erin geïnteresseerd bent is één signaaltje naar Micky Marsman (☏ -0578- 621410, fax 627801, e-mail: mickymarsman@planet.nl) genoeg om in het bezit ervan te komen.

Redactie.

KNNV-reis naar de West-Karpaten

Al jaren maak ik graag gebruik van de geweldige leden-voor leden activiteit die de kamp- en reiscommissies van de KNNV ons bieden om een mooie natuurreis te maken. Mét deskundigen. Natura vermeldt iedere herfst het kamp- en reisprogramma.

Ik ga altijd alleen op reis en ik heb nooit het gevoel een vreemde eend in de bijt te zijn. Je leert KNNV ers en IVN ers uit het hele land kennen en de gezamenlijke interesse maakt dat je met volle teugen geniet en leert……

Het reisgezelschap is heel divers in leeftijd, fysieke kracht en specifieke deskundigheid.

Sommigen hebben een hele brede belangstelling, anderen rusten niet voordat zij de namen van stenen, vogels, bomen……. of planten gevonden hebben, tot in de late uurtjes.

Wilt u ook eens zien hoe zo'n reis in zijn werk gaat? Beter dan een verslag is de schitterende website die één van mijn reisgenoten vorig jaar gemaakt heeft van de reis naar de West-Karpaten. Met dagverslagen, routes, inventarisaties en prachtige foto's.

De moeite van het bekijken waard! Misschien staat het inmiddels op www.knnv.nl, anders op:

www.bio.vu.nl/thb/users/ingeborg/knnv02/karpaten02.html

Margriet Maan.

Uitnodiging

AAN DE LEDEN VAN DE KNNV-AFDELING EPE / HEERDE

Hierbij nodigt het bestuur u uit voor

DE ALGEMENE LEDENVERGADERING

die op

donderdag, 20 februari 2003

in de Eper Gemeentewoning zal worden gehouden.

Aanvang 20.00 uur.

Na de vergadering zal Jan van Dijk ons met dia's een reisimpressie geven van de vogelreis naar Istanbul, waar enkele leden van onze afdeling gefascineerd zijn geraakt door de trek van o.a. Arenden, Sperwers en Ooievaars op de termiek boven de Bosporus.

De notulen van de vorige Jaarvergadering staan in Natuurklanken 2002 nr.1.

Agenda

1. **Opening**
2. **Notulen van de algemene vergadering van 28 februari 2002**
3. **Ingekomen stukken**
4. **Mededelingen van het bestuur**

   Gang van zaken rond de Presentatie van het rapport Bonenburg.
   Vernieuwing
   Wie krijgt de afdelingspluim 2002?
5. **Jaarverslag 2002**
6. **Financiën**
   - verslag penningmeester over 2002
   - verslag kascommissie
   - begroting 2003
7. **Benoeming nieuwe kascommissie**
8. **Bestuursvacatures:**

   Marianne Faber is aftredend als bestuurslid. Erik Murris is aftredend als tweede secretaris.

   Lous Heine is aftredend als coördinator activiteitenprogramma. Gezien hun lange ambstperiode stellen zij zich niet herkiesbaar.

   Kandidaten kunnen tot uiterlijk acht dagen voor de vergadering - door vijf leden schriftelijk bij het bestuur worden voorgedragen, met bereidverklaring van het kandidaatlid, overeenkomstig artikel 8f van de statuten..

   De functie van natuur-historisch secretaris is nog steeds vacant.

   Hilary Jellema heeft zich bereid verklaard in het bestuur zitting te nemen.
9. **Verkiezing nieuwe bestuursleden.**
10. **Benoeming afgevaardigden naar de Vertegenwoordigde Vergadering.**
11. **Werkgroepen en bibliotheek o.a. over de plannen voor 2003.**
12. **Redactie Natuurklanken.**
13. **Meningen over de activiteiten van het bestuur.**
14. **Suggesties voor het komend seizoen.**
15. **Rondvraag.**

16. Sluiting.

:

.

Jaarverslag 2002 KNNV afd. Epe/Heerde

Dit jaar zijn de inventarisaties op de Bonenburg, die vanwege de MKZ-crisis waren stilgelegd, weer voortgezet.

Op 14 februari bouwen we een feestje ter ere van Henk Menke, die zijn 50-jarig jubileum viert als lid van de KNNV Epe/Heerde! Als grote dank voor zijn niet aflatende inzet en enthousiasme voor de vereniging en voor de natuur in ons werkgebied, wordt hij tot ere-lid van onze afdeling geridderd. De voltallige plantenwerkgroep zingt hem daarop toe en doet hem een mand met streekproducten van de Veluwe en de IJsselvallei cadeau.

Er zijn negentien algemene activiteiten georganiseerd. (zie aan het eind van dit verslag).

De excursies trekken op een enkele na een bevredigend aantal bezoekers.

De lezingen zijn goed bezocht.

Het bestuur.

De bestuurssamenstelling is als volgt:

Jeroen Hanegraaf	voorzitter
Margriet Maan-Everaars	secretaris
Jan Kuijper	penningmeester
Lous Heine	lid/coördinator afdelingsactiviteiten
Erik Murris	tweede secretaris
Marianne Faber	lid
Hilary Jellema- Brazier	lid

Marianne Faber legt na elf jaar voorzitterschap haar functie neer. De leden betuigen hun grote waardering voor haar verantwoordelijkheidsgevoel en het vele werk voor onze afdeling verricht. Marianne blijft lid van het bestuur om de nieuwe voorzitter in te werken en om het project Bonenburg af te ronden. Jeroen Hanegraaf is bereid om per 1 mei 2002 onze nieuwe voorzitter te worden en Hilary Jellema wil eventueel de functie van Natuurhistorisch secretaris gaan vervullen. Zij gaat zich per 1 september inwerken.

Helaas moet de voorzitter vanwege een nieuwe baan elders in het land, op 1 oktober aftreden.

Het bestuur heeft zes maal vergaderd. Belangrijke zaken die aan de orde komen:

- Wervingsstrategie voor nieuwe bestuursleden
- Toekomst van de KNNV. Servet of tafellaken.
- Project de Bonenburg
- Bezoek leden afdeling Amsterdam
- Eigen Web-site
- Gewest IJsselstreek
- Coördinatoren vergadering

Werkgroepen

Voor de activiteiten van de werkgroepen wordt verwezen naar de desbetreffende jaarverslagen verderop in dit blad.

Voor Natuursignaal zijn drie werkgroepen actief. De plantenwerkgroep met het Landje van Jonker.

- De paddestoelenwerkgroep gaat naar Niersen, waar het archief van de heer Sieders het vergelijkingsmateriaal voor de nieuwe inventarisaties levert.
- De vogelwerkgroep richt haar aandacht op de Vorchterwaarden en het Eperholt.
  De vogelwerkgroep zet zich, samen met het Waterschap in voor behoud van de nesten van de populatie huiszwaluwen op het Pouwel Bakhuis in Wapenveld.
- De NBC zal voortaan heten: Werkgroep voor Landschap en Natuur (WLN).
- Op de vergadering van coördinatoren van de werkgroepen komt aan de orde: Project Bonenburg, Basis Logboek (Database voor gegevens van waarnemingen in bepaalde gebieden) en de mogelijkheid van uitwisseling van kennis tussen de afdelingen van het Gewest.

Natuurklanken

Er worden vier afleveringen gemaakt, in 2002 samen honderdtweeënvijftig bladzijden.

Marianne Faber heeft weer acht adverteerders gevonden. Er is steeds een gevarieerd aanbod van artikelen. Een kleine greep: Verslagen en waarnemingen van het Voorjaarskamp, Bijzondere plantenvondsten in 2000 en 2001, Dagvlinders 2001 in onze regio, Klapeksters op de Noord-Veluwe, allerlei korte wetenswaardigheden en beschrijvingen van grappige waarnemingen, en de vaste rubriek Waargenomen door Agnès Herweijer. Het blad is voorzien van veel illustraties, de lay-out is van Micky Marsman. Paula en Wim Bijlsma houden de verzendlijst bij en coördineren als vanouds het garen en nieten en de bezorging.

Bibliotheek

Oeti Slot en Jan Sterenberg zullen Els Koopmans assisteren. Voortvarend reorganiseren zij de bibliotheek, met meer overzicht als resultaat.

Natuurpad

Peter Albrecht, Gerrit Hartkamp en Francien Surink waken over ons Natuurpad. De gemeente Epe geeft ons een flinke subsidie voor de vervanging van vernielde panelen. Dit jaar is er één gesneuveld. Gerrit Hartkamp heeft aangifte gedaan.

Leden

Het ledental per 1 januari 2003 is honderdachtenzeventig, waarvan drieëndertig huisgenootleden en twee ereleden.

Vertegenwoordigingen.

- Commissie Landinrichting Epe en Vaassen West (Marianne Faber)
- Platform Duurzame Ontwikkeling (Margriet Maan)
- Vereniging Milieuzorg Epe (Marianne Faber) en Milieugroep Heerde (Adrie Hottinga).
- Gelderse Milieufederatie (Marianne Faber) en Overleggroep N.O.Veluwe (Erik Murris)
- De Vlinderstichting (Els Koopmans-Grommé)
- Gewest IJsselstreek van de KNNV (Jan Kuijper) en Beleidsraad (Jeroen Hanegraaf)
- Reconstructiecommissie (Marianne Faber) en Kavelruilcommissie (Marianne Faber)
- Werkgroep Traditioneel Landgebruik (Marianne Faber)

Nauwe contacten worden onderhouden met:

>Stichting Het Geldersch Landschap >Staatsbosbeheer

>Werkgroep Floristiek en Vegetatiekunde >Gewestelijke KNNV afdelingen

>Stichting Das en Boom >Dierenbescherming Epe e.o.

>Ravon >Sovon > Floron

>Zoogdiermonitoring >Marterwerkgroep

>Werkgroep Kerkuilen Nederland >Werkgroep Roofvogels Nederland

>Vogeltrekstation >Vogelbescherming

Wij contribueren aan:

KMPT (uitwisselen van afdelingsblad.) Stichting Natuur en Milieu. De Vlinderstichting. Ijsselacademie (uitwisselen van huisorgaan.) Stichting tot Behoud van de Veluwse Sprengen en Beken. Vereniging Milieuzorg Epe.

We zenden onze gegevens naar:

Floron, Sovon, Ravon, Rijksherbarium, Mycologische Vereniging Nederland (incidenteel), Het Geldersch Landschap (structureel), Staatsbosbeheer, De Vlinderstichting en De Trekvlinderregistratie.

Vrijwilligers.

Alom waardering en dank voor onze leden-vrijwilligers!

- die zich op velerlei wijze actief inzetten voor de natuur in ons werkgebied
- die de KNNV een plaats bezorgen in de Eper en Heerder gemeenschap
- die onze afdeling boeiend en levendig houden.

Dat zijn: de coördinatoren en leden van de werkgroepen. De bibliothecarissen. De excursieleiders en de verzorgers van lezingen. Allen die op enigerlei wijze hun bijdrage leveren aan het verschijnen van Natuurklanken. De Natuurpad-beheerders. De schrijvers van Tussen Heuvels en Rivier. De organisatoren van de leden voor ledenavond, de fotowedstrijd, het Voorjaarskamp. De coördinatoren van het rapport Bonenburg. Het bestuur.

Activiteiten in 2002 (zie ook de verslagen van de werkgroepen)

13 januari	Nieuwjaarswandeling op Schaveren	Egbert de Boer
19 januari	Ganzenexcursie Oosterwolderpolder	Rudi Heideveld en Wim van Waveren Hogervorst
24 januari	Dialezing Ijsland	Gerard Plat
14 februari	Feest van Henk Menke	
14 maart	Dialezing over Siberië en Flevoland	Chris Schenk. Natuurfotograaf
30 maart	Vogelexcursie Oosterwolde	Rudi Heideveld
13 april	Von Gimborn Arboretum	Egbert de Boer, Mariet vanGelder
20 april	Vreugderijkerwaard en Scherenwelle	Gewestelijke Themadag Zwolle
25 april	Dialezing La Palma	Hans Grotenhuis
4 mei	Vroege vogels	Wim van Waveren Hogervorst
25 mei	Wisselsche Veen, Vorchterwaarden en Algemene Veen. Bezoek afd. Amsterdam	Bertus, Dik, Adrie Cintia e.a.
17 juli	Katerstede Welsum	Mariet van Gelder
22 september	Spijkerbos Olst	Els en Dik Koopmans
26 september	Dialezing Lapland en Noord-Zweden	Bauke Terpstra
29 september	Lauwersmeer	Gewestelijke Vogelexcursie
20 oktober	Paddestoelenwandeling	To en Janus Crum
24 oktober	Dialezing IJsvogels en Afrika	Jan.van Duinen
21 november	Dialezing over paddestoelen	Janus Crum
19 december	Leden voor ledenavond	Dik Koopmans
	Fotowedstrijd	Jan.v. D. Gerard P. en Wim B.

De Gewestelijke Themadag, georganiseerd door de afdeling Zwolle is, met vijfenzestig deelnemers een druk bezochte dag. De dialezing over IJsland door Gerard Plat trekt ook veel toehoorders van buiten de KNNV. De paddestoelenexcursie van To en Janus Crum en enkele leden van de paddestoelenwerkgroep op een Zondagmiddag is een groot succes. Er waren vijfendertig deelnemers onder wie tien kinderen. Het bezoek van vijfendertig leden van de afdeling Amsterdam aan Epe is zeer geanimeerd. Het Voorjaarskamp gaat dit jaar naar La-Roche-en-Ardenne en is georganiseerd door

de families Bijlsma, Koopmans en Hofstede. In Natuurklanken wordt er uitgebreid verslag gedaan.

Margriet Maan

Jaarverslagen van de werkgroepen:

Plantenwerkgroep

Aantal leden: 18

Binnenactiviteiten:

28 januari	10 pers.	Dia's bekeken, gemaakt door Gerard tijdens zijn vakantie op IJsland.
25 maart	9 pers.	Korte presentaties door eigen leden, met o.a. dia's en herbarium materiaal.
30 september	13 pers.	We oefenen het determineren. Daartoe hebben de leden veel "moeilijke" planten meegebracht o.a.verschillende soorten kroos, een Kleine kroosvaren en een Kransnaaldaar.
28 oktober	7 pers.	Gerard Plat vertelt ons over zijn reis naar British Colombia in Canada, over de bijzondere planten aldaar, waar hij schitterende dia's van heeft gemaakt. Zoals van de vele soorten Asters.
25 november	8 pers.	Aan de hand van een groot aantal gedroogde bladeren proberen we de juiste botanische termen te vinden. Egbert geeft met behulp van tekeningen uitleg over de botanische termen van de bloem.

Buitenactiviteiten:

Geïnvertariseerd voor Floron en het gezamenlijk project Bonenburg. Indien van toepassing worden gegevens doorgestuurd naar Geldersch Landschap en Staatsbosbeheer.

23 februari	8 pers.	Mossenexcursie en inventarisatie op de Bonenburg in Heerde o.l.v. Ruud en Anneke Oudega.
29 april	7 pers.	Inventarisatie Bonenburg.
6 mei	8 pers.	Excursie Zalkerbos. Veel Schaafstro, Moeslook en Slangenlook. Buiten het bos veel Veldsla. Paddenstoeldeskundigen vonden de Gevlekte zadelzwam.
13 mei	7 pers.	Inventarisatie Kortebroek, terrein Geldersch Landschap. In één van de afvoerslootjes Klimopwaterranonkel en Duizendknoopfonteinkruid gevonden, bij een poel Bronkruid en Waterpostelein. Er stond veel Zompzegge en verder een begin van een Koningsvaren, Egelboterbloem, Echte

koekoeksbloem en Kattestaart. Zoals de naam en de plantengroei al doet vermoeden is dit een vochtig terrein ten zuiden van de Egelbeek. Enkele jaren geleden is het afgeplagd.

22 mei 5 pers. Excursie naar de Wiessenbergerkolk en het Algemeen Veen in Hattem.

De kolk groeit steeds meer dicht, waardoor de wat meer bijzondere planten verdwijnen. In het Algemeen Veen, langs het kanaal, wees Henk ons op het Amerikaans nagelkruid. Een neofyt, die vooral door zijn grote bladen verschilt van het Geel nagelkruid.

27 mei 9 pers. Landje van Jonker, Epe. Inventarisatie voor natuursignaal.

3 juni 4 pers. Inventarisatie Bonenburg, Heerde. Met name de vijver bekeken.

10 juni 2 pers. Inventarisatie km. Hok 27-24-52. Dit hok , gelegen ten westen van het Heerderstrand, bevat een akker waarop kerstdennen, maïs en graan worden geteeld. In het graanakkertje stond veel Slofhak, een eenjarig gras en Korensla, *rode lijst 1*. Door het verdwijnen van de roggeakkers wordt deze soort nog maar zelden gevonden.

17 juni 4 pers. Hattem, km. Hok 27-14-45 geïnventariseerd.Kruisbladwalstro gevonden aan de Christinalaan. Op de stortplaats groeiden o.a. Zwarte toorts en Hazenpootje.

24 juni 4 pers. Inventarisatie km hok 27-22-52 bij ’t Harde, een bosterrein met een zandverstuiving en een akkertje. Deels eigendom van Het Geldersch Landschap.

Slofhak en Dwergviltkruid gevonden.

1 juli Landje van Jonker.Afgelast wegens slecht weer, maar omdat er 7 personen op het verzamelpunt waren, toch een klein uurtje rondgelopen en natgeregend.

8 juli 7 pers. Nogmaals Bonenburg, Heerde.

17 juli 3 pers. Excursie Katerstede, een uiterwaard van de IJssel bij Welsum.Buitendijks volop Rapunzelklokje, *rode lijst 3.* Het was mooi weer, er vlogen veel vlinders waaronder Bont zandoogje, Koevinkje, Gammauiltje, Landkaartje, Kleine vos, Dagpauwoog, Atalanta en Klaverspanner. We zijn rondom de plas gelopen, moesten ploeteren door hoge brandnetels. We zagen een IJsvogel. Het Moeraskruiskruid stond mooi in bloei, evenals Wilde bertram, Kattenstaart, Moerasvergeet-me-niet enz. Doordat alles zo massaal aanwezig was, maakte het veel indruk. Gelukkig vonden we ook drie groeiplaatsen van de Engelse alant, *rode lijst 3,* met gemiddeld wel 20 bloeistengels.

12 augustus	8 pers.	Inventariseren bij de Renderklippen in Heerde, km hok 27-34-12. We vonden o.a. Bleeksporig bosviooltje en Valse salie.
19 augustus	13 pers.	Km. Hok 27-22-53, 't Harde. Inventarisatie, wegens groot aantal deelnemers opgesplitst in twee groepen. Door de vroegere vuilstort nogal wat planten gevonden die hier van orgine eigenlijk niet thuishoren, zoals Grote kaardebol, Koningskaars, Marjolein en Bieslook.
26 augustus	6 pers.	Inventarisatie km hok 27-25-53 Heerde. Veel Kruisbladwalstro tussen de Wetering en het fietspad. Ook Bermzegge gevonden.
2 september	2 pers.	Nogmaals Landje van Jonker, Wisselsche Veen, Epe.

Mariet van Gelder.

VoZoVAR

Het jaar 2002 startte met het pluizen van braakballen in het kader van de monitoring van de Kerkuilprooien. Er werden veel Huisspitsmuizen aangetroffen. Op de ganzenexcursie van 19 januari was slechts één deelnemer (E. Murris) doordat de datum van de excursie lag vóór het verschijnen van Natuurklanken. In de polder Oosterwolde werd wel van alles gezien zoals 5000-7000 Kolganzen, 200 Brandganzen en een Smelleken. Tevens werd in januari 2002 de tweede roofvogelwintertelling in het buitengebied van Epe-Heerde gehouden. Het getelde gebied was iets groter dan in 2001 en de telperiode uitgebreid tot één week. De belangstelling was groot. Over de resultaten verscheen een groot artikel in de regionale kranten. Het aantal roofvogels was vergelijkbaar met 2001, de stand van de Blauwe reiger was lager.

Het paddenscherm werd in februari opgezet, maar de trek was lang niet zo sterk als in de voorgaande jaren. Veel paddentrek was al achter de rug met hoge temperaturen in januari en begin februari, konden we achteraf concluderen. In februari en maart was het vaak weer te koud waardoor het controleren veel tijd kostte en het aantal overgezette dieren beperkt bleef tot 119 padden en twee groene kikkers.

Op de werkgroepavond in februari is de afstemming gemaakt over te inventariseren gebieden en soorten.

In het kader van het project Bonenburg zijn de broedvogels en zoogdieren volgens plan intensief geïnventariseerd. Daarnaast zijn aanvullende waarnemingen gedaan voor vissen en amfibieën. Vooral voor vleermuizen is het landgoed Bonenburg van betekenis; het zoogdieronderzoek heeft zich hierop geconcentreerd, o.a. door onderzoek met batdetectors.

Ook de andere plannen voor inventarisaties zijn waargemaakt. De Vorchterwaarden en het Eperholt zijn geïnventariseerd (in beginsel ook voor Natuursignaal); daarnaast zijn nu broedvogelgegevens voorhanden van het bos bij kasteel de Cannenburch en van de Veesserwaarden. In deze vijf gebieden (incl. Bonenburg) zijn tezamen meer dan honderd soorten broedvogels aangetroffen. Enkele leden uit Vaassen hebben in het voorjaar van 2002 nog wat

“witte vlekken” weggewerkt door Steenuilen te inventariseren, verspreid over het werkgebied.

De excursie naar het natuurontwikkelingsproject nabij het Engelse werk kon vanwege het hoge water geen doorgang vinden. Uitgeweken is naar de polder Oosterwolde waar het altijd goed vogels kijken is. Er werd van alles gezien zoals vele weidevogels, Blauwborst, Grote zilverreiger e.d. De belangstelling voor de excursie was goed. Op 18 april waren er dertien deelnemers aan een “mini-cursus” vogelgeluiden, als voorbereiding op het vogelbroedseizoen. Het valt niet mee alle vogelgeluiden te herkennen, zeker niet als meerdere soorten door elkaar zingen. Enkele leden van de KNNV hebben met Wim van Waveren eind april in Noord-Beveland de voorjaarstrek bestudeerd. Wim had hier de beschikking over een recreatiewoning. Voor de fietsexcursie langs de IJssel op de avond van 12 juni was beperkte belangstelling. Met z’n vijven hebben we de Kwartelkoning gehoord en daarnaast vele tientallen andere vogelsoorten.

Gewoontegetrouw zijn ook de Huiszwaluwen en Kwartelkoningen geteld. De Kwartelkoninggegevens worden direct doorgespeeld aan een landelijke coördinator die als dat nodig is, voor bescherming zorgt, bijvoorbeeld door contact op te nemen met de beheerder en het maaien uit te stellen. Enkele leden van de werkgroep zijn ook nog actief met de Kerkuilen, waarvan het broedseizoen laat van start ging.

Op de donderdag 19 september hebben diverse leden wat vakantiedia´s getoond over natuur en vogels. Deze dia’s werden afgewisseld met korte vertellingen over de resultaten van broedvogelonderzoeken.

Op zaterdag 12 oktober vond de excursie naar “De Duintjes” plaats. Er is heel veel gezien o.a. Visarend, meerdere Grote zilverreigers, IJsvogel, Smelleken enz. Het was zeer de moeite waard.

In oktober telden we enkele malen vogeltrek bij Gortel. De resultaten waren wisselend, maar 19 oktober was een zeer goede teldag met onder meer 2.400 Koperwieken.

In november tenslotte is de Klapekstertelling voor de tweede maal gehouden. Ten opzichte van 2002 zijn op meer plaatsen Klapeksters gezien, echter niet allemaal binnen de officiële telperiode. De Klapekster blijft een moeilijk te inventariseren vogelsoort.

De lezing van Stef van Rijn op 21 november was bijzonder geslaagd. Stef vertelde op zeer boeiende wijze over onderzoek aan Rode wouwen (België), Sperwers en Wespendieven. Bij het ringen maakt hij af en toe gebruik van een in gevangenschap gehouden Oehoe. Hiervan had hij zeer illustratieve dia´s.

Net als voorgaande jaren is het jaar afgesloten met een vogel-punttransecttelling en een stamppottenbuffet. We hebben precies 70 soorten gezien met een record aantal vogels, met name Kolganzen, Kieviten en Smienten. Gek genoeg (?) heeft deze activiteit de grootste opkomst: er deden meer dan twintig mensen aan mee!

Paddestoelenwerkgroep

Het jaar 2002 stond voor onze werkgroep in het teken van “het project Bonen-burg”van de zeven gemaakte excursies gingen er vier naar “De Bonenburg” te Heerde, twee naar Niersen en

één werd er gebruikt als voorbereiding van de afdelingsexcursie langs het Natuurpad Heerde. (Het wordt langzamerhand een traditie dat onze werkgroep in de herfstvakantie een afdelingsexcursie leidt langs afwisselend het Natuurpad Epe of Heerde.)

Zoals gebruikelijk zijn we in februari begonnen met een werkgroepavond ter evaluatie van het voorgaande seizoen en om de plannen te bespreken van het komende. Op deze avond kan elk werkgroeplid op een bondige manier iets wetenswaardigs inbrengen in relatie tot paddestoelen, zoals bijv. de stand van zaken in een gebied dat men zelf regelmatig bezoekt, bijzonderheden over vondsten, dia's, tekeningen, enz.

Naast de evaluatie- en planningsvergadering zijn er in de loop van het najaar nog twee werkgroepavonden gehouden, die in het teken stonden van actuele informatie en van verdieping van kennis aan de hand van recente vondsten. Aan deze avonden wordt door vrijwel de voltallige werkgroep deelgenomen, maar tijdens de excursies schommelt het aantal deelnemers tussen de vier en zes, met één keer een uitschieter van negen. De werkgroep is dit jaar met twee personen uitgebreid en bestaat nu uit veertien personen waarvan er zes lid zijn van een naburige afdeling en soms ook van de onze. Het bestuur van onze afdeling zal een regeling treffen hoe hiermee zakelijk gezien moet worden omgegaan, vanuit de opvatting dat het mogelijk moet zijn om als lid van een andere afdeling van de KNNV tegen een gereduceerd tarief ook lid te worden van de onze. Op deze manier kunnen wij als Werkgroep Paddestoelen verder functioneren in de volgende samenstelling: A. Adams-Catin, A. Bierman-Hams, L. Bonhof, M. Boomsluiter, C. Crum-Hendriks, J. Crum, H. Dekker, M. Dekker, E. van Dongen, M. Marsman, A. Herweijer-Smit, E. Koopmans-Grommé, G. Plat en A. Westerweel. De coördinatie wordt verzorgd door ondergetekenden, terwijl M. Boomsluiter het registreren van de vondsten voor zijn rekening neemt.

Eigenlijk moeten we ook nog vermelden dat tijdens de excursies Hendrik met zijn moeder mee komt (hij is in de basisschoolleeftijd) en het hondje Rocky, dat door zijn baasjes niet alleen thuis gelaten kan worden.

Naast leden met veel kennis van zaken, kent onze werkgroep ook beginners die hiermee hun voordeel kunnen doen. Van hun kant breiden ze de werkgroep weer uit met meer waarnemers en stellen ze vragen die voor de ervaren deelnemers het nodig maken om hun kennis zo helder mogelijk over te dragen. Voorop staat het plezier dat iedereen moet kunnen beleven aan de gemeenschappelijke interesse in het rijk der fungi.

To Crum-Hendriks.

Janus Crum.

Werkgroep Landschap en Natuur (WLN)

De Werkgroep Landschap en Natuur (WLN) heeft sinds december 2001 vier keer vergaderd. In december a.s. (2002) zal nog een laatste vergadering plaatshebben.

Op een van de vergaderingen werd besloten de oude naam Natuurbeschermingscommissie (NBC) te vervangen door de huidige naam: Werkgroep Landschap en Natuur (WLN). Deze naam dekt beter de activiteiten van de werkgroep.

Tevens is besloten het accent nog meer te leggen op het geven van cursussen; dit vooral, omdat het aantal vrijwilligers de laatste jaren aan de lage kant was.

Met twee tot vier vrijwilligers is het erg moeilijk het werk aan kleine landschapselementen naar behoren uit te voeren.

De cursus snoeien hoogstamfruitbomen in januari en februari 2002 was weer een succes. Er waren in totaal zeventien deelnemers.

Een in samenwerking met Staatsbosbeheer geplande cursus ooievaarsnesten maken kon in maart helaas niet doorgaan vanwege het te geringe aantal cursisten.

Het aantal "Rotarians" voor het wilgen knotten, ook in maart, was dit jaar aan de lage kant, slechts vijf deelnemers.

Gezien de grote belangstelling voor de cursus motorkettingzagen in november en december 2001, was er in oktober en november 2002 een nieuwe cursus gepland. Helaas was dit keer de belangstelling zo gering dat de cursus werd afgeblazen.

In december en januari staat er weer een cursus snoeien hoogstamfruitbomen op stapel. In februari is een cursus vlechtheggen gepland en in maart worden er, hopelijk opnieuw met assistentie van de Rotary, wilgen geknot.

Tenslotte leverden de cursussen van het afgelopen seizoen een flink batig saldo op voor de penningmeester.

Bertus Hilberink

Insectenwerkgroep.

Algemeen:

Aan het einde van het verslagjaar stonden achttien leden en vijf belangstellenden ingeschreven

voor de groep.

Insectenwaarnemingen zijn altijd erg afhankelijk van het weer, wat de activiteiten van de groep ernstig kan dwarsbomen. Vijf excursies konden daardoor niet doorgaan! Merkwaardigerwijs geldt voor dagvlinders voorts, dat ze bij heet weer in de middag wegkruipen!

Tijdens de bezoeken aan de Bonenburg - dit jaar een verplicht nummer - ontdekten verscheidene leden een voor hen nieuw terrein. Het leverde echter op insectengebied geen opzienbarende waarnemingen op.

Juist omdat alleen het zomerseizoen gebruikt kan worden, is de tijd voor excursies beperkt. Het is een beetje jammer dat andere gebieden, vorig jaar naar onze mening, te weinig aan bod gekomen zijn.

Een pluim verdienen de vele leden, die het hele seizoen (van april t/m september) hun monitoringroute(s) hebben gelopen. Meestal worden ze met zijn tweeën gelopen, zodat er – onder andere met vakanties – minder kans op onderbreking is. De routes zijn:

1. Oude spoorbaan Heerde van Hilary Jellema.
2. Wisselsche Veen Epe van Mia Leurs/Jeanne Felix.
3. Kievitsveld Emst van Bertus Hilberink/Jan Polman.

4. Lohuizerveen Epe van Joke en Henk de Heer.
5. Watermolen Wenum/Apeldoorn van Cintia Wedemeijer.
6. Pouwel Bakhuis gemaal Wapenveld van Etienne van Dissel.

en de soort gerichte dagvlinder-routes:

7. op het Heideblauwtje – Renderklippen Heerde van Hilary Jellema.
8. op de Bosparelmoervlinder – Kroondomein Vaassen van Bertus Hilberink.
9. op het Heideblauwtje – Terrein bij snelweg 't Harde van Jan Kuijper.

Voorts de algemene libellen route :

10. Apeldoorns kanaal Hattem van Etienne van Dissel,

en de soort gerichte libellen routes :

11. op de Weidebeekjuffer – Grift Heerde van Hilary Jellema
12. op de Bruine korenbout – Zwarte kolk Wapenveld van Etienne van Dissel

Overzicht programma van 2002:

Huiskamer bijeenkomsten:

21 januari	Nachtvlinders – Hilary Jellema
18 februari	Insecten algemeen met dia's – Bauke Terpstra.
9 maart	*Landelijke vlinderdag van de Vlinderstichting te Ede, bijgewoond door enkele leden*
18 maart	Vroege libellen en andere insecten – Etienne van Dissel.
1 oktober	Overzicht waarnemingen afgelopen seizoen.
11 november	Insectennamen i.v.m. bijbel- en volksnamen door Mia Leurs, en dia's van Cintia Wedemeijer en Dik Koopmans.
	Excursies :
23 april	Inventarisatie Bonenburg – 9 deelnemers.
21 mei	Inventarisatie Bonenburg.
20 juni	Inventarisatie Bonenburg.
23 juli	Inventarisatie Bonenburg – 8 deelnemers.
18 augustus	Inventarisatie Bonenburg.
24 augustus	Wisselsche Veen voor de insectenwerkgroep K.N.N.V.Apeldoorn.
27 augustus	Wisselsche Veen en Tongerense heide – 6 deelnemers.
5 september	Inventarisatie Bonenburg – 2 deelnemers.

15 september	Renderklippen – 6 deelnemers.
	Geannuleerd moesten worden:
11 mei	Kievitsveld.
9 juni	Engelse werk.
11 juli	’t Harde.
10 augustus	Vlindertuin Apeldoorn samen met I.V.N.
24 aug.	Vlindertuin Apeldoorn samen met I.V.N.

Een libellenexcursie kon niet geprogrameerd worden, doordat Robert Ketelaar - libellendeskundige van de Vlinderstichting – verhinderd was.

Al met al hadden we heel wat serieuze notities te maken!

De programmasamenstelling en de convocaties werden verzorgd door Bertus Hilberink en Etienne van Dissel.

Algemeen overzicht en leiding van de huiskamerbijeenkomsten : Els Koopmans – Grommé.

Correspondentieadres : Els Koopmans – Grommé, Bongerdplein 1, 8162 AW Epe.
Tel. 0578 – 612083.

Plantenwerkgroep

Aantal leden: 18

Binnenactiviteiten:

28 januari	10 pers.	Dia’s bekeken, gemaakt door Gerard tijdens zijn vakantie op IJsland.
25 maart	9 pers.	Korte presentaties door eigen leden, met o.a. dia’s en herbarium materiaal.
30 september	13 pers.	We oefenen het determineren. Daartoe hebben de leden veel "moeilijke" planten meegebracht o.a.verschillende soorten kroos, een Kleine kroosvaren en een Kransnaaldaar.
28 oktober	7 pers.	Gerard Plat vertelt ons over zijn reis naar British Colombia in Canada, over de bijzondere planten aldaar, waar hij schitterende dia's van heeft gemaakt. Zoals van de vele soorten Asters.
25 november	8 pers.	Aan de hand van een groot aantal gedroogde bladeren proberen we de juiste botanische termen te vinden. Egbert geeft met behulp van tekeningen uitleg over de botanische

termen van de bloem.

Buitenactiviteiten:

Geïnvertariseerd voor Floron en het gezamenlijk project Bonenburg. Indien van toepassing worden gegevens doorgestuurd naar Het Geldersch Landschap en Staatsbosbeheer.

23 februari	8 pers.	Mossenexcursie en inventarisatie op de Bonenburg in Heerde o.l.v. Ruud en Anneke Oudega.
29 april	7 pers.	Inventarisatie Bonenburg.
6 mei	8 pers.	Excusie Zalkerbos. Veel Schaafstro, Moeslook en Slangenlook. Buiten het bos veel Veldsla. Paddenstoeldeskundigen vonden de Gevlekte zadelzwam.
13 mei	7 pers.	Inventarisatie Kortebroek, terrein Geldersch Landschap. In één van de afvoerslootjes Klimopwaterranonkel en Duizendknoopfonteinkruid gevonden, bij een poel Bronkruid en Waterpostelein. Er stond veel Zompzegge en verder een begin van een Koningsvaren, Egelboterbloem, Echte koekoeksbloem en Kattestaart. Zoals de naam en de plantengroei al doet vermoeden is dit een vochtig terrein ten zuiden van de Egelbeek. Enkele jaren geleden is het afgeplagd.
22 mei	5 pers.	Excursie naar de Wiessenbergerkolk en het Algemene Veen in Hattem. De kolk groeit steeds meer dicht, waardoor de wat meer bijzondere planten verdwijnen. In het Algemeen Veen, langs het kanaal, wees Henk ons op het Amerikaans nagelkruid. Een neofyt, die vooral door zijn grote bladen verschilt van het Geel nagelkruid.
27 mei	9 pers.	Landje van Jonker, Epe. Inventarisatie voor natuursignaal.
3 juni	4 pers.	Inventarisatie Bonenburg, Heerde. Met name de vijver bekeken.
10 juni	2 pers.	Inventerisatie km. Hok 27-24-52. Dit hok , gelegen ten westen van het Heerderstrand, bevat een akker waarop kerstdennen, maïs en graan worden geteelt. In het graanakkertje stond veel Slofhak, een eenjarig gras en Korensla, *rode lijst 1*. Door het verdwijnen van de roggeakkers wordt deze soort nog maar zelden gevonden.
17 juni	4 pers.	Hattem, km. Hok 27-14-45 geïnventariseerd.Kruisbladwalstro gevonden aan de Christinalaan. Op de stortplaats groeiden o.a. Zwarte toorts en Hazenpootje.
24 juni	4 pers.	Inventarisatie km hok 27-22-52 bij ’t Harde, een bosterrein met een zandverstuiving en een akkertje. Deels eigendom van Het Geldersch Landschap. Slofhak en Dwergviltkruid gevonden.

1 juli		Landje van Jonker.Afgelast wegens slecht weer, maar omdat er 7 personen op het verzamelpunt waren, toch een klein uurtje rondgelopen en natgeregend.
8 juli	7 pers.	Nogmaals Bonenburg, Heerde.
17 juli	3 pers.	Excursie Katerstede, een uiterwaard van de IJssel bij Welsum.Buitendijks volop Rapunzelklokje, *rode lijst 3.* Het was mooi weer, er vlogen veel vlinders waaronder Bont zandoogje, Koevinkje, Gammauiltje, Landkaartje, Kleine vos, Dagpauwoog, Atalanta en Klaverspanner. We zijn rondom de plas gelopen, moesten ploeteren door hoge brandnetels. We zagen een IJsvogel. Het moeraskruiskruid stond mooi in bloei, evenals Wilde bertram, Kattenstaart, Moerasvergeet-me-niet enz. Doordat alles zo massaal aanwezig was, maakte het veel indruk. Gelukkig vonden we ook drie groeiplaatsen van de Engelse alant, *rode lijst 3,* met gemiddeld wel 20 bloeistengels.
12 augustus	8 pers.	Inventariseren bij de Renderklippen in Heerde, km hok 27-34-12. We vonden o.a. Bleeksporig bosviooltje en Valse salie.
19 augustus	13 pers.	Km. Hok 27-22-53, 't Harde. Inventarisatie, wegens groot aantal deelnemers opgesplitst in twee groepen. Door de vroegere vuilstort nogal wat planten gevonden die hier van orgine eigenlijk niet thuishoren, zoals Grote kaardebol, Koningskaars, Marjolein en Bieslook.
26 augustus	6 pers.	Inventarisatie km hok 27-25-53 Heerde. Veel Kruisbladwalstro tussen de Wetering en het fietspad. Ook Bermzegge gevonden.
2 september	2 pers.	Nogmaals Landje van Jonker, Wisselsche Veen, Epe.
30 september	13 pers.	We oefenen het determineren. Daartoe hebben de leden veel "moeilijke" planten meegebracht o.a.verschillende soorten kroos, een Kleine kroosvaren en een Kransnaaldaar.
28 oktober	7 pers.	Gerard Plat vertelt ons over zijn reis naar British Colombia in Canada, over de biezondere planten aldaar, waar hij schitterende dia's van heeft gemaakt. Zoals van de vele soorten Asters.
25 november	8 pers.	Aan de hand van een groot aantal gedroogde bladeren proberen we de juiste botanische termen te vinden. Egbert geeft met behulp van tekeningen uitleg over de botanische termen van de bloem.

Mariet van Gelder.

Jaarverslag VoZoVAR 2002

Het jaar 2002 startte met het pluizen van braakballen in het kader van de monitoring van de kerkuilenprooien. Er werden veel huisspitsmuizen aangetroffen. Op de ganzenexcursie van 19 januari was slechts één deelnemer (E. Murris) doordat de datum van de excursie lag vóór het verschijnen van Natuurklanken. In de polder Oosterwolde werd wel van alles gezien zoals 5000-7000 kolganzen, 200 brandganzen en een smelleken. Tevens werd in januari 2002 de tweede roofvogelwintertelling in het buitengebied van Epe-Heerde gehouden. Het getelde gebied was iets groter dan in 2001 en de telperiode uitgebreid tot één week. De belangstelling was groot. Over de resultaten verscheen een groot artikel in de regionale kranten. Het aantal roofvogels was vergelijkbaar met 2001, de stand van de blauwe reiger was lager.

Het paddenscherm werd in februari opgezet, maar de trek was lang niet zo sterk als in de voorgaande jaren. Veel paddentrek was al achter de rug met warme temperaturen in januari en begin februari konden we achteraf concluderen. In februari en maart was het vaak weer te koud waardoor het controleren veel tijd kostte en het aantal overgezette dieren beperkt bleef tot 119 padden en twee groene kikkers.

Op de werkgroepavond in februari is de afstemming gemaakt over te inventariseren gebieden en soorten.

In het kader van het project Bonenburg zijn de broedvogels en zoogdieren volgens plan intensief geïnventariseerd. Daarnaast zijn aanvullende waarnemingen gedaan voor vissen en amfibieën. Vooral voor vleermuizen is het landgoed Bonenburg van betekenis; het zoogdieronderzoek heeft zich hierop geconcentreerd, o.a. door onderzoek met batdetectors.

Ook de andere plannen voor inventarisaties zijn waargemaakt. De Vorchterwaarden en het Eperholt zijn geïnventariseerd (in beginsel ook voor Natuursignaal); daarnaast zijn nu broedvogelgegevens voorhanden van het bos bij kasteel de Cannenburch en van de Veesserwaarden. In deze vijf gebieden (incl. Bonenburg) zijn tezamen meer dan honderd soorten broedvogels aangetroffen. Enkele leden uit Vaassen hebben in het voorjaar van 2002 nog wat ´witte vlekken´ weggewerkt door Steenuilen te inventariseren, verspreid over het werkgebied.

De excursie naar het natuurontwikkelingsproject nabij het Engelse werk kon vanwege het hoge water geen doorgang vinden. Uitgeweken is naar de polder Oosterwolde waar het altijd goed vogels kijken is. Er werd van alles gezien zoals vele weidevogels, blauwborst, grote zilverreiger e.d. De belangstelling voor de excursie was goed. Op 18 april waren er dertien deelnemers aan een ´mini-cursus´ vogelgeluiden, als voorbereiding op het vogelbroedseizoen. Het valt niet

mee alle vogelgeluiden te herkennen, zeker niet als meerdere soorten door elkaar zingen. Enkele leden van de KNNV hebben met Wim van Waveren eind april in Noord-Beveland de voorjaarstrek bestudeerd. Wim had hier de beschikking over een recreatiewoning. Voor de fietsexcursie langs de IJssel op de avond van 12 juni was beperkte belangstelling. Met z´n vijven hebben we de kwartelkoning gehoord en daarnaast vele tientallen andere vogelsoorten.

Gewoontegetrouw zijn ook de huiszwaluwen en kwartelkoningen geteld. De kwartelkoninggegevens worden direct doorgespeeld aan een landelijke coördinator die als dat nodig is, voor bescherming zorgt, bijvoorbeeld door contact op te nemen met de beheerder en het maaien uit te stellen. Enkele leden van de werkgroep zijn ook nog actief met de Kerkuilen, waarvan het broedseizoen laat van start ging.

Op de donderdag 19 september hebben diverse leden wat vakantie-dia´s getoond over natuur en vogels. Deze dia´s werden afgewisseld met korte vertellingen over de resultaten van broedvogelonderzoeken.

Op zaterdag 12 oktober vond de excursie naar ´De Duintjes´ plaats. Er is heel veel gezien o.a. visarend, meerdere grote zilverreigers, ijsvogel, smelleken enz. Het was zeer de moeite waard. In oktober telden we enkele malen vogeltrek bij Gortel. De resultaten waren wisselend, maar 19 oktober was een zeer goede teldag met onder meer 2.400 koperwieken.

In november tenslotte is de klapekstertelling voor de tweede maal gehouden. Ten opzichte van 2002 zijn op meer plaatsen klapeksters gezien, echter niet allemaal binnen de officiële telperiode. De klapekster blijft een moeilijk te inventariseren vogelsoort. De lezing van Stef van Rijn op 21 november was bijzonder geslaagd. Stef vertelde op zeer boeiende wijze over onderzoek aan rode wouwen (België), sperwers en wespendieven. Bij het ringen maakt hij af en toe gebruik van een in gevangenschap gehouden Oehoe. Hiervan had hij zeer illustratieve dia´s.

Net als voorgaande jaren is het jaar afgesloten met een vogel-punttransecttelling en een stamppottenbuffet. We hebben precies 70 soorten gezien met een record aantal vogels, met name Kolganzen, Kieviten en Smienten. Gek genoeg (?) heeft deze activiteit de grootste opkomst: er deden meer dan twintig mensen aan mee!

Paddestoelenwerkgroep

Het jaar 2002 stond voor onze werkgroep in het teken van “het project Bonenburg”van de zeven gemaakte excursies gingen er vier naar “De Bonenburg” te Heerde, twee naar Niersen en één werd er gebruikt als voorbereiding van de afdelingsexcursie langs het Natuurpad Heerde. (Het wordt langzamerhand een

traditie dat onze werkgroep in de herfstvakantie een afdelingsexcursie leidt langs afwisselend het Natuurpad Epe of Heerde.)

Zoals gebruikelijk zijn we in februari begonnen met een werkgroepavond ter evaluatie van het voorgaande seizoen en om de plannen te bespreken van het komende. Op deze avond kan elk werkgroeplid op een bondige manier iets wetenswaardigs inbrengen in relatie tot paddestoelen, zoals bijv. de stand van zaken in een gebied dat men zelf regelmatig bezoekt, bijzonderheden over vondsten, dia's, tekeningen, enz.

Naast de evaluatie- en planningsvergadering zijn er in de loop van het najaar nog twee werkgroepavonden gehouden, die in het teken stonden van actuele informatie en van verdieping van kennis aan de hand van recente vondsten.

Aan deze avonden wordt door vrijwel de voltallige werkgroep deelgenomen, maar tijdens de excursies schommelt het aantal deelnemers tussen de vier en zes, met één keer een uitschieter van negen. De werkgroep is dit jaar met twee personen uitgebreid en bestaat nu uit veertien personen waarvan er zes lid zijn van een naburige afdeling en soms ook van de onze. Het bestuur van onze afdeling zal een regeling treffen hoe hiermee zakelijk gezien moet worden omgegaan, vanuit de opvatting dat het mogelijk moet zijn om als lid van een andere afdeling van de KNNV tegen een gereduceerd tarief ook lid te worden van de onze. Op deze manier kunnen wij als Werkgroep Paddestoelen verder functioneren in de volgende samenstelling: A. Adams-Catin, A. Bierman-Hams, L. Bonhof, M. Boomsluiter, C. Crum-Hendriks, J. Crum, H. Dekker, M. Dekker, E. van Dongen, M. Marsman, A. Herweijer-Smit, E. Koopmans-Grommé, G. Plat en A. Westerweel. De coördinatie wordt verzorgd door ondergetekenden, terwijl M. Boomsluiter het registreren van de vondsten voor zijn rekening neemt.

Eigenlijk moeten we ook nog vermelden dat tijdens de excursies Hendrik met zijn moeder mee komt (hij is in de basisschoolleeftijd) en het hondje Rocky, dat door zijn baasjes niet alleen thuis gelaten kan worden.

Naast leden met veel kennis van zaken, kent onze werkgroep ook beginners die hiermee hun voordeel kunnen doen. Van hun kant breiden ze de werkgroep weer uit met meer waarnemers en stellen ze vragen die voor de ervaren deelnemers het nodig maken om hun kennis zo helder mogelijk over te dragen. Voorop staat het plezier dat iedereen moet kunnen beleven aan de gemeenschappelijke interesse in het rijk der fungi.

To Crum-Hendriks.

Janus Crum.

Insectenwerkgroep.

Algemeen :

Aan het einde van het verslagjaar stonden achttien leden en vijf belangstellenden ingeschreven

voor de groep.

Insectenwaarnemingen zijn altijd erg afhankelijk van het weer, wat de activiteiten van de groep ernstig kan dwarsbomen. Vijf excursies konden daardoor niet doorgaan!
Merkwaardigerwijs geldt voor dagvlinders voorts, dat ze bij heet weer in de middag wegkruipen!

Tijdens de bezoeken aan de Bonenburg, dit jaar een verplicht nummer, ontdekten verscheidene leden een voor hen nieuw terrein. Het leverde echter op insectengebied geen opzienbarende waarnemingen op.

Juist omdat alleen het zomerseizoen gebruikt kan worden, is de tijd voor excursies beperkt. Dit is een beetje jammer omdat andere gebieden, naar onze mening, daardoor te weinig aan bod gekomen zijn.

Een pluim verdienen de vele leden, die het hele seizoen (van april t/m september) hun monitoringroute(s) hebben gelopen, meestal met zijn tweeën o.a. in verband met vacanties.
De algemene dagvlinder-routes waren :

13. Oude spoorbaan Heerde van Hilary Jellema.
14. Wisselsche Veen Epe van Mia Leurs/Jeanne Felix.
15. Kievitsveld Emst van Bertus Hilberink/Jan Polman.
16. Lohuizerveen Epe van Joke en Henk de Heer.
17. Watermolen Wenum/Apeldoorn van Cintia Wedemeijer.
18. Pouwel Bakhuis gemaal Wapenveld van Etienne van Dissel.

en de soort gerichte dagvlinder-routes:

19. op het Heideblauwtje – Renderklippen Heerde van Hilary Jellema.
20. op de Bosparelmoervlinder – Kroondomein Vaassen van Bertus Hilberink.
21. op het Heideblauwtje – Terrein bij snelweg 't Harde van Jan Kuijper.

Voorts de algemene libellen route :

22. Apeldoorns kanaal Hattem van Etienne van Dissel,

en de soort gerichte libellen routes :

23. op de Weidebeekjuffer – Grift Heerde van Hilary Jellema
24. op de Bruine korenbout – Zwarte kolk Wapenveld van Etienne van Dissel

Overzicht programma van 2002:

Huiskamer bijeenkomsten:

21 januari	Nachtvlinders – Hilary Jellema
18 februari	Insecten algemeen met dia's – Bauke Terpstra.
9 maart	*Landelijke vlinderdag van de Vlinderstichting te Ede, bijgewoond door enkele leden*
18 maart	Vroege libellen en andere insecten – Etienne van Dissel.
1 oktober	Overzicht waarnemingen afgelopen seizoen.
11 november	Insectennamen i.v.m. bijbel- en volksnamen +dia's van Cintia Wedemeijer en van Els Koopmans.
	Excursies :
23 april	Inventarisatie Bonenburg – 9 deelnemers.
21 mei	Inventarisatie Bonenburg.
20 juni	Inventarisatie Bonenburg.
23 juli	Inventarisatie Bonenburg – 8 deelnemers.
18 augustus	Inventarisatie Bonenburg.
24 augustus	Wisselsche Veen voor de insectenwerkgroep K.N.N.V.Apeldoorn.
27 augustus	Wisselsche Veen en Tongerense heide – 6 deelnemers.

5 september	Inventarisatie Bonenburg – 2 deelnemers.
15 september	Renderklippen – 6 deelnemers.
	Geannuleerd moesten worden:
11 mei	Kievitsveld.
9 juni	Engelse werk.
11 juli	't Harde.
10 augustus	Vlindertuin Apeldoorn samen met I.V.N.
24 aug.	Vlindertuin Apeldoorn samen met I.V.N.

Een libellenexcursie kon niet geprogrameerd worden, doordat Robert Ketelaar - libellendeskundige van de Vlinderstichting – verhinderd was.

Al met al hadden we heel wat serieuze notities te maken!

Programmasamenstelling en convocaties werden verzorgd door Bertus Hilberink en Etienne van Dissel.

Algemeen overzicht en leiding van de huiskamerbijeenkomsten : Els Koopmans – Grommé.

Correspondentieadres : Els Koopmans – Grommé

Bongerdplein 1

8162 AW Epe

Tel. 0578 – 612083.

Werkgroep Landschap en Natuur (WLN) seizoen 2001/2002

De Werkgroep Landschap en Natuur (WLN) heeft sinds december 2001 vier keer vergaderd.

In december a.s. (2002) zal nog een laatste vergadering plaatshebben.

Op een van de vergaderingen werd besloten de oude naam Natuurbeschermingscommissie (NBC) te vervangen door de huidige naam: Werkgroep Landschap en Natuur (WLN) . Deze naam dekt beter de activiteiten van de werkgroep.

Tevens is besloten het accent nog meer te leggen op het geven van cursussen; dit vooral, omdat het aantal vrijwilligers de laatste jaren aan de lage kant was. Met twee tot vier vrijwilligers is het erg moeilijk het werk aan kleine landschapselementen naar behoren uit te voeren.

De cursus snoeien hoogstamfruitbomen in januari en februari 2002 was weer een succes. Er waren in totaal zeventien deelnemers.

Een in samenwerking met Staatsbosbeheer geplande cursus ooievaarsnesten maken kon in maart helaas niet doorgaan vanwege het te geringe aantal cursisten.

Het aantal "Rotarians" voor het wilgen knotten, ook in maart, was dit jaar aan de lage kant, slechts vijf deelnemers.

Gezien de grote belangstelling voor de cursus motorkettingzagen in november en december 2001, was er in oktober en november 2002 een nieuwe cursus gepland. Helaas was dit keer de belangstelling zo gering dat de cursus werd afgeblazen.

In december en januari staat er weer een cursus snoeien hoogstamfruitbomen op stapel. In februari is een cursus vlechtheggen gepland en in maart worden er, hopelijk opnieuw met assistentie van de Rotary, wilgen geknot.

Tenslotte leverden de cursussen van het afgelopen seizoen een flink batig saldo op voor de penningmeester.

Bertus Hilberink

De Insectenwerkgroep in het Wisselsche veen

Dinsdag, 27 augustus 2002:

Een mooie zomerse dag voor een excursie naar het Wisselsche veen. Dat vonden Els en Dik Koopmans, Cintia Wedemeijer, Bertus Hilberink, Jan Polman en Henk en Joke de Heer.

Allereerste togen we naar het Landje van Jonker in de hoop het Icarusblauwtje te zullen zien. Helaas was dat daar niet het geval. Wel vlogen er veel geaderde witjes en Moerassprinkhanen, en we vonden een Rietsprinkhaan (een vrouwtje.)

Een prachtig Goudvenstertje *(Plusia festucae)* werd door een van de deelnemers gevangen, zodat eenieder het werkelijk prachtige beestje kon bewonderen.

Waterleliemotje

Een ander klein vlindertje kon na determinatie als Waterleliemotje benoemd worden.

GOUDVENSTERTJE

Al gingen we dan als leden van de Insectenwerkgroep op pad, er werd ook gekeken naar wat er zoal groeide. We noemen: Veenmos, Tormentil, zonnedauw, Moeraswolfsklauw, Waternavel, Grote ratelaar, Moerasrolklaver en de wederik. Bij de laatste plant vertelde Els over het Slobkousbijtje. Dit bijtje heeft iets met deze oliehoudende plant, maar hoe dat precies zit ben ik - als beginneling en met zoveel opgedane indrukken tijdens zo'n excursie - helaas weer vergeten. Ik hoop dat Els het nog eens wil herhalen.
Voor de paddestoelliefhebbers was er een wasplaatje, een oranjerood paddestoeltje tussen het Veenmos.

Tot zo ver het Landje van Jonker en op, verder het Wisselsche veen in.

Hier zagen we ze wel, de eerder genoemde Icarusblauwtjes, mannetjes en vrouwtjes. Ook vlogen er enkele Kleine vuurvlinders, Gammauiltjes en veel Kleine geaderde witjes.

We zagen diverse libellen waarvan Bertus er één bestempelde als Blauwe glazenmaker. Een sprinkhaan hebben we de naam Negertje meegegeven en we meenden te weten dat het om een vrouwtje ging.

We ontdekten Stekelbrem, veel Moeraswolfsklauw en zonnedauw, en op de hoger gelegen delen Dopheide en Struikheide.

Ook voor de amfibie/reptielliefhebbers was er genoeg te zien tijdens deze excursie: Groene en Bruine kikkers, kleine padden en bij het verlaten van dit mooie gebied dacht ondergetekende een Hazelworm te zien. Het was echter een kleine hagedis (ik weet helemaal niets van reptielen.)

Terwijl we het daar nog druk over hadden, struikelden we bijna over een… . Hazelworm. Schitterend!

Tot slot nog even naar de Tongerensche heide, vooral om de bloeiende Klokjesgentiaan te bewonderen. De zon was er goed bij, zodat we in korte tijd vijf Atalanta's, vier Distelvlinders, drie Kleine vuurvlinders, drie Kleine vossen en één Gammauiltje konden noteren en ervan genieten natuurlijk! Ik vond het een goed bestede ochtend.

Joke de Heer.

KNNV-reis naar de West-Karpaten

Al jaren maak ik graag gebruik van de geweldige leden-voor leden activiteit die de kamp- en reiscommissies van de KNNV ons biedt om een mooie natuurreis te maken. Mét deskundigen. Natura vermeldt iedere herfst het kamp- en reisprogramma.

Ik ga altijd alleen op reis en ik heb nooit het gevoel een vreemde eend in de bijt te zijn. Je leert KNNV ers en IVN ers uit het hele land kennen en de gezamenlijke interesse maakt dat je met volle teugen geniet en leert…… Het reisgezelschap is heel divers in leeftijd, fysieke kracht en specifieke deskundigheid. Sommigen hebben een hele brede belangstelling, anderen rusten niet voordat zij de namen van stenen, vogels, bomen……. of planten gevonden hebben, tot in de late uurtjes.

Wilt u ook eens zien hoe zo'n reis in zijn werk gaat? Beter dan een verslag is de schitterende website die één van mijn reisgenoten vorig jaar gemaakt heeft van de reis naar de West-Karpaten. Met dagverslagen, routes, inventarisaties en prachtige foto's. De moeite van het bekijken waard!

U kunt het vinden op www.knnv.nl, en dan bij **verslagen vorig jaar** (rechts bovenin.)

Margriet Maan.

Vacatures en Oproepen

BESTUURSVACATURES:

Voorzitter

Taak: De zes bestuursvergaderingen en één Algemene Ledenvergadering voorzitten en voorbereiden (met secretaris), overzicht houden op de activiteiten van de afdeling, zowel intern als extern, twee vergaderingen van de Beleidsraad van de KNNV bijwonen, deelnemen aan één vertegenwoordiging.

Hij/Zij vertegenwoordigt het bestuur en de afdeling.

Tijd: Gemiddeld ongeveer twee uur in de week van september tot mei; in de zomer minder.

Coördinator activiteitenprogramma

Taak: Samen met de programmawerkgroep het algemene activiteitenprogramma van excursies en lezingen organiseren en gedeeltelijk bijwonen.

Tijd: Twee dagdelen in de maand, in de zomer minder; hangt af van de grootte van de programmawerkgroep.

Tweede secretaris

Taak: Onderhoudt het contact met de gemeenten (Epe en Heerde), coördineert het beheer van het Natuurpad en bijbehorend boekje, vaste vertegenwoordiger bij de Gelderse Milieufederatie.

Enige gebiedskennis is noodzakelijk.

Tijd: Eén dagdeel in de maand

Natuurhistorisch secretaris

Taak: In samenwerking met de veldbiologische werkgroepen verzamelen en beheren van de inventarisaties en waarnemingen van de afdeling, onderhouden van contacten met de specialisten in de afdeling, het initiëren van cursussen, coördinatie Natuursignaal.

Tijd: Twee dagdelen in de maand

Bestuurslid

Taak: Welkom en introductie van nieuwe leden in de afdeling, initiëert nieuwe activiteiten op dit gebied, deelnemen aan twee vertegenwoordigingen.

Tijd: Incidenteel één dagdeel in de maand.

Toelichting

De verdeling van taken binnen het bestuur is geen wet van Meden en Perzen. In onderling overleg kunnen veranderingen worden aangebracht en delegeren van taken behoort tot de mogelijkheden.

U kunt ook terecht in de:

Programmawerkgroep: drie of vier leden die samen:

- de algemene activiteiten organiseren
- daarvan een korte publicatie aan de kranten sturen (inclusief Natuurklanken)
- liefst om de beurt gastvrouw/gastheer zijn van de excursies en lezingen
- voor de financiën zorgen: honorarium, reiskosten, boekenbon e.d.

Lous Heine heeft het lezingencircuit op schrift. Zij is bereid de hele groep in te werken en te begeleiden, evenals het bestuurslid, dat verantwoordelijk zal zijn voor het programma.

Evenementencommissie: twee of drie leden die samen hoogstens twee, soms drie maal per jaar assiteren bij een evenement, waarvoor onze afdeling wordt gevraagd. Zoals bijvoorbeeld een kraampje met promotiemateriaal of natuurnieuws op de Bijenmarkt, de Dag van het Landschap e.d. Hier kunt u al uw goede zin, humor, creatieve ideeën en sociale vaardigheden in kwijt.

De **Werkgroep Publiciteit:** één of twee leden voor het contact met de pers. Zij schrijven een aantal maal per jaar een persbericht van een bijzondere aangelegenheid waarbij onze afdeling is betrokken of doen verslag van een buitengewoon geslaagde excursie, promoten de KNNV publieksactie zoals dit jaar de Hommelkalender of een bericht over een actualiteit wat betreft natuur en landschap in ons gebied of……. Voor wie hun schrijverstalent willen benutten en de koe wat publiciteit betreft eens bij de horens willen nemen.

De **Welkomstcommissie:** één of twee leden, die samen met het Bestuurslid ten-minste één maal per jaar een introductie-activiteit voor onze nieuwe leden organiseren. Voor als u graag projectgericht werkt en uw gastheer/gastvrouwschap wilt ontplooien.

Heeft u nog meer ideeën voor ondernemende leden? En bent u zelf zo'n ondernemend lid? Meld u aan bij de secretaris! Tel. 0578 61244
e-mail margriet.maan@hetnet.nl

UITSLAG FOTOWEDSTRIJD

De fotowedstrijd, waarvan de prijsuitreiking plaatsvond op de "Leden voor leden"-avond op 19 december van het vorig jaar, was een succes.

Er waren vele mooie foto's en het was moeilijk voor de jury om de prijzen te bepalen. Heel bijzonder dat er bij de leden van onze afdeling zoveel artisticiteit en kennis en geduld aanwezig is. Dit geldt ook voor de ingezonden aquarellen, pastels en tekeningen.

Alle inzenders hartelijk dank!!

De 1e prijs was voor de Heer H. Gremmer. Een heel mooie scherpe foto van een Meriansborstelrups.

De 2e prijs ging naar de Heer B. Terpstra, voor een heel bijzondere landschapsfoto uit IJsland.

De 3e prijs werd gedeeld door de Heer R. Pannekoek, met een schitterende close up van een pad, en de Heer G. Kuper, met Kerkuilen in hun nestkast.

De winnaars hebben hun prijzen inmiddels ontvangen. Allen hartelijk gefeliciteerd!

N.B. We zouden u graag afdrukken van een paar foto's willen laten zien, zij het dan ook dat ze in grijstinten niet half tot hun recht komen. Wegens plaatsgebrek is er in dit nummer geen mogelijkheid voor, maar u houdt het tegoed voor een volgende gelegenheid.

Redactie.

Spinnentrek in november

Zo af en toe, meestal bij toeval, kom je het fenomeen van de trekkende spinnetjes weer tegen. Die zondag van de 25e november jl. was het bijzonder mooi weer: blauwe lucht, nauwelijks wind, met een temperatuur van 10°C.
We zaten samen ons broodje te eten op een picknickbank. De lage winterzon is moeilijk om tegenin te kijken, maar een jong stiertje stond daar zo mooi in tegenlicht in de wei, dat we met de hand boven de ogen naar het beestje keken. En toen zagen we ineens die witte deinende wade van spinrag die over het gras lag. Het stiertje stond er middenin.

Aangezien de draden ook kriskras over de grasberm voor ons liepen, moesten ook wij wel "ingesponnen" zijn. Inderdaad lagen er enkele spinragdraadjes op onze jassen, hoewel nauwelijks zichtbaar.

Je ziet ze eigenlijk alleen met laag tegenlicht en weinig wind, en dan nog alleen als er heel veel zijn. Op een hekkenpaaltje zocht ik naar één zo'n reizend spinnetje. Ik ving er één met zijn draadje om te bekijken. Maar wat was dat een klein beestje: nauwelijks een millimeter! Het had een zwartglimmend lijfje en liet zich snel van mijn hand zakken.

Snuffelend in de spinnengids van Dick Jones, een Thieme uitgave, kom je er thuis achter dat er verschillende spinnensoorten op luchtreis gaan. Het zijn enkele kleine soorten hetzij als pas geboren spinnetje, hetzij als volwassen diertje zich gaan verspreiden om te veel voedselconcurrentie te voorkomen. Het beestje dat wij zagen was waarschijnlijk *Erigone atra.*

Hoe begint zo'n vliegreis aan een draadje nu?

Het spinnetje klimt naar een hoog punt: een paaltje, een boompje, en gaat met de kop in de wind zitten. Dan produceert het enkele spinseldraden die in de wind en door opstijgende lucht heen en weer wapperen. Vervolgens gaat het beestje “op zijn tenen staan” en laat zich op een windvlaagje aan de draad wegvoeren, onderwijl weer nieuwe draden spinnend hetgeen het effect versterkt. Spinnen hebben namelijk meerder spinklieren die in spintepels uitmonden.

Ook is waargenomen dat een spinnetje zich van een hoog punt eerst liet zakken aan een zojuist gesponnen draad en tegelijk vrije spinseldraden in de wind liet wapperen. Daarna verbrak hij de “afdaaldraad” en zweefde op de vrije draden weg.

Zo’n reis kan heel ver weg gaan. De beroemde natuuronderzoeker Darwin vond tijdens zijn zeereis grote aantallen van zulke spinnetjes op honderd kilometer van het land verwijderd! Dat er veel spinnetjes tijdens zo’n reis verloren gaan is begrijpelijk. In de natuur is verspilling eerder regel dan uitzondering.

Je blijft je over die natuur verbazen, zelfs als die vlak om je heen is.

Els Koopmans-Grommé.

UITSLAG FOTOWEDSTRIJD

De fotowedstrijd, waarvan de prijsuitreiking plaatsvond op de “Leden voor leden”-avond op 19 december van het vorig jaar, was een succes.

Er waren vele mooie foto’s en het was moeilijk voor de jury om de prijzen te bepalen. Heel bijzonder dat er bij de leden van onze afdeling zoveel artisticiteit en kennis en geduld aanwezig is. Dit geldt ook voor de ingezonden aquarellen, pastels en tekeningen.

Alle inzenders hartelijk dank!!

De 1e prijs was voor de Heer H. Gremmer. Een heel mooie foto van een Meriansborstelrups.

De 2e prijs ging naar de Heer B. Terpstra, voor een heel bijzondere landschapsfoto uit IJsland.

De 3e prijs werd gedeeld door de Heer R. Pannekoek, met een schitterende close up van een pad, en de Heer G. Kuper, met Kerkuilen in hun nestkast.

De winnaars hebben hun prijzen inmiddels ontvangen. Allen hartelijk gefeliciteerd!

N.B. We zouden u graag afdrukken van een paar foto’s willen laten zien, zij het dan ook dat ze in grijstinten niet half tot hun recht komen. Wegens plaatsgebrek is er in dit nummer geen mogelijkheid voor, maar u houdt het tegoed voor een volgende gelegenheid.

Redactie.

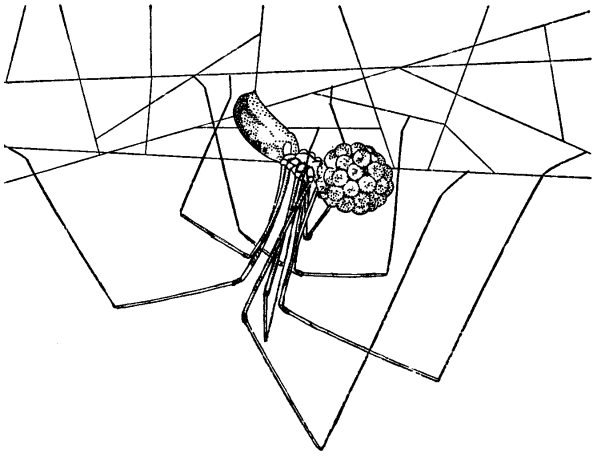

Trilspin met eieren

Kennismaken met Spinnen

In de winter leiden de meeste spinnen een teruggetrokken leven, maar binnenshuis heeft de **Trilspin** *(Pholcus phalangioides)* weinig last van winterkou. Ze maakt haar web tegen het plafond in de hoek met de muur, en zit ook graag onder kasten en traptreden.

De spin heeft een langwerpig lichaam en hangt ondersteboven aan haar lange poten in het web, of tegen de muur.

Als je de Trilspin voorzichtig plaagt begint ze hevig te schudden. Het is verleidelijk te denken dat ze nu siddert van angst, maar het gaat om een verdedigingsmechanisme. Als wazige vlek lijkt ze groter dan ze is, en een vijand die de bewegingen wel kan volgen weet niet of hij links of rechts moet happen. Net als veel andere webspinnen reageert de trilspin ook op een trillende stemvork. Het geluid daarvan lijkt op een zoemend insect.

Een prooi die in het web komt wordt eerst ingesponnen. Met haar lange achterpoten werpt de spin draden over de prooi, waarbij ze haar kwetsbare lichaam op veilige afstand houdt. Pas als de buit grondig is omwikkeld en geen vin meer kan verroeren komt ze dichterbij om te bijten. De Trilspin heeft maar kleine kaken die ze nauwelijks kan opensperren, ze moet vaak zoeken naar een plekje dat ze kan behappen. Ze vangt ook prooien als pissebedden en papiervisjes die over de muur lopen en zo in aanraking komen met de aanhechtingsdraden van het web.

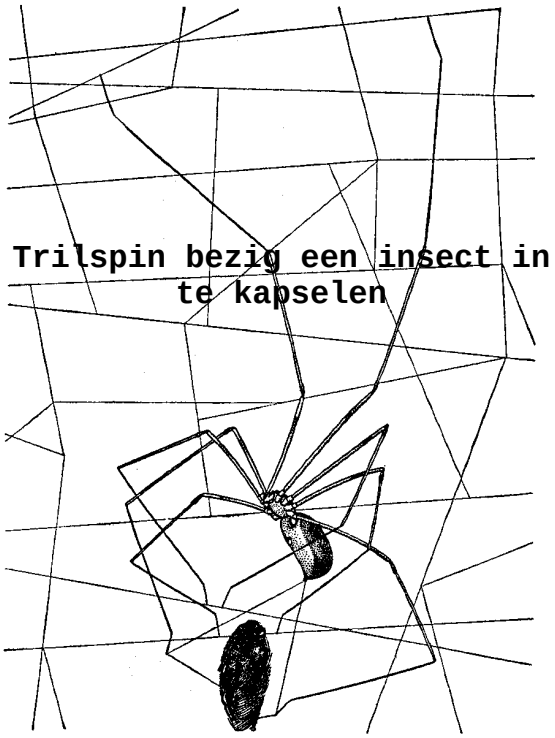

Als je een spin bij één poot vastpakt, kan het gebeuren dat dat alles is wat je te pakken hebt. Op de andere zeven poten neemt de spin de benen. Net als bij hagedissen kan de afgebroken poot weer aangroeien, maar tot de volgende vervelling gaat de spin wel kreupel door het leven.

Om de bouw van een spin te bekijken kun je een exemplaar in een loeppotje stoppen. Een Trilspin kan niet tegen glas lopen, maar wel langs een spinseldraadje. De spintepels zitten aan het uiteinde van het achterlijf, de spin beroert daarmee regelmatig de ondergrond om haar veiligheidsdraad vast te zetten. Er zijn acht poten, en aan de kop twee minipootjes, de palpen. Bij de mannetjes dragen die palpen een groot complex orgaan dat dienst doet bij de paring. Het lichaam bestaat uit twee delen die door een insnoering gescheiden zijn. Die wespentaille is kenmerkend voor spinnen; bij andere achtpotigen zoals hooiwagens bestaat het lijf uit één stuk.

Om meer details te zien kan de spin voorzichtig in de hand genomen worden, met zo veel mogelijk poten tussen duim en wijsvinger. Met een loep zijn dan de ogen te ontdekken (acht, bij deze soort zes grote en twee kleine), en de minuscule kaken.

J.D. Prinsen.

Illustraties uit

The World of Spiders - Bristowe, 1958.

Atalanta's op reis

Tijdens twee weken vakantie op Schouwen in Zeeland, beging september, hadden we prachtig stil herfstweer. Daar ontdekten we dat daar veel Atalanta's waren. Ze vlogen rusteloos langs ons, rustten nauwelijks en gebruikten ook geen nectar uit de nog aanwezige bloemen.
Dit in tegenstelling tot Kleine vuurvlinders op het Boerenwormkruid en alledrie de soorten witjes, die massaal de grote pollen Zeeraket bezochten. Een enkele Distelvlinder zat op de laatste Vlinderstruiken, samen met Kleine vos en Gehakkelde aurelia.

Even rustend tijdens een wandeling met veel mul zand in de mooie Zeepeduinen viel ons op dat de Atalanta's op reis waren. Telkens passeerde een paar van die fladderende schoonheden. Noch bloeiende bramen, noch Leverkruid keurden ze een bezoek waardig.

Ook in het rijk begroeide Westenschouwense duin zagen we deze rusteloos voortvliegende vlinders. We gingen letten op hun vliegrichting, Die was in de duinen vooral zuidelijk; we gingen er steeds meer op letten.

Aan de dijk van de Oosterschelde, niet ver van de bekende dam, ging het westwaarts, richting dam. We zaten daar voor het maken van wat schetsen op een bloemrijk weilandje vlakbij het haventje

van Burghsluis. Al die ruim twee uur dat we op onze krukjes zaten ging de trek door. Eenfascinerend gebeuren op deze stille herfstdag. Even tellen: ongeveer negen exemplaren per minuut op zichtafstand. Hoeveel wel in de breedte van de wei en langs de dijk achter de houtwal?

We zagen deze weken niet veel vogeltrek, waarvoor we vooral gekomen waren, maar wel het trekken naar het zuiden van deze ogenschijnlijk zo zwakke Atalanta's. Het moeten er vele honderden zijn geweest, alleen al op Schouwen.

Els Koopmans-Grommé.

Bedankt Janus!

Dit najaar hebben we met Janus Crum weer kunnen genieten van de heel speciale plantengroep van de paddestoelen.

De excursie langs ons eigen natuurpad was een groot succes, mede doordat er zoveel enthousiaste kinderen meededen. Janus en zijn "helpers" werden het niet moe om steeds weer de russula's een naam te geven, de kinderen en ons attent te maken op taailingen en andere minuscule wonderen en leuke verhalen te vertellen over de vondsten.

Maar hoe leuk de wandeling ook was, de dia's van de paddestoelen op de middag in oktober wonnen het toch, volgens mij.

Bij de KNNV gaat het om onderzoek naar alle levensvormen, om natuurbeleving en om natuurbescherming. Janus liet met zijn dia's iets zien van zijn verwondering over de veelheid van vormen in de natuur en de bewondering voor de vele schitterende structuren.

Natuurlijk kregen we een keurige verdeling van het paddestoelenrijk en ook namen ontbraken niet, maar de dia's van paddenstoelen met een prachtig randje aan het vlies dat nog om de steel hing, doorschijnende porseleinzwammen, de veel zwaardere houtzwammen met soms een weerschijn op het oppervlak - het waren stuk voor stuk kunstwerkjes.

En wat te denken van twee naast elkaar staande paddenstoelen waarvan de ene een donzige schimmellaag had en de ander daar donker tegen afstak?

Je moet het maar zien!

Janus gaf ons rustig de tijd om alle onderdelen te bekijken en mee te voelen wat hem had bewogen om juist deze foto te maken.

In alle hectiek van het hedendaagse leven was deze middag een heerlijk rustpunt.

Bedankt, Janus!

Lous Heine.

Wetens(w)aardigheden voor de jeugd.

Uilen.

Het is al weer een tijdje geleden dat ik 's nachts de baltsroep van de Bosuil hoorde, maar nu is hij er weer, luid en duidelijk.
Geheimzinnig en ondoorgrondelijk vinden wij de uilen. Misschien door hun geruisloze vlucht of door hun grote ronde ogen, die omgeven zijn door een krans van korte stijve veren. Zowel het gehoor als het gezicht van uilen is zeer scherp. Veel soorten dragen verenbosjes op de kop. Zij hebben een korte sterke snavel en bevederde poten. De tenen dragen scherpe kromme klauwen. Het verenkleed is meestal bruin en grijs gespikkeld. Vaak nestelen ze in holen in bomen, of in verlaten nesten van andere vogels. De prooi bestaat hoofdzakelijk uit muizen, ratten en andere kleine dieren zoals vogels of insecten. Alle niet verteerbare delen, zoals botjes, haren en veren worden in ballen uitgebraakt (braakballen).

In Nederland zijn de Kerkuil, Bosuil , Ransuil en Steenuil het meest bekend.

De **Kerkuil** lijkt ’s nachts wit als een spook. Vroeger moeten de mensen gedacht hebben dat er echt een spook voorbij kwam. Zijn naam dankt hij aan het feit dat hij vroeger veel in kerken nestelde.

Voor de openingen van veel kerkgebouwen is gaas aangebracht tegen de duiven, maar ook de Kerkuilen kunnen dan niet meer naar binnen.

Vogelbescherming Nederland heeft met vrijwilligers,voor nieuwe nestgelegenheid rond boerderijen gezorgd.

In 1960 waren er nog maar veertig broedparen en nu met ongeveer tweeduizend broedparen gaat het weer goed met de Kerkuil. In Brummen staat zelfs een bijzonder verkeersbord dat automobilisten wijst op laagvliegende kerkuilen.

Hij laat zich overdag zelden zien, maar aan het eind van de winter wordt hij soms gedwongen overdag te jagen. Dan kunnen wij zijn werkelijke kleuren zien; goudbruine kruin en rug, aan de buikzijde en in het gezicht (hartvormig) wit.

Bij het jagen gebruikt hij niet alleen zijn ogen, maar ook zijn oren. Zelfs het zachtste geluid van de prooidieren vangt hij op en dan stort hij zich geluidloos op zijn slachtoffer. De roep van de Kerkuil is helemaal niet gedempt, het is een lange onheilspellende kreet.

Het wijfje legt vier tot zes witachtige eieren die in ongeveer dertig dagen worden uitgebroed. Tijdens het broeden voorziet het mannetje het wijfje van voedsel, vooral muizen. Ook na het uitkomen van de eieren zorgt het mannetje voor het voedsel. Het wijfje deelt dat dan weer aan de jongen uit. Na zeven tot acht weken zijn de jongen vliegvlug. De jonge vogels vliegen weg en leven vaak ver van hun geboorteplaats, terwijl de ouders het broedgebied trouw blijven, ook in de winter.

Bosuil. Ook deze uil laat zich maar zelden zien, maar des te vaker horen. De Bosuil is een vroegeling. Al in het najaar laat het mannetje zijn roep horen; “hoe-oeh- hoe-oeoeoe”. Uit de verte antwoordt het wijfje met een helder; “ kliewiek”.

Bosuilen houden van een parkachtig landschap en oude bossen, met bij voorkeur holle bomen. Reislustig zijn de vogels niet en veel verder dan vijfentwintig kilometer verplaatsen ze zich niet. Vaak worden in februari al witte ronde eieren gelegd, die op pingpongballen lijken. Ook de bosuil legt zo'n drie tot vijf eieren. Het broeden duurt ook ongeveer vier weken.

Uilskuikens staan bekend om hun lelijkheid. Eerst zijn het witte donsjes, maar al gauw verkleuren ze tot okergeel en bruin. Behalve de al eerder genoemde ratten en muizen staan er opmerkelijk genoeg ook regenwormen op het menu.

Bosuilen weten in slechte tijden altijd te overleven, zij jagen op alles wat beweegt en daarom hebben ze van de winterse kou maar weinig last. Er zijn altijd wel een paar kleumende vogels te vinden die even niet opletten.

Ransuil.

Die komt voor in bossen en parken. Het is een standvogel die soms alleen in de wintermaanden rondzwerft. Overdag houdt hij zich hoog in de bomen op, dicht bij de stam, waardoor hij van de grond af nauwelijks te zien is en ook uit de lucht niet opvalt. Op deze roestplaats brengt hij de dag slapend door. Toch verraadt de Ransuil zijn schuilplaats door de grote hoeveelheid braakballen die aan de voet van de boom liggen.
Ransuilen bouwen meestal geen eigen nest. Zij kiezen voor een verlaten nest van kraaien, eksters of zelfs reigers.

Het wijfje legt 4-7 ovale witte eieren. Net als de kerkuil begint ze meteen na het leggen van het eerste ei al te broeden. Daardoor komen de jongen niet tegelijk uit. Het laatste jong gaat meestal verloren, omdat hij in het gedrang om voedsel als kleintje het onderspit delft. Is het voedselaanbod onvoldoende dan dient het kleintje zelfs als voedsel voor de hongerige broertjes en zusjes.Na een maand vliegen de jongen uit.

braakbal

Afgezien van aan de lange oorpluimen is de Ransuil ook aan zijn ogen te herkennen, de iris is namelijk oranje

Als je een Ransuilenmannetje tijdens maanlichte nachten hoort roepen is het net of er ergens een oude man ligt te kreunen en steunen. Lekker griezelig dus.

Steenuil.

Dit is een van de kleinste in ons land voorkomende en broedende uilen. Van kruin tot staartpunt is hij slechts twintig centimeter. Het is een snelle vlieger die in bogen, rijzend en dalend vliegt. Geen boom die in de weg staat. Behendig manoeuvreert hij tussen de takken door. Kevers, sprinkhanen, rupsen en regenwormen, muizen en kleine vogels behoren allemaal tot zijn voedsel.

Op zijn beurt heeft hij zelf ook veel vijanden. De Havik, Sperwer, Steenmarter en zelfs de Bosuil eten hem en nemen zijn nest in beslag. De Wezel steelt zijn eieren. Ook kraaien, Eksters en Vlaamse gaaien kunnen hem het leven zuur maken. De Steenuil is steeds op zijn hoede.

Af en toe knapt hij een uiltje, liefst in het zonnetje. Hij houdt van open kleinschalig landschap met bosjes en houtwallen. Broedt bij voorkeur in holle bomen, schuren of rotsspleten. De drie tot zeven witte bolvormige eieren worden gewoon in de holte van de boom gelegd. Er wordt geen nest gebouwd. De geluiden van de Steenuil lijken op een bloedstollend gekrijs, eindigend in een aantal langgerekte trieste kreten. Net alsof hij verschillende instrumenten kan bespelen en de concertzaal tot spookhuis omtovert. Soms roept de Steenuil zacht en dof: "poe, poe", Vroeger werd de kreet van de Steenuil beschouwd als de brenger van onheil. In het voorjaar maakt hij van die miauwende geluiden, die hem ook de naam **Katuil** bezorgd hebben.

Ook overdag is het mogelijk de Steenuil te zien. Vanuit een knotwilg of een schuurtje staart hij met zijn gele ogen naar de indringer. Als die te dicht bij komt laat hij zich vallen en vliegt laag over de grond in golvende bewegingen weg, vaak gevolgd door een sliert heftig alarmerende zangvogels.

O.Slot

PTT-telling 956

Hierbij een kort verslag van de vandaag zondag 29 december 2002 door de VoZoVAR gehouden PTT-telling 956 Epe-Heerde. De route is alweer voor de vijfde keer geteld (1998-2002).

Smient

Opvallend waren de grote aantallen Kolgans (20345), Smient (4854) en Kievit (3190) in de buurt van de IJssel, meest vogels ter plaatse. Dit zijn stuk voor stuk records voor deze soorten, waarvan de hoogste aantallen tot nog toe op 10600, 3115 en 266 stonden. Hiermee domineerden deze soorten het totale aantal vogels dat is geteld. Dat is met 31651 veel groter dan het gemiddelde van de vier jaar ervoor (8508 gemiddeld.)

Er tekenen zich in de vijfjarige reeks nog geen duidelijke trends af. Het aantal Houtduiven is in vijf jaar tijd steeds gestegen tot nu 193. Er zijn geen Kleine zwanen gezien in tegenstelling tot de meeste andere jaren. Het aantal Buizerds was met 21 bijna het dubbele van "normaal". Er zijn veel Grauwe ganzen aanwezig, namelijk 1185 geteld tegen nul tot 588 in andere jaren. Het aantal Wilde eenden is opvallend laag met 44 (ook in andere jaren laag).

Er zijn ook weinig Merels geteld met 12 (tegen bijvoorbeeld 64 in 2000). Hetzelfde geldt eigenlijk voor zangertjes/mezen die wat achter lijken te blijven.

Van de andere soorten is het beeld heel wisselend over de jaren heen.

Het totaal aantal soorten per jaar is in de periode 1998-2001: 60, 58, 66 en 60 per jaar; dit jaar maar liefst 70.

Dit jaar zijn weer vier nieuwe soorten toegevoegd aan de soortenlijst, namelijk Witte kwikstaart (1), Zanglijster (1), Zwarte mees (3 op twee plekken) en Kruisbek (35). Hierdoor is het totaal in de vijf jaren getelde aantal soorten al opgelopen tot 89.

Een willekeurige greep "leuke waarnemingen" omvat verder met name 25 Wilde zwanen, een verscheidenheid aan eendensoorten, 150 Goudplevieren, 1 Waterpieper, 1 Goudvink, 1 Geelgors en 1 Rietgors.

Al met al een geslaagde telling, net als het stamppottenbuffet dat er achteraan kwam. In totaal hebben 21 personen aan het een of ander deelgenomen. Hopelijk is er volgend jaar ook weer net zoveel of meer belangstelling!

Voor de liefhebbers is een overzicht van de telgegevens in Excel op verzoek verkrijgbaar.
Gert Prins.

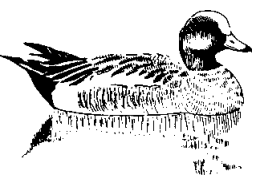

PTT-telling 956

Hierbij een kort verslag van de vandaag zondag 29 december 2002 door de VoZoVAR gehouden PTT-telling 956 Epe-Heerde. De route is alweer voor de vijfde keer geteld (1998-2002).

Smient

Opvallend waren de grote aantallen Kolgans (20345), Smient (4854) en Kievit (3190) in de buurt van de IJssel, meest vogels ter plaatse. Dit zijn stuk voor stuk records voor deze soorten, waarvan de hoogste aantallen tot nog toe op 10600, 3115 en 266 stonden. Hiermee domineerden deze soorten het totale aantal vogels dat is geteld. Dat is met 31651 veel groter dan het gemiddelde van de vier jaar ervoor (8508 gemiddeld.)

Er tekenen zich in de vijfjarige reeks nog geen duidelijke trends af. Het aantal Houtduiven is in vijf jaar tijd steeds gestegen tot nu 193. Er zijn geen Kleine zwanen gezien in tegenstelling tot de meeste andere jaren. Het aantal Buizerds was met 21 bijna het dubbele van “normaal”. Er zijn veel Grauwe ganzen aanwezig, namelijk 1185 geteld tegen nul tot 588 in andere jaren. Het aantal Wilde eenden is opvallend laag met 44 (ook in andere jaren laag).

Er zijn ook weinig Merels geteld met 12 (tegen bijvoorbeeld 64 in 2000). Hetzelfde geldt eigenlijk voor zangertjes/mezen die wat achter lijken te blijven.

Van de andere soorten is het beeld heel wisselend over de jaren heen.

Het totaal aantal soorten per jaar is in de periode 1998-2001: 60, 58, 66 en 60 per jaar; dit jaar maar liefst 70.

Dit jaar zijn weer vier nieuwe soorten toegevoegd aan de soortenlijst, namelijk Witte kwikstaart (1), Zanglijster (1), Zwarte mees (3 op twee plekken) en Kruisbek (35). Hierdoor is het totaal in de vijf jaren getelde aantal soorten al opgelopen tot 89.

Een willekeurige greep “leuke waarnemingen” omvat verder met name 25 Wilde zwanen, een verscheidenheid aan eendensoorten, 150 Goudplevieren, 1 Waterpieper, 1 Goudvink, 1 Geelgors en 1 Rietgors.

Al met al een geslaagde telling, net als het stamppottenbuffet dat er achteraan kwam. In totaal hebben 21 personen aan het een of ander deelgenomen. Hopelijk is er volgend jaar ook weer net zoveel of meer belangstelling!

Voor de liefhebbers is een overzicht van de telgegevens in Excel op verzoek verkrijgbaar.
Gert Prins.

Turkey Birding met de KNNV

De titel impliceert een korte impressie van een vogelreis van zondag 15 september tot en met zondag 22 september 2002 naar Istanbul en de Bosporus die door Harry van Diepen was georganiseerd. Van Vozovar zijn meegereisd: Rudi Heideveld, Erik Murris, Margriet Maan en Adrie Hottinga. Uit Apeldoorn completeerden Gertjan Blankena en uit Loenen Astrid de Groot de VozoVAR club en Jan van Dijk van de RWN vulde als achtste persoon het reisgezelschap aan.

De KNNV reisgroep van de afdeling Epe en Heerde is een reislustig vogelend gezelschap dat er ieder jaar wel op uittrekt om in verre oorden vogels te observeren. Dit keer stond de Bosporus op het programma.

Istanbul en de Bosporus zijn vooral bekend voor trekkende Zwarte ooievaars en roofvogels. De trekroute voor kleine vogelsoorten verloopt hier in een breed front dat geen indrukwekkende golven met vogels oplevert, zoals in Falsterbo in Zuid-Zweden.

ISTANBUL

Istanbul is een zeer indrukwekkende stad met 15 miljoen geregistreerde inwoners. Zeer bijzonder is dat deze stad uit twee delen bestaat: een Europees- en een Aziatisch deel. Het Europese deel aan de westzijde van de Bosporus die de stad in tweeën deelt, is toeristisch ingesteld en bekend vanwege zijn vele monumenten. Het Aziatische deel ligt aan de oostzijde van de Bosporus en hier heerst nog een echte mannencultuur.

Vanuit het Rijksmuseum in Amsterdam worden veel cultuurreizen georganiseerd naar het Europese deel voor bezoeken aan de bekende moskee Aya Sofya en de Blauwe Moskee. Het Aziatisch deel is minder in trek bij toeristen, aangezien de bekende monumenten zich hoofdzakelijk in het westelijke deel bevinden.

De twee stadsdelen zijn door de bekende hangbruggen met elkaar verbonden, daarnaast varen veerponten af en aan voor personenvervoer.

Wanneer je trekvogels gaat observeren in Istanbul is een verblijf in het Aziatisch gedeelte van de stad erg aantrekkelijk, aangezien de twee heuvels zich in dit stadsdeel in de wijk Usküdär bevinden. De vogels maken gebruik van thermiek boven de noordelijke heuvels en de stad. De observatieposten bevinden zich op de heuvels in het park tussen de toeristen, de vele straatventers en kinderen die van alles aan je proberen te slijten.

Er is een duidelijk onderscheid tussen de twee heuvels. De grote Camlica wordt in tegenstelling tot de kleine Camlica door toeristen bezocht. Op de top van de heuvel bevindt zich een theehuis met een groot terras. Vanaf het terras en de toegangsweg heb je een schitterend gezicht over een deel van de stad met de bekende hangbruggen. Op de hellingen bevinden zich veel doornstruiken zoals Sleedoorn en de voor deze droge streken typische Steeneiken en Hulsteiken en in het park Dadelpalmen en Oleanders.

De kleine Camlica is een echt wandelpark en rustiger dan het park op de grote Camlica. Op de kleine Camlica heb je een indrukwekkend uitzicht over De Bosporus en de Zee van Marmara. Voordeel van de Kleine Camlica is dat gedurende de periode dat geen vogels trekken, ook vlinders en planten gedetermineerd kunnen worden.

INFO EN LOGISTIEK

Voordat wij op reis gingen hadden we ons verdiept in reisverslagen van onder andere Eco-tourist uit Vledder en ons uiteraard laten informeren bij SOVON.

Vooraf informatie verzamelen, bespaart je veel tijd en geeft de mogelijkheden om zeer doeltreffend de geschikte locaties te bezoeken. Met het kaartmateriaal is het in tegenstelling tot andere gebieden slecht gesteld. Het is een beetje behelpen met kaarten schaal 1:100.000, als je 1:25.000 kaarten gewend bent.

Logistiek is alles vrij simpel; vliegtuig en hotel boeken via een Turks reisbureau en in Istanbul is er maar één mogelijkheid je te verplaatsen.

Het wemelt er van de taxibusjes en gewone taxi's die je met veel gebarentaal op de bestemde plek brengen. Verplaatsingen met de lijnbussen zijn af te raden, aangezien vogelaars veel optiek meeslepen en de lijnbussen doorgaans volgepropt worden.

Na de aankomst dus met de bagage in een busje richting hotel in de wijk Kadikoy. De Turken kennen volgens mij maar één stand van het gaspedaal; gewoon volgas en van een vierbaansweg, maken ze gewoon een zesbaansweg. Doorgaans hebben of nemen taxi's voorrang en heeft de chauffeur de linkerhand aan het stuur en de rechterhand op de claxon. Het raampje kun je beter dicht houden, aangezien miljoenen auto's veel smog veroorzaken. Daarnaast wordt in sommige delen van de stad nog cokes gestookt die ook smog bevorderend is.

Het hotel waar wij ingekwartierd waren, bevindt zich op een strategische locatie; bij het bus- en taxi emplacement, de veerhaven en het station.

Zoals zovele hotels in Aziatische landen; erg pompeus, veel marmer, veel bedienden. Kortom erg saai, in tegenstelling tot de enorme aantallen restaurantjes waar je voor weinig geld voortreffelijk kunt eten. Denk om de groene pepers! Dit bijgerecht wordt geserveerd met pit en al en kan behoorlijk ruzie maken met je darmflora.

Wij sliepen en nuttigden alleen het ontbijt in het hotel, vertokken daarna met een broodje en een fles water in de rugzak en aten 's avonds in één van de vele restaurantjes.

's Morgens werden wij om zes uur gewekt door de gebeden van de Iman. De luidsprekers op de Minaretten voorspelden niet veel goeds en inderdaad, soms lijkt het wel karaoke. Na enige dagen wen je eraan en begin je je te verdiepen in de achterliggende gedachten.

RESULTATEN

Bij de veerhaven en het hotel verblijven Bonte kraaien, Rotsduiven, Palmtortels en de bekende Alpengierzwaluwen. Opvallend is dat de gewone Gierzwaluwen in de lucht slapen en dat de Alpengierzwaluwen onder dakranden slapen en tijdens de avondwandelingen in de stad luid de aandacht trekken. Voor de meeuwenliefhebbers; in de veerhaven en op de Bosporus zijn de grote Geelpootmeeuwen te bewonderen. In Nederland wordt steeds vaker de Pontische meeuw gezien; een ondersoort van de Geelpootmeeuw.

De eerste dag begon met een druilerig regentje. Het zwerk was bezoedeld met flarden grauwe wolken. Toch maar met de taxibus naar de grote Camlica. Natuurlijk geen thermiek en regenjassenweer. Na enige korte wandelingen met observaties van Kleine zwartkoppen, Kleine vliegenvangers en Withalsvliegenvangers maar terug naar het hotel.

We gaan cultuur doen; met de veerboot van Kadikoy naar Eminönü. waar wij ons vergapen aan indrukkende moskeeën en de standswandeling complementeren met bezoeken aan de bekende Aya Sofya, de Blauwe Moskee en de grootste bazaar van Europa.

De overtocht met de veerboot was zeer boeiend, aangezien we vergezeld werden door vijf Tuimelaars.

Op dinsdagmorgen verwarmt de zon al vroeg de stad en wij gaan na het ontbijt spoorslags naar de grote Camlica, waar wij verwelkomd worden door twee Denen die ieder jaar een rondje Istanbul doen. Deze specialisten heb-ben ons de eerste dag goed geholpen met de determinatie van de vele arenden die over-trokken. Een dagje Camlica is boeiend maar ook vermoeiend; om tien uur sta je op de heuvel en om zes uur verlaat je deze plek weer met een temperatuur van circa 30 C.

Als topics noteerden wij deze dag, 616 Schreeuwarenden, 61 Slangenarenden, 15Dwergarenden, 3 Aasgieren, 869 Balkansperwers en 495 Zwarte ooievaars.

Op woensdag vertrokken wij naar de kleine Camlica. Naast de al genoemde soorten arenden was dit de dag van de Zwarte ooievaars; in totaal noteerden wij bijna 1000 Zwarte ooievaars.

Op donderdag vertrokken wij met de taxi's naar Sariyer; een heuvelcomplex aan de monding van de Zwarte zee. Zeer indrukkende heuvels waar schitterende vergezichten zijn over de Bosporus en de Zwarte zee. De zon liet zich af en toe verleiden om ons een uurtje op te warmen. Onvoldoende voor thermiek met als resultaat weinig vogels.

De heuvels zijn echter interessant genoeg om het er een dag vol te houden; Groene bijeneters in de struiken, Grauwe klauwieren en drie Slechtvalken in de elektriciteitsmast boven ons bivak. De hele dag vissers die in de Bosporus met grote sleepnetten vissen vangen.

Interessant is dat je met de veerboot terugkan over de Bosporus. Bijzonder boeiende tocht tussen de zeeschepen die Zuid-Rusland bevoorraden en olietankers die Europa van Ruwe olie voorzien, ondertussen genietend van de Yelkoean Pijlstormvogels.

De volgende dagen waren wij op de kleine Camlica en op vrijdag hadden we een topdag met 1546 Steppebuizerds en op zaterdag weer een thermiekkegeltje met 255 Zwarte ooievaars.

In totaal noteerden wij meer dan tachtig vogelsoorten met de topper van meer dan 2000 Zwarte ooievaars.

Epiloog

Wij hebben een boeiende vogelweek gehad. Het is zeer bijzonder dat je vogels observeert onder de gebeden van de Iman terwijl gesluierde vrouwen in de branden-de zon kijken naar onze schaarse kledij en thee geserveerd wordt uit het nabijgele-gen theehuis.

Van de vogelreis zal een verslag verschij-nen met zowel de reisgegevens, logistiek, observatiepunten en de vogelwaar-nemingen.

KNNV leden die geïnteresseerd zijn in een verslag kunnen zich via de mail melden.

Adrie Hottinga

Vogelreis Istanbul - Bosporus 2002 - 15-09-02/22-09-02								
	15-sep	16-sep	17-sep	18-sep	19-sep	20-sep	21-sep	22-sep
Locaties	Kadikoy	Buyuk Camlica	Buyuk Camlica	Kucuk Camlica	Sariyer	Kucuk Camlica	Kucuk Camlica	Kadikoy
Yelkouanpijlstormvogel					75			
Roze pelikaan						4	2	
Aalscholver	x				x			x
Blauwe reiger	x		155	195	1	100		
Ooievaar			46	48			6	
Zwarte ooievaar			495	995	4	301	255	
Eend					55			
Aasgier			6	3				
Keizerarend			2	1		2		
Schreeuwarend			616	407	1	89	8	
Slangenarend			58	61		37	6	
Dwergarend			18	15		5		
Zwarte wouw			2					

Bruine kiekendief				4	7		1	
Steppekiekendief			1					
Buizerd			5	4	2		2	
Steppebuizerd			171	101	1	1546	2	
Arendbuizerd				2				
Wespendief			1					
Sperwer		1	1	1				
Balkansperwer		43	869	157		61	246	
Havik			2	2	2	1		
Torenvalk			3			1		
Roodpootvalk			1	7				
Boomvalk		2	11	4	2	4	6	
Slechtvalk					3			
Kokmeeuw					x			
Geelpootmeeuw	x				x			x
Audouinsmeeuw					x			
Dwergmeeuw	x				x			
Grote stern	x				x			
Lachstern					42			
Rotsduif	x				x			x
Turkse tortel			x					
Zomertortel							1	
Palmtortel	x	x	x	x	x	x	x	x
Stadsduif	x	x	x	x	x	x	x	x
Gierzwaluw			100			x	x	
Alpengierzwaluw	x	x	x	x	x	x	x	x
Hop				3		3	1	
Bijeneter					7			
Halsbandparkiet				x		x	x	

Groene specht			1	1				
Grote bonte specht							1	
Syrische bonte specht				x		x	x	
Draaihals						1		
Oeverzwaluw				15				
Boerenzwaluw				40				
Huiszwaluw			x	x	x			
Duinpieper			3	2		2		
Boompieper		x	x	x		x	x	
Witte kwikstaart			2					
Gele kwikstaart				x	3	x	x	
Grote gele kwikstaart						1	3	
Winterkoning		x		x		x		
Heggenmus			x			x		
Paapje			x		x			
Kramsvogel						10		
Merel							8	
Zwartkop		x	x					
Orpheusgrasmus				1	2	1		
Braamsluiper		x	x	x				
Kleine zwartkop		x	x	x	x	x	x	x
Vale spotvogel						1		
Fitis		x	x	x	x	x	x	
Tjifttjaf			x					
Grauwe vliegenvanger				x		x	x	
Kleine vliegenvanger		x	x	x	x	x	x	
Withalsvliegenvanger		x						
Koolmees		x	x	x	x	x	x	
Pimpelmees		x	x	x	x	x	x	

Staartmees						x	x	
Boomklever						8	x	
Boomkruiper						x	x	
Grauwe klauwier						x	x	
Isabelklauwier						x		
Ekster		x	x	x	x	x	x	
Gaai		x	x	x	x	x	x	
Kauw		x	x	x	x	x	x	
Bonte kraai	x	x	x	x	x	x	x	x
Spreeuw	x							x
Huismus	x	x	x	x	x	x	x	x
Ringmus						x		
Vink		x	x			x		
Cirlgors					x			

Vogeltrek over de Dennenheuvels
Korte impressie van een vogelreis naar Istanbul

Op onze vogelreizen naar oostelijk Duitsland en Zweden in de jaren 90 van de vorige eeuw, kwam dikwijls ter sprake dat het ook wel eens leuk zou zijn om de vogeltrek over de Bosporus te gaan bekijken. Al jaren speelde ik met de gedachte om dat ook eens een keer te gaan doen. In de praktijk bleek het echter erg moeilijk om zo'n reis te organiseren. Zelfs bij in Turkije gespecialiseerde reisbureaus keken ze je alleen maar glazig aan als je over vogelen in Istanbul begon. Uiteindelijk heb ik Edo van Uchelen van Eco Tourist Services gebeld of er voor ons mogelijkheden waren. Edo was direct bereid om voor ons wat te regelen en na een paar weken belde hij dat er bij minimaal 8 deelnemers een mogelijkheid was om in de derde week van september iets te organiseren. Toen ik dit bekend maakte meldden zich direct vijf deelnemers aan. Maar daar bleef het bij, dus helaas moest de optie bij ETS opgezegd worden.

Ten einde raad heb ik op de telefoon Cd-rom alle Turkse reisbureaus opgezocht en ben gaan bellen. En het geluk was met ons: een bureau in Amsterdam had ook niks voor ons, maar men was wel bereid om hun agent in Istanbul te laten zoeken en na nog eens een paar weken wachten bleek men een reis voor ons te kunnen regelen.

Toen werd Achmed mijn steun en toeverlaat en hij bleek zelfs in vogels geïnteresseerd. In Anatolië waar hij geboren was waren zoutmeren met veel vogels. Alles zou goed komen drukte hij me steeds op het hart. Maar elke keer als ik hem belde moest hij er nog aan beginnen.

Tot drie dagen voor het vertrek heeft hij mij in spanning gehouden, toen rolden de vliegtickets en de hotelvoucher pas bij mij in de bus. Betalen kwam na de reis wel zei Achmed nog toen ik hem belde om te zeggen dat ik zijn brief ontvangen had. Bij welk Nederlands reisbureau schenken ze je zoveel vertrouwen!

Deelnemers; Astrid de Groot, Margriet Maan, Gert Jan Blankena, Jan van Dijk, Harry van Diepen, Rudie Heideveld, Adrie Hottinga en Erik Murris.

Periode 15 – 22 september 2002. De derde en vierde week van september, volgens kenners de beste tijd.

Vliegmaatschappij: Turkish Airlines Verblijf in Hotel Aden **** in Kadköy, een grote buitenwijk van Istanbul, aan de Aziatische kant. Vlakbij de haven aan de zee van Marmara.

1e dag: We reizen vanaf Apeldoorn en Zwolle op eigen gelegenheid naar Schiphol. Het voordeel van het vliegen met een lijnvlucht is dat de reis op een redelijk tijdstip begint. De vlucht is gepland om 12.30 uur. We verwachten geen problemen met de treinen op zondagmorgen en vertrekken tussen 8.30 en 9.00 uur. Maar ook deze keer hebben we de NS te hoog ingeschat: ook op deze morgen zijn er vertragingen en ontbreekt aanvankelijk de machinist in Amersfoort.

Maar alles komt goed. We checken op tijd in en na een voorspoedige vlucht met slechts één Turk met vlagen van hysterie aan boord landen we tegen 17.00 uur op het vliegveld in Istanbul.

Daar duurt het toch nog weer langer dan verwacht voordat we in de bus kunnen stappen naar ons hotel. Als we daar aankomen is het inmiddels donker.

Nadat we ons in het hotel geïnstalleerd hebben gaan we de stad in op zoek naar een restaurant - die zijn er genoeg. Zo maakten we voor het eerst van ons leven kennis met het echte Turkse eten.

Het gezamenlijk eten in elke dag weer een ander restaurant is telkens een culinair feest, met schapenhersenen in olijfolie als hoogstandje en aan pepers geen gebrek, en ook prima bier. En als je water bestelt krijg je wodka!

2e dag: Direct na het uitstekende ontbijtbuffet zoeken we een Dolmus (bustaxi) om ons naar de Grote Dennenheuvel Büyük Çamlica te brengen. Het kost even wat moeite, maar dan vinden we een chauffeur, die bereid is om van zijn route af te wijken en ons er heen te brengen voor zo'n tien miljoen Lira (= € 6,-).

Als we naar de top van de heuvel lopen zien we de eerste Schreeuwarend overtrekken, dat ziet er al goed uit. Maar mis, het begint te regen en de droge perioden worden steeds korter. Geen trek, alleen wat Kleine vliegenvangers en zulk spul.

Het gaat zo hard regenen dat we ons terugtrekken in het theehuis en overwegen om toch maar een paraplu te kopen, die de Turkse verkopertjes volop aanbieden. Die zijn alom vertegenwoordigd op de als toeristisch trekpunt bekende heuvel, direct goed inspelend op de situatie.

Na koffie en of thee en een borrel besluiten we om terug te gaan naar ons hotel en met de veerboot naar het oude stadscentrum te gaan om de Aya Sofia, de Blauwe Moskee en de Bazaar te gaan bekijken. Vanaf de boot zien we Tuimelaars en Geelpootmeeuwen.

Achteraf blijkt het een geluk dat we al direct gedwongen waren om een alternatief te kiezen, anders waren de meesten van ons niet in deze attracties geweest, want er gaat toch maar niks boven vogelen.

3e dag: We zijn weer op tijd op de Grote Dennenheuvel. Het weer is goed en de trek is geweldig. Er zijn geen andere vogelaars. We hadden gedacht dat het er vol zou staan, dus we moeten zelf de voor ons onbekende soorten op naam brengen. Dat lukt prima.

In de loop van de dag komen er nog twee Denen, hier al vaker geweest zijn. Zij zien dus de Monniksgier, die wij met zijn allen gemist hebben, omdat ze het ons pas achteraf vertellen.

De hele dag door komen er horden toeristen, die allemaal zeer geïnteresseerd zijn in onze telescopen. Ze snappen alleen niet dat we naar vogels kijken, die zien ze namelijk helemaal niet. Met het blote oog zijn de honderden overtrekkende grote roofvogels nauwelijks te onderscheiden.

Na een uitstekende dag drinken we Effe een biertje, bestellen twee taxi's en begeven ons voor de tweede keer (het begint al te wennen) op een kamikaze rit naar ons hotel om ons op te frissen voor alweer een feestmaal.

4e dag: We besluiten om eens op de Kleine Dennenheuvel Küçük Çamlica te gaan kijken. Dat bevalt ons goed. Het is er rustiger, zonder de vele toeristen en de lastige verkopertjes die je van alles en nog wat willen aansmeren. Het is even zoeken naar een goed plekje. Dat vinden we vrij snel. Het is er goed vogelen.

Erik vindt nog een groeiplaats van de Herfstschroeforchis.

5e dag: Verderop langs de Bosporus, vlak bij de Zwarte Zee zou het ook goed vogelen zijn had Jan gehoord van Rob Bijlsma. We besluiten op goed geluk om daar ergens een heuvel te zoeken. De Dolmus wil ons niet brengen, te ver buiten de route. We nemen dus maar twee taxi's en rijden naar het noorden.

Na een rit langs de vele kapitale villa's van groot industriëlen en politici komen we in het vissersplaatsje Sariyer. We zien hoogspanningmasten op een hoge heuvel (Tepe genaamd) langs de Bosporus en laten ons omhoog brengen. Het blijkt een goede plek. Ondanks de matige trek brengen we hier een genoeglijke dag door in het gezelschap van twee slechtvalken, die in de masten zitten en nog te beroerd zijn om een voorbijvliegend duif te slaan. We varen met de veerboot terug over de Bosporus ook dit is weer een belevenis op zich. We zien veel Vale Pijlstormvogels.

6e dag: We zijn om een uur of tien al weer op de Kleine Dennenheuvel en vermaken ons de hele dag uitstekend. De trek is goed en op de heuvel is ook van alles te beleven.

We sluiten vriendschap met een zwerfhond, die vanaf dat moment onze stek met luid geblaf verdedigt tegen elke Turk, die het waagt om in onze buurt te komen.

7e dag: Astrid en GertJan gaan vandaag naar het oude centrum om nog een paar van de vele bezienswaardigheden te bezoeken zoals het Topkapi Paleis, de Harem en de Hippodroom. In de Grote Bazaar zullen ze geluksogen voor ons kopen. We gaan met een lijnbus naar de Küçük Çamlica, dat kost ons met zijn zessen 3 miljoen Lira = € 1,80. En het is weer een aparte belevenis. De trek is matig. Harry ziet in een struik een Grauwe Klauwier fladderen. Het dier is uitgeput en blijkt in een strik gevangen. Hij komt een paar handen tekort om het dier te bevrijden. Dan maar met tak en al naar de groep met de vogel. Na enig gepruts is het dier bevrijd. Het is een jonge vogel. Hij blijft nog enige tijd bij ons vreet een bloem, een bij en een dikke pier. Vervolgens kruipt hij in een laag struikje en gaat daar slapen. Na een uurtje is de vogel verdwenen. Later zien we hem weer op zijn oude plek naast de zendmast.

8e dag: Tegen tienen vertrekken we naar het vliegveld.

Na een terugreis met geringe vertragingen zijn we tegen 18.00 uur weer in Apeldoorn en Zwolle en kunnen terugkijken op een fantastische (vogel)ervaring in Turkije. We krijgen nog steeds een kick als we terugdenken aan de enerverende taxi ritten.

Volgend jaar gaan we weer.

Harry van Diepen.

Van de reis wordt een uitgebreid verslag gemaakt met soortenlijst, foto's en kaarten. Voor belangstellenden tegen kostprijs verkrijgbaar bij Adrie Hottinga.

walstropijlstaart

1 rups: donkere vorm

2 rups: lichte vorm

3 vlinder

PIJLSTAARTEN PER OPROEP

De vaste rubriek Tussen Heuvels en Rivier van onze KNNV-afdeling, die nog steeds in de regio-editie van de Zwolse Courant verschijnt, zorgt soms voor leuke verrassingen.
Toen we via het KNNV-correspondentieadres een telefoontje kregen over een vreemde, pikzwarte pijlstaartrups met gele stippen, op de Fuchsia gevonden, zijn we een kijkje gaan nemen in Wezep.

De belster meende aanvankelijk met de in ons land zeer zeldzame rups van de Wolfsmelkpijlsaart van doen te hebben, maar na ons telefonisch contact was zij, evenals ik, tot de conclusie gekomen dat zowel voedselplant als tekening niet klopten.

Het was een prachtig zwart exemplaar van de rups van de Walstropijlstaart. Wie de tekeningen van beide soorten in de Nieuwe Insectengids onder elkaar ziet staan, zou ook in eerste instantie geneigd zijn te denken dat het de Wolfsmelkpijlstaart was. Maar zoals vaak met nachtvlinders en hun rupsen geeft de tekening en niet de totale kleur de soort aan.

Ons exemplaar had één rij geelwitte stippen, de rups van de Wolfsmelkpijlstaart heeft een dubbele rij opzij. De gewone kleur van de Walstropijlstaartrups is olijfgroen. Wel hebben beide soorten een rood "staartje" en een roze kop.

Zelf had ik maar één keer eerder Wolfsmelkpijlstaartrupsen gevonden, maar dat was zeker vijftien jaar geleden, zo niet langer. Ze zaten op een wilgenroosje bij de Gortelse hei. In diezelfde zomer zagen we ze samen met Olifantsrupsen aan de rand van het Kroondomein in een ruigte met wilgenroosje.

In de W.M. van de KNNV (nummer 110, door Jan Meerman) over De Nederlandse pijlstaartvlinders staat de Walstropijlstaart als zeldzaam voor ons land vermeld, met uitzondering van enkele betere jaren. De rupsen werden gevonden op o.a. wilgenroosje, éénmaal op Fuchsia, zelden op Walstro!

Onnodig te vermelden dat aan dit bijzondere beest, en dan nog wel een zo buitengewone kleurvariëteit, heel wat dia's zijn gespendeerd. Het dier heeft zich verpopt en we wachten met spanning af of de vlinder volgend jaar uit de pop komt. Meerman vermeldt van deze donkere variëteit namelijk dat hij niet erg winterhard is. We hebben zijn verblijf met een emmer als dak beschermd.

Door deze vondst op een idee gebracht heb ik de week daarna een stukje voor de rubriek gemaakt over deze rups en andere pijlstaartsoorten, met wat tekeningetjes erbij. Onderaan vroeg ik de lezers ons het te melden als men ook pijlstaarten gezien had, deze zomer. Nou, dát hebben we geweten! Zodra de krant verschenen was begonnen de telefoontjes. We zijn zelfs op de koffie geweest in Oldenbroek om een mooie foto van een pijlstaartvlinder te ontvangen, een Ligusterpijlstaart, waar de poes mee speelde of het een muis was. Buiten gezet bleek de volgende morgen dat het dier geen schade had opgelopen: het zat parende met een soortgenoot op de buitenmuur! Ook hiervan was een foto gemaakt.

Als die week de telefoon ging zei Dik tegen mij: "Ga jij maar, het zal wel weer een rups zijn."

Toen we alle reacties op een rijtje hadden gezet en in een volgend artikeltje de mensen bedankten voor hun waarnemingen, begon het bellen en schrijven opnieuw. Het leuke is dat je dan allerlei verhalen hoort van wat mensen in tuin en omgeving hebben gezien. En telkens zeg men: “We lezen jullie rubriek altijd; we vinden hem heel interessant.” We hebben zo heel wat streekbewoners leren kennen per telefoon en per brief. Men stuurde ook spontaan foto’s van rupsen en vlinders.

Het is een goede reden om met “Tussen Heuvels en Rivier” door te gaan!

Alles resulteerde tenslotte in maar liefst vijf soorten pijlstaarten, door beschrijvingen, gesprekken en foto’s met zekerheid op neem gebracht. Dit zijn ze:

PIJLSTAARTEN 2002

Walstropijlstaar	rups	1 ex.	Ligusterpijlstaart	rups	7 exx.
Olifantsvlinder	rups	7 exx.		vlinder	2 exx.
Dennenpijlstaart	rups	2 exx	Lindepijlstaart	vlinder	1 ex.

Els en Dik Koopmans.

P.S. Wie stuurt ons ook eens een stukje voor de al meer dan dertigjarige rubriek “Tussen Heuvels en Rivier”? Je komt daardoor soms de meest interessante dingen aan de weet.

Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging

Vereniging voor veldbiologie

GEWEST IJSSELSTREEK

Zaterdag 29 maart 2003: Gewestelijke excursie naar Schokland in de Noordoostpolder

Het Gewest IJsselstreek organiseert een excursie naar het voormalige eiland Schokland. De excursie is een mix van geologie, archeologie, landschap en cultuurhistorie. De excursie wordt geleid door Bauke Terpstra en Hans Grotenhuis.

We bezoeken het museum van Schokland (toegang € 2,50 per persoon) en de voormalige haven van Oud-Emmeloord. Daarnaast hebben we een speciaal geologisch onderwerp: een bezoek aan de gesteentetuin in het Schokkerbos. Daar zijn zwerfstenen bijeengebracht die in de ijstijd met het landijs vanuit Zweden hierheen zijn getransporteerd. Bauke Terpstra houdt hier een rondleiding en geeft deskundige uitleg over samenstelling en herkomst van de stenen.

Als de tijd het nog toelaat is er gelegenheid voor een gemarkeerde rondwandeling rond Middelbuurt, de plaats waar het museum is gevestigd.

Het is een zeer afwisselend programma waarbij we wel de gehele dag in de benen zijn, maar waar we geen grote afstanden hoeven te lopen. Bij het

museum is een restaurant dat is geopend, maar waar je **niet** je eigen brood kunt eten.

Schokland was een langgerekt eiland in de voormalige Zuiderzee. Bij de inpoldering van de Noordoostpolder in 1942 kwam Schokland, evenals Urk, “droog” te liggen.

Schokland is ontstaan in de nadagen van de laatste IJstijd als onderdeel van een lage heuvelrug. Het was nog geen eiland; dat werd het pas rond 1400 toen het water steeds verder opdrong. Het eiland was veel groter dan nu en er leefden vele honderden mensen. Het eiland moest echter permanent verdedigd worden tegen het water, maar dat was niet altijd succesvol. Door afslag werd het eiland steeds kleiner. In 1859 gaf men de strijd op; het eiland werd definitief ontruimd en vanaf dat moment werd het ook niet meer verdedigd.

Door beplanting zijn de contouren van het eiland nu herkenbaar in het landschap. Maar er zijn ook onderdelen bewaard gebleven: Middelbuurt en de haven van Oud-Emmeloord.

Middelbuurt was één van de laatste bewoonde plekken op het eiland. Het kerkje, enkele huisjes en de zeewering zijn nog aanwezig. In Middelbuurt is het museum van Schokland gevestigd waar aan de hand van gebruiksvoorwerpen het leven op Schokland herleeft. Er zijn ook fossiele resten van pleistocene zoogdieren te zien evenals keien die te maken hebben met het ontstaan van Schokland. In het noorden zijn de resten van de voormalige haven van Oud-Emmeloord nog aanwezig.

Het geheel is van groot internationaal belang en daarom is Schokland opgenomen op de lijst van werelderfgoed van de UNESCO.

De excursie begint om 09.30 uur.

We verzamelen op de parkeerplaats van het museum van Schokland. Dat ligt aan de weg van Ens naar Nagele (N352, let op de maximum snelheid, er staan flitspalen!). Vanaf de N50 bij Ens, is het museum bewegwijzerd.

Voor eventuele nadere inlichtingen over deze excursie kan je bellen met Hans Grotenhuis. telefoon (na 19.30 uur) 0570 – 656339

Voor berichten omtrent vertraging, plotselinge verhindering of andere dringende mededelingen kan je op de excursiedag zelf (dus alleen op 29 maart) bellen met 06- 10385364

Opgave is noodzakelijk, uiterlijk 21 maart 2003

bij Tjalling van der Meer, telefoon 0341 – 420199 of e-mail tjalling.ellen@wxs.nl

Grote zilverreiger

Excursieverslag VoZoVAR - Hoophuizen - 12 oktober 2002

Op zaterdag 12 oktober is door leden van VoZoVAR in successie een vogelexcursie gehouden naar de duintjes van Hoophuizen langs het Veluwemeer. Deze vogelexcursie is een traditie van Vo en volgt de voetsporen van bekende ringers die in de naoorlogse jaren spectaculaire ringvangsten hadden op de duintjes van Hoophuizen.

Hoewel de vogeltrek zich na de aanleg van de Flevopolders verlegd heeft, is toch nog altijd vogeltrek langs de voormalige Zuiderzeekust.

Om 7.30 uur hadden zich acht Vo leden verzameld op het parkeerterrein bij de VVV te Epe.

Om acht uur startte de excursie met een welkomstroep van een Raaf ter hoogte van camping Hoophuizen bij de ingang van het pad langs de Varelse beek. Staatsbosbeheer is eigenaar van de bekende duintjes langs deze beek die in het Veluwemeer uitmondt. In de oude meidoorns die het pad naar de duintjes omzomen lieten zich groepjes mezen en goudhaantjes horen. In de groepen mezen waren ook Zwarte mezen en Glanskoppen aanwezig. Lijsters waren talrijk deze morgen met veel Zanglijsters en Koperwieken die zich tegoed deden aan de bessen van de Eénstijlige meidoorns. Kruisbekken trokken over, Sijzen waren aanwezig, naast vele Winterkoninkjes, Heggenmussen, Vinken, Groenlingen en nog enkele Kneutjes. Opvallend is de trek van Zwarte mezen.

Wij wandelden door het Elzenbroekbosje richting de monding van de Varelsebeek, staken de beek over om op de landtong te genieten van de watervogels. Vele honderden Knobbelzwanen waren aanwezig op het Veluwemeer, die zich voeden met de knolletjes van fonteinkruiden. De eerste Kleine zwanen waren aanwezig, naast enkele duizenden Meerkoeten en vele honderden Aalscholvers. Gedurende deze excursies beleef je vaak hoogtepunten tijdens de observatie van vogelsoorten die gewoon de aandacht naar je toe trekken. De IJsvogel bij de monding van de Varelse beek was een opwarmer tijdens de frisse oostelijk gerichte bries. Maar wat denken de thuisblijvers van twee Raven die “speelden” boven het eiland in het Veluwemeer. Een vroege of verlate balts, zeer spectaculair en een half uur later tijdens de wandeling langs het riet trok een Visarend onze aandacht die bakkeleide met deze Raven. Dit was nog maar het begin van het Raven spektakel. Terwijl we door het riet banjerden waren meerdere Raven dominant aanwezig. Op de duintjes van Hoophuizen genoten we van negen Raven die voedsel zochten in het weiland langs de Randmeerweg. In het struweel op de duintjes en het elzenbroek langs de rietkraag werden veel vinkachtigen en lijsters waargenomen. Tussen de Graspiepers werden ook drie Waterpiepers waargenomen die met hun ééntonige geluid vrij gemakkelijk te herkennen zijn. De doorsteekjes in de rietkraag bij de mondingen van de beken leveren interessante waarnemingen op. Diverse waarnemingen van Baardmannen en regelmatig een krijsende Waterral. Ter hoogte van de Nodbeek noteren we vier Grote zilverreigers. Deze reigersoort beleeft een expansieve opmars in Midden Nederland, met in 2002 maar liefst vijfenveertig broedparen in de Oostvaardersplassen. Gedurende de herfst zwerven deze Grote zilverreigers in het randmerengebied; in Oosterwolde en ter hoogte van het Drontermeer worden regelmatig meer dan vijftien Grote zilverreigers gesignaleerd.

Terwijl we terug wandelen over de Randmeerweg noteerden we nog een aantal juveniele Boerenzwaluwen die zich in de luwte van de bosjes beraadden over de grote trek naar Afrika.

Na deze enerverende belevenissen van onder andere negen Raven, een Visarend en Grote zilverreigers en vele waarnemingen van kleine zangers die op trek zijn naar warmere oorden, vertrokken we naar het tweede excursiepunt; het vogelkijkpunt bij Polsmaten.

Dit vogelkijkpunt van Staatsbosbeheer ligt strategisch op een hoogte ter hoogte van een zandplaat in het Veluwemeer. Deze zandplaat is een belangrijk rustpunt voor veel vogelsoorten in het Veluwemeer.

Gedurende ons bezoek aan dit vogelkijkpunt noteerden wij; circa honderd Wintertalingen, acht Smienten, vier Krakeenden, Knobbelzwaan en Kleine zwaan, Bergeend, Wilde eend, Meerkoet, Fuut en Dodaars en een IJsvogel die als “huisvogel”gewoon aanwezig was. Boeiend waren de waarnemingen van overvliegende Appelvinken, een mannetje Havik en een Smelleken.

De lijst van waarnemingen werd door deze waarnemingen gecomplementeerd tot meer dan vijf en zeventig soorten. De jarenlange traditie van vogels observeren gedurende medio oktober bij het Veluwerandmeer ter hoogte van Hoophuizen blijft boeiend en voor herhaling vatbaar.

Adrie Hottinga.

KNNV afdeling Epe en Heerde

Excursie VoZoVAR –12-10-2002 - Hoophuizen Veluwemeer

8.00 / 11.45 / oostenwind	Varelse beek / Nodbeek	Polsmaten		Varelse beek / Nodbeek	Polsmaten
Fuut	x	x	Boompieper	x	x
Dodaars	x	x	Graspieper	x	x
Aalscholver	x	x	Waterpieper	3	
Grote Zilverreiger	4	1	Witte kwikstaart	x	x
Blauwe reiger	x	x	Winterkoning	x	x
Soepeend	x	x	Heggemus	x	x
Wilde eend	x	x	Zanglijster	x	x
Wintertaling		95	Koperwiek	x	x
Krakeend		4	Merel	x	x
Smient		8	Roodborst	x	x
Pijlstaart	x		Tjiftjaf	x	x
Kuifeend	x	x	Goudhaantje	x	
Tafeleend	x	x	Koolmees	x	x
Brilduiker	3		Pimpelmees	x	
Bergeend		1	Zwarte mees	x	x
Soepgans	x		Glanskopmees	x	
Grauwe gans	x	x	Staartmees	x	
Kolgans	x	x	Baardman	x	x
Knobbelzwaan	x	x	Boomkruiper	x	
Kleine zwaan	x	x	Geelgors	x	
Buizerd	3	1	IJsgors	1	
Sperwer	1		Rietgors	x	x
Havik		1	Appelvink		2
Visarend	1		Groenling	x	x
Smelleken		1	Putter	x	x
Waterral	3	1	Sijs	x	x
Meerkoet	x	x	Kneu	x	
Kievit	x	x	Kruisbek	x	
Watersnip			Vink	x	x

Grote mantelmeeuw	x	x	Keep	x	
Zilvermeeuw	x	x	Huismus	x	x
Stormmeeuw	x	x	Ringmus	x	x
Kokmeeuw	x	x	Spreeuw	x	x
Houtduif	x	x	Raaf	9	
Turkse tortel		x	Zwarte kraai	x	x
IJsvogel	2	1	Kauw	x	x
Grote bonte specht	x		Ekster	x	
Veldleeuwerik	x	x	Gaai	x	x
Boerenzwaluw	x	x			

De KNNV…….een onbelangrijk clubje Prikkebenen?

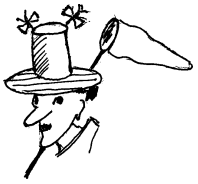

Teren wij op oude roem…….?

Dat vroegen de leden zich af bij het 100-jarig bestaan van de KNNV in 2001.

Op de jubileumvergadering werd die vraag voorgelegd aan “grote heren”, vertegenwoordigers van o.a. het Ministerie van LNV, Alterra, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer.

Het onderzoek van de natuur, het inventariseren en het rapporteren zijn de sterkste kanten van de KNNV. Die kant moeten jullie veel meer **uitbuiten,** was het unanieme antwoord. **Daarop** moet de KNNV zich profileren!

PGO-ers (zoals in Floron, Sovon, Ravon) zijn gericht op soortgroepen; KNNV- ers op gebieden. De lokale gebiedskennis is groot.

Zo ontstond in het hoofdbestuur het idee voor Natuursignaal bij Ben van Muyen en het idee van een centrale database voor het opslaan van gebiedsgegevens: Basis Logboek door Laurens Sparrius.

Uit het plotseling dalende ledental van de KNNV ontstond de discussie over het toekomstperspectief – “Servet of Tafellaken” – binnen de geledingen (afdelingen, werkgroepen en commissies) van de KNNV. Daar kwam overduidelijk naar voren dat de drie doelstellingen, natuurstudie, natuurbeleving en natuurbescherming recht overeind staan.

Kennis van de natuur is de basis voor natuurbescherming: voor de inventarisaties en een brede rapportage daarvan aan PGO's, overheden, terreinbezitters en met name ook voor het eigen KNNV Natuursignaal!

Natuurbeleving komt bij alle afdelingen als doelstelling goed uit de verf.

Maar heel wat afdelingen blijken wat betreft natuurstudie en natuurbescherming behoefte te hebben aan ondersteuning en rekenen op hulp van commissies in de KNNV en op de deskundigheid van andere afdelingen. Ook de kunst van het opzetten van een goed rapport is niet overal aanwezig. En juist die rapporten en brochures zijn belangrijk. De ondersteuning is nu extra nodig omdat de KNNV een redelijke vergoeding kan vragen voor het op de juiste manier aanleveren van natuurgegevens aan adviesbureaus, overheden en terreinbezitters.

Het uitbrengen van Natuursignaal is immers een kostbare aangelegenheid.

De Werkgroep Landschap en natuur van de KNNV stelt voor om het natuuronderzoek te stimuleren en te verbeteren en daartoe een Veldbiologische Commissie op te richten. Onze afdeling is zeker bereid andere afdelingen in ons Gewest IJsselstreek te helpen en kennis te delen.

De werkgroep Natuursignaal in de landelijke NBC o.l.v. Hendrik de Nie heeft een tekort aan mensen die rapporten willen lezen, beoordelen en die eventueel adviezen ter verbetering willen geven. Het is een tè groot karwei voor de huidige commissie van vier personen. Hendrik heeft criteria opgesteld voor een goed rapport en een checklist.

De WLN stelt het zeer op prijs indien u uw deskundigheid wilt inzetten voor het beoordelen van rapporten en/of inventarisaties of voor de Veldbiologische Commissie. De secretaris van onze afdeling, Margriet Maan, kan u alle informatie geven en noteert graag uw aanmeldingen.

Het bestuur.

Het gegeven dat een uil wijsheid symboliseert terwijl een uilskuiken wordt geassocieerd met domheid, ondersteunt het gezegde:

VERSTAND KOMT MET DE JAREN.

Stelling Muriël van den Berg

Er broeden Roodborstjes in de tuin.

Op zich is dat niet heel bijzonder; Roodborsten broeden bijna overal. De tuinen bij ons in de buurt bieden echter niet erg veel mogelijkheden voor deze soort. Twee jaar geleden kwamen ze laat in het seizoen tot broeden in een nestkast voor halfholenbroeders. Het plekje werd pas geaccepteerd toen de hop die er groeide tot voor het vlieggat reikte.
Dit jaar kraakten ze onze berging. Via een openstaand klep-raampje boven de deur kwamen de vogels naar binnen. Direct boven het raampje was een ruimte van ongeveer acht centimeter breed die ze wel beviel. Er werd druk met nestmateriaal gesleept. Een groot deel ervan belandde op de deurmat. Door een extra latje probeerden we nog meer materiaal boven te houden en minder troep beneden te hebben, maar het bleek uiteindelijk geen succes. Een paar weken later ondernamen ze een tweede poging. Dit keer kozen ze een plekje naast de deur boven een raam. Er kwam weer veel troep te liggen en de poging was even vruchteloos.
In de eerste week van mei knutselde ik een alternatief, dat er ongeveer zo uitziet:→ → → → → → → → → → → →

Voor de vogels zijn er twee mogelijkheden. Het bovenste horizontale gedeelte heeft de opening aan de linkerkant en achterin is een latje aangebracht om stevigheid aan de nestruimte te geven. Het diagonale onderste deel heeft aan de voorzijde geen opening. De vogels kunnen direct onder het horizontale deel naar binnen. Er is over de hele breedte van de kast een toegang. Boven de opening aan de voorzijde is nog een schuin plankje aangebracht, ongeveer zoals het klepraampje. Aan de linkerkant is een verlengde plank gemaakt om het licht van de buitenlamp af te schermen. Het geheel hing nog geen twee meter van de deur vandaan, net onder de boeiboord van de berging. Aan alles leek gedacht, maar de Roodborsten toonden geen interesse.

Ik wist ook niet van opgeven. Twee jaar geleden leek de hop doorslaggevend. Daarom zette ik een pot met klimop zo op het dak van de berging dat de scheuten voor de ingangen kwamen te hangen. De volgende dag werd de nestkast geaccepteerd. Beide mogelijkheden werden verkend. Het onderste gat kreeg uiteindelijk de voorkeur.

Begin augustus zag één van de ouders er erg gehavend uit, waardoor er onderscheid gemaakt kon worden, zonder daarbij de geslachten van de dieren te weten. Ze stroopten de hele buurt af op alles wat eetbaar voor ze is. Maar als er dichtbij wat te halen viel, had dat de voorkeur. Bij het wieden zaten ze bijna op m'n handen. Toen ik ze wat Meelwormen gaf, werden die snel aangenomen. Het verfomfaaide beestje is daarbij wat meer teruggetrokken. Hij of zij komt niet dichtbij de Meelwormen als er mensen in de buurt zijn. De ander eet ze letterlijk uit de hand. Op een avond vloog het diertje zelfs de kamer in. Of dat een roep om voedsel was weet ik niet. Gelukkig kon het zonder schade weer buiten gezet worden.

In de eerste week van augustus hadden de roodborsten hun zes jongen groot. Bij één van het stel viel de appel niet ver van de boom: het beestje zat op een ochtend in … de berging.

Frans Bosch.

Kauwen op cake.

Een stel Kauwtjes op het buurdak houdt mijn gangen nauwlettend in de gaten. Zodra ik voer voor de Huismussen strooi, komt de Kauwtjes-tamtam op gang; "Kauw, kauw, hotelcake op nummer 23. "

Hotelcake? Ja zeker, in een onderzoek in Natura 2002/4 over de stand van Huismussen, schreef één van de deelnemers; "Ik voer ze een hotelcake in de week. Omdat Huismussen zo gedomesticeerd zijn, kunnen zij het zonder hulp van de mens niet meer redden."
Het idee van de hotelcake sprak mij wel aan en het mussenvolk genoot met volle teugen. Verbeeldde ik het mij of hoorde ik ze zelfs smakken?
Zoals gezegd, de Kauwtjestamtam deed zijn werk en er kwamen er steeds meer. Dreigend riep ik naar boven; "waag het niet omlaag te komen". Kauwen nemen snel vier of vijf stukken tegelijk in de bek en dan hebben de mussen het nakijken. Maar de Kauwen, beledigd om

zo'n voorkeursbehandeling, begrepen dat ze niet welkom waren en vlogen één voor één weg en de mussen vierden feest.

Oeti Slot.

De Slakken en de Spitsmuisjes

Dat er in 2002 veel landslakken waren zal wel niemand ontgaan zijn. Bezitters van een tuin hebben vaak een ware veldslag moeten leveren om hun planten te beschermen.
Tocht eten ze niet alleen bladeren en bloemen, zoals te merken is als je op hun eetsporen let, die ze door hun "grazen" op houtwerk, afvalcontainers en afvoerpijpen achterlaten. Daar komen ze graag alg-aanslag afraspen met hun verharde monddelen. Maar welke soorten dat nu speciaal doen weet ik niet. En of die alleen algen en halfvergaan blad eten, of ook vers blad?

Een feit is dat het slakkenleger dat deze zomer optrad danig huishield in onze zorgvuldig gekweekte- en spontaan opgekomen gewassen. Ook wegbermen zagen er nogal gehavend uit. Brandnetelvegetaties zaten vol huisjesslakken, van tuinslakken tot knotsen van Segrijnslakken. Maar daar maalde natuurlijk niemand om. In je eigen tuin ligt dat anders.

Wat die tuin betreft ging Dik elke zomeravond met zaklantaarn en blik op slakkenjacht. Vijftien grote exemplaren per avond was niet ongewoon. Daar waren naaktslakken en slakken met een huisje bij. Ze werden verbannen naar de groencontainer of ver weg in een bosrand losgelaten.

Merkwaardig was dat hun aantallen niet zichtbaar kleiner werden in al die weken. Wat betreft de zeer grote naaktslakken bleek dat niet zo'n wonder. Dik vroeg zich 's morgens telkens af of de nog vrije exemplaren soms op zoek gingen naar hun gevangen soortgenoten. Er zat altijd weer een aantal op de buitenkant van de groenbak. Tot bleek dat gevangen slakken weer onder het gesloten deksel uit konden kruipen door zich zeer dun te maken! De huisjesslakken lukte dat uiteraard niet. Sommigen legden mooie ronde eitjes in klompen tegen de wand. Legnood?

Er waren allerlei soorten slakken in de tuin te vinden. Overdag zag je er nauwelijks één, maar de enorme gaten die ze in de planten maakten verraadden hun nachtelijke activiteiten.
Interessant was het aantal verschillende soorten. Van de naaktslakken viel vooral de *Limax maximus* op, die wel Grootste naaktslak genoemd wordt. Het is een mooi getekende slak met donkere strepen en stippen en een gespikkeld of gemarmerd voorstuk. Dat was de beste "uitbreker" uit de groencontainer, nota bene! Ook al waren ze vijftien centimeter lang!

Dan was er de *Arion ater*, een grote zwarte naaktslak die ook in roodbruine variëteit voorkwam.

De Afrikaantjes weren opgevreten door kleine grijzige naaktslakjes met een bijzonder grote eetlust.

Helix aspersa aspersa of Segrijnslak is een knots van een bruine huisjesslak. Hij nadert soms in grootte de bekende eetbare Wijngaarslakken. Deze Segrijnslak wordt trouwens ook wel als consumptieslak gebruikt. Hij schijnt zijn voorkomen in Nederland zelfs aan deze toepassing te danken te hebben. Hij zou, net als de Wijngaardslak van onze duinen en enkele andere kalkrijke plekken, ooit uitgezet zijn.

Verder waren er af en toe ook de mooie tuinslaksoorten bij, met hun aardige zwarte banden versierd. Zowel die met een zwarte mondrand *(Cepaea nemorais)* als die met een bleke (*Cepaea hortensis*) waren bij de vangsten. De aardige effen roze en geelachtige variëteiten waren bij de vangsten.

De aardige effen roze en geelachtige variëteiten waren er ook wel eens bij. We knarsten en glibberden, als we 's avonds buiten liepen. soms over al dat slakkenvolk. In de ochtend bemerkten we dat naaktslakken zonder bezwaar hun vertrapte familieleden op zaten te peuzelen!

Behalve onze vangactiviteiten probeerden we ook het bekende schoteltje bier, waar slakken op komen. Vooral bij de tot drie keer toe nieuw gekochte Afrikaantjes werkte dat prima. Er lag elke morgen een aantal dode kleine naaktslakjes in het bier. Tot Dik op een ochtend daar lakbij drie dode spitsmuisjes vond! Wat was hier gebeurd? De diertjes waren niet zichtbaar gewond. hadden ze door het drinken uit

het schoteltje alcoholvergiftiging opgelopen? Of hadden ze van de dode of halfdode slakken gegeten die vol bier zaten?

We hebben de “bierval” maar niet meer gebruikt. Spitsmuisjes zijn insecteneters en zullen bijgedragen hebben aan onze slakkenjacht. Dan verdienen ze dit lot niet. Een spitsmuisje in de tuin is net zo nuttig als een Egel. Helaas misten we dit jaar Egels bij ons huis. Misschien hadden we daardoor zoveel slakken?

Terwijl we dit schrijven is het oktober en we zien geen volwassen slakken meer. Maar de vele nog zeer kleine Segrijnslakjes die er alweer zijn voorspellen niet bepaald een jaar met veel minder slakken!

Els en Dik Koopmans.

Meer Roodborst.

Ik ging de brievenbus legen en liet de voordeur even openstaan, wat voor een Roodborstje een reden was om de gang en de woonkamer binnen te vliegen. Gelukkig wist ik hem terug te manoeuvreren, voordat er ernstige confrontaties met de ruiten plaatsvonden. De voordeur stond nog wagenwijd open, dus toen hij de gang invloog nam ik aan dat hij regelrecht naar buiten was gegaan. Ten onrechte, bleek vele uren later: het arme dier was naar de bovenverdieping gevlucht en had daar de hele dag vergeefs naar een uitweg gezocht, zoals bleek uit de talloze spetjes die de kamers en de gang sierden.

Het was intussen diepdonkere nacht en ijselijk koud, wat nog ernstiger werd toen ik m’n slaapkamerraam en de terrasdeur wijd openzette. Hoewel het vogeltje elke keer weer naar zo’n gapend gat toevloog, bleef hij op het laatste nippertje steeds weer in de lucht steken, om dan snel weer terug te zwenken. Eigenlijk ook wel zo verstandig, want buiten wonen Bosuilen, realiseerde ik me. Maar ja, ’t stakkertje had de hele dag gevast en dorst zou hij ook wel hebben.

Naar beneden dus, voor een vetbol, en deze naast een bakje water op de vensterbank gedeponeerd, bij een halfopen raam, voor het geval hij toch naar buiten zou willen. Het voer was snel gevonden en vanuit m’n bed, rillend onder het dek, want dit verhaal speelt in de koude periode van november, zag ik hoe hij aan het foerageren sloeg. En toen niets meer, want ik deed het licht uit.

Later in de nacht zag ik op de vensterbank een allerliefst klein slapend balletje tegen de raamsponning aan de kant waar de scharnieren zitten, dus wég van de instromende nachtlucht. Met het oog op eigen comfort sloot ik het raam wat verder en de resterende kier was blijkbaar toereikend, want de volgende morgen was ‘t vogeltje weg. Alleen een mest-piramiedetje onder zijn slaapplek herinnerde aan zijn aanwezigheid, en ook dat was gauw weggepoetst.

Einde verhaal?

Nee! De volgende avond, toen ik het licht in de slaapkamer aanknipte, keek ik tot mijn verrassing recht in twee wijdgesperde zwarte kraaltjesogen. De eigenaar ervan leek te overwegen of hij op de vlucht moest slaan, en om hem niet verder te verstoren ben ik toen maar in het donker m’n bed ingekropen. De volgende morgen opnieuw slechts een piekje vogeltjesmest als dank voor het aangenaam verpozen. Ik overwoog of ik het zou laten uitgroeien tot een echte stalagmiet, maar dat was toch niet gelukt, want mijn logé’tje is nog maar vijf keer teruggeweest, meestal met onderbreking van één nacht en de laatste keer van twee.

Toen was de kou over en dan is buiten slapen beter voor een wild Roodborstje. Maar de vetbol laat ik nog liggen, voor het geval dát.

Micky Marsman.

De Slakken en de Spitsmuisjes

Dat er in 2002 veel landslakken waren zal wel niemand ontgaan zijn. Bezitters van een tuin hebben vaak een ware veldslag moeten leveren om hun planten te beschermen.
Tocht eten ze niet alleen bladeren en bloemen, zoals te merken is als je op hun eetsporen let, die ze door hun “grazen” op houtwerk, afvalcontainers en afvoerpijpen achterlaten. Daar komen ze graag alg-aanslag afraspen met hun verharde monddelen. Maar welke soorten dat nu speciaal doen weet ik niet. En of die alleen algen en halfvergaan blad eten, of ook vers blad?

Een feit is dat het slakkenleger dat deze zomer optrad danig huishield in onze zorgvuldig gekweekte- en spontaan opgekomen gewassen. Ook wegbermen zagen er nogal gehavend uit. Brandnetelvegetaties zaten vol huisjesslakken, van tuinslakken tot knotsen van Segrijnslakken. Maar daar maalde natuurlijk niemand om. In je eigen tuin ligt dat anders.

Wat die tuin betreft ging Dik elke zomeravond met zaklantaarn en blik op slakkenjacht. Vijftien grote exemplaren per avond was niet ongewoon. Daar waren naaktslakken en slakken met een huisje bij. Ze werden verbannen naar de groencontainer of ver weg in een bosrand losgelaten.

Merkwaardig was dat hun aantallen niet zichtbaar kleiner werden in al die weken. Wat betreft de zeer grote naaktslakken bleek dat niet zo'n wonder. Dik vroeg zich 's morgens telkens af of de nog vrije exemplaren soms op zoek gingen naar hun gevangen soortgenoten. Er zat altijd weer een aantal op de buitenkant van de groenbak. Tot bleek dat gevangen slakken weer onder het gesloten deksel uit konden kruipen door zich zeer dun te maken! De huisjesslakken lukte dat uiteraard niet. Sommigen legden mooie ronde eitjes in klompen tegen de wand. Legnood?

Er waren allerlei soorten slakken in de tuin te vinden. Overdag zag je er nauwelijks één, maar de enorme gaten die ze in de planten maakten verraadden hun nachtelijke activiteiten.
Interessant was het aantal verschillende soorten. Van de naaktslakken viel voor de *Limax maximus* op, die wel Grootste naaktslak genoemd wordt. Het is een mooi getekende slak met donkere strepen en stippen en een gespikkeld of gemarmerd voorstuk. Dat was de beste "uitbreker" uit de groencontainer, nota bene! Ook al waren ze vijftien centimeter lang!

Dan was er de *Arion ater*, een grote zwarte naaktslak die ook in roodbruine variëteit voorkwam.

De Afrikaantjes weren opgevreten door vele kleine grijzige naaktslakjes, die een bijzonder goede eetlust hebben.

Helix aspersa aspersa of Segrijnslak is een knots van een bruine huisjesslak. Hij nadert soms in grootte de bekende eetbare Wijngaarslakken. Deze Segrijnslak wordt trouwens ook wel als consumptieslak gebruikt. Hij schijnt zijn voorkomen in Nederland zelfs aan deze toepassing te danken te hebben. Hij zou, net als de Wijngaardslak van onze duinen en enkele andere kalkrijke plekken, ooit uitgezet zijn.

Verder waren er af en toe ook de mooie tuinslaksoorten bij, met hun aardige zwarte banden versierd. Zowel die met een zwarte mondrand (*Cepaea nemorais*) als die met een bleke (*Cepaea hortensis*) waren bij de vangsten. De aardige effen roze en geelachtige variëteiten waren bij de vangsten.

De aardige effen roze en geelachtige variëteiten waren er ook wel eens bij. We knarsten en glibberden, als we 's avonds buiten liepen. soms over al dat slakkenvolk. In de ochtend bemerkten we dat naaktslakken zonder bezwaar hun vertrapte familieleden op zaten te peuzelen!

Behalve onze vangactiviteiten probeerden we ook het bekende schoteltje bier, waar slakken op komen. Vooral bij de tot drie keer toe nieuw gekochte Afrikaantjes werkte dat prima. Er lag elke morgen een aantal dode kleine naaktslakjes in het bier. Tot Dik op een ochtend daar lakbij drie dode spitsmuisjes vond! Wat was hier gebeurd? De diertjes waren niet zichtbaar gewond. hadden ze door het drinken uit het schoteltje alcoholvergiftiging opgelopen? Of hadden ze van de dode of halfdode slakken gegeten die vol bier zaten?

We hebben de "bierval" maar niet meer gebruikt. Spitsmuisjes zijn insecteneters en zullen bijgedragen hebben aan onze slakkenjacht. Dan verdienen ze dit lot niet. Een spitsmuisje in de tuin is net zo nuttig als een Egel. Helaas misten we dit jaar Egels bij ons huis. Misschien hadden we daardoor zoveel slakken?

Terwijl we dit schrijven is het oktober en we zien geen volwassen slakken meer. Maar de vele nog zeer kleine Segrijnslakjes dier er alweer zijn voorspellen niet bepaald een jaar met veel minder slakken!

Els en Dik Koopmans.

WAARGENOMEN

De waarnemingen die niet in dit blad zijn opgenomen zijn wel vastgelegd in het archief.

Ze zijn allen voor verantwoordelijkheid van de desbetreffende waarnemers en dat waren deze keer: AHS=Agnès Herweijer-Smit; DK=Dik Koopmans; EKG=Els Koopmans-Grommé; EvDT=Evelien van Dalfsen-Tukker; LW=Louk Witkamp; MF= Marianne Faber; MRL.=Marcel Langevoort; MM=Micky Marsman.

En verder: Mevrouw Tjada Amsterdam, de Heer Wout Boomsluiter, de Heer Gemmers, Mevrouw Hilary Jellema; Mevrouw Kleinjan, Mevrouw Margriet Snel, de Heer Dimitri van Veen, Mevrouw Witteveen.

Het leek ons niet nodig de jaartallen expliciet te vermelden.

VOGELS

Appelvink

4 exx. roepend in beuken/dennenbos, Aardhuisweg, Uddel. MRL.

Blauwe kiekendief

04/12 ♀ Vliegnd boven maïsakker, Elburgerweg, Niersen, wegvliegend richting West. MRL.

Boomkruiper
19/08 5 ex. in dicht bij elkaar staande dennen. Tongerensche heide, Epe. EvDT.

Buizerd
02/09 6 exx. Zwevend boven de Poel, Vaassen. MRL.

Goudhaantje
19/08 Een grote zwerm van verschillende vogeltjes waaronder veel Goudhaantjes. Tongerensche heide, Epe. EvDT.
19/10 De eersten trekken weg in groot aantal, en op
21/11 vliegen er ± 120 exx. over naar het zuiden. Tongerensche heide, Epe. EvDT.

Goudvink

08/01 1 ex. ad. ♂ Greutelseweg t.h.v. Zandhegge, Wenum. In kerstsparrenaanplant. MRL.

Grote zilverreiger

24/09 Polsmaten,

Nunspeet. EKG.

Grote bonte specht
09/08 Tuin Epe. EKG.

Grote gele kwikstaart
10/12 ♂ Foeragerend bij veldvijvers Kroondomein Wieselseweg, Vaassen. MRL.
11+12 In de tuin. Mussenkampseweg, Heerde.
nov. Hilary Jellema.

31/12 Nog steeds present in de tuin van de familie Jellema in Heerde.

Grote lijster
16/09 *Zang*, na eten van taxusbessen. Tuin Epe. EKG.

Havik
29/08 1 ex. boven huis Hommelbrinkstede. Wegvliegend richting West. MRL.
08/09 1 ex. vliegend boven Wildlust, Hertenkampseweg, Vaassen. MRL.
12/09 ad. ♂ zewevend boven Oude Zwolscheweg t.h.v. Marleweg, Wenum. MRL.

Keep
20/10 Tussen vinken en Groenlingen, nabij onze tuin. Epe. EKG.

24/10 In Beuken, Vierhouten. EKG.

Kerkuil
25/09 1 ex. in boom langs nieuwe fietspad achter watermolen Wenum. 22.30 uur. MRL.

Klapekster

20/11 1 ex. Galgenberg, Niersen. In top van vlieg- den. MRL.
20/11 1 ex. Heideveld Elburgerweg/Elspeterweg, Niersen. Kroondomein. MRL.

09/01 10 exx. langs Gortelseweg. EvDT.

Kolgans
08/12 Met zwarte halsring (witte letters.) Schaapsweide Wapenveld, grazend tussen vele honderden soortgenoten. MRL.

Kraanvogel
20/11 Vlucht, overvliegend.
Vierhouten, Hendrik
Mouwenveld. DK.

Kruisbek
09/08 Groepjes trekken rond, Epe. EKG.

24/10 In Lariks. Vierhouten. EKG.

okt./nov. Dikwijls in de boomkruinen aan weerszijden van de onverharde Norelbosweg, Epe. MM.

Kuifmees

De hele maand oktober 2 exx. op voerplank. Tuin Pelzerpark, Epe. AHS.

Maraboe

19/09 IJsseldijk achter Diekhuis, Terwolde. Tijd 08.45 u. Dimitri van Veen.
24/10 Ossenwaard Terwolde/Deventer t.h.v. Terwolde. Deze exoot is al sedert september aanwezig. EKG.

Nijlgans

20/11 ± 60 exx. Weiland Terwolde

aan de dijk. DK.

Nonnetje
24/11 1 ex. Welsum. DK

Pestvogel
half november: 1 ex. in tuin Epe. Wout Boomsluiter.

Raaf

17/08 2 exx.: 1 juv.+1 ad. Bosrand Tongerensche heide, Epe. bij Wisselsche veen, Epe. EKG.

20/11 Vierhouten, Hendrik Mouwenveld. EKG.

Regenwulp
18/08 Overtrekkend, Epe. EKG.

Slechtvalk
1 ex. zwevend boven de Poel, Vaassen. Wegvliegend richting N.O. – 14.45 uur. MRL.

Steenuil
01/10 Gehoord. Jagtlustweg, Epe. MF.
01/10 Roepend in boom voor het huis Hommelbrinkstede, Vaassen. 21.30 uur. MRL.
26/11 2 exx. roepend. Nieuwenkampweg, Wenum. 21.25 uur. MRL.

IJsvogel
30/09 Viste “iets” uit de vijver. Dook van hoofd van tuinbeeld en daarna van terras. Pelzerpark, Epe. Margriet Snel.

07/10 2 exx. achter elkaar aanvliegend boven Nijmolense beek t.h.v. Laarseweg, Vaassen. Vliegend W ✶ O. MRL.

02/11 Zat op de pergola bij vijvertje in tuin aan de Spoorlaan, Epe. Mevrouw Witteveen.

Waterpieper
24/11 2 exx. Terwolde. DK
Watersnip
24/08 6 exx. vliegen op. Wisselsche veen, Epe, plasjes. EKG.
Wilde zwaan
20/12 ± 30 exx. bij mistig weer steeds in een grote kring rondvliegend. Enorm kabaal – leek grote paniek. Tongerensche heide, Epe. EvDT.
Witgatje
13/08 Wisselsche veen, Epe. EKG.
Zwarte kraai
18/08 Grote groepen van meer dan 100 exx. trekken over het naar westen. Ook Kauwtjes. Slaaptrek? EKG.
Zwarte specht
05/09 Kwam lu-luend ivervkuegeb, Tongerensche heide, Epe bij de Tepelbergweg. EvDT.

VLINDERS
18/08 Speciale aandacht voor een grote, sterkbehaarde, lichtgeel/groene, dwarsgestreepte rups. Zegt er nu iemand: Dat moet een …… zijn, geef het dan even door aan de redactie, alstublieft!
Agaatvlinder *Phlogophora meticulosa*

24/08 Wisselsche veen, Epe. EKG.
Bruine vuurvlinder *Heodes tityrus*

13/08 1 ex. ♂ Bedreigde soort! Wisselsche veen bij Boerweg, Epe. EvDT/EKG.

Bruin zandoogje *Maniola jurtina*

17/08 Tientallen exx. parkeer terrein Boerweg, Epe. EKG.

Distelvlinder *Vanessa cardui*

27/07 Welsum. Laat maar vers exemplaar. EKG.

18/08 31 exx.!! tijdens één wandeling over de Tongerensche heide, Epe. EvDT.

19/08 20 exx op Vlinderstruik, Epe-C. EKG.

Goudvenstertje ***Plusia festucae***

27/08 Mooi uiltje met glimmende vlekjes. Wisselsche veen, Epe. EKG.
Icarusblauwtje *Polyommatus icarus*

13/08 Kleine populatie. Wisselsche veen bij Boerweg, Epe. EKG.

17/08 ♀ 1 ex met *typische vaalblauwe kleur* opbovenzijde vleugels en verder de gewone oranje vlekjes langs de rand; een zeldzame variëteit van dit blauwtje. Wisselsche veen bij Boerweg, Epe. EKG.

Klein koolwitje *Pieris rapae*

30/07 2 exx. op markt Epe, op jonge Boerenkoolplantjes voor de verkoop! EKG.

Kleine vos *Aglais urticae*

19/08 15 exx. op Vlinderstruik, Epe-C. EKG.

Kleine wintervlinder *Operophtera brunata*

15/11 Op raam. Epe-C. EKG.

04/12 Ook hier nog steeds

aanwezig. Belvédèreweg,

Epe. MM.

Meriansborstel *Calliteara pudibuna*

30/09 Rups. Zuiderzeestraatweg, Oldenbroek.

Hr Gemmers.

Peper en zout-vlinder *Biston betularia*

26/10 Epe Centrum. Rups - later door larfjes van een sluipwesp leeggegeten. EKG.

Sleedoornpage *Thecla betulae*

20/09 Epe. Mevrouw Kleinjan.

St. Jacobsvlinder *Tyria Jacobaeae*

08/07 ± 50 rupsen. Ballast-

putweg, Epe. Tjada

Amsterdam.

Walstropijlstaart *Hyles gallii*

17/09 Zwarte, zeldzame variëteit. Oldoenbroek. EKG.

Andere insecten

Aspergehaantje *Crioceris asparagi*

04/08 In Asperge in de tuin, Epe. EKG.

Cicadella viridus

24/08 Nog veel exx. actief. Wisselsche veen, Epe. EKG.

Conops flavipes Klein wespachtig vliegje.

03/08 Officiersweg, Epe. EKG.

Glimworm (Soort?)

08/07 5 exx. Bij Eper Veste, Epe. 20 jaar geleden daar ook al! Tjada Amsterdam.

Grote groene sabelsprinkhaan *Tettigonia viridissima*

24/08 Wisselsche veen,

Land van Jonker. EKG.

Leliehaantje *Lilioceris lilii*

20/09 Lakrood kevertje op uitheemse lelieachtige, in de tuin, Epe. EKG.

Moerassprinkhaan *Stethophyma grossum*

24/08 Wisselsche veen, Land van Jonker. Nog steeds veel exemplaren! EKG.

Rietsprinkhaan *Conocephalus dorsalis*

27/08 Wisselsche veen, Epe. EKG.

Rode smalbok *Leptura rubra*

27/07 Op Jacobskruiskruid in de tuin. Epe. EKG.

Rododendroncicade *Graphocefala fannahi*

04/08 Zeker 6 exx. Zeer kleine fraaie cicade op rododendron in de tuin, Epe. EKG.

Struiksprinkhaan *Leptophyes punctatissima*

02/08 In de tuin, Epe. EKG.

Wespenkoningin

28/10 Op bloeiende Klimop. Epe. EKG.

Wormkruidbijtje

27/07 Op Boerenwormkruid in de tuin. Epe. EKG.

ZOOGDIEREN

Boommarter

In de afgelopen zomer herhaaldelijk op eigen erf gezien. Norelholtweg, Epe. LW.

Kleine (Dwerg?)vleermuis

19/10 Op de Lariksweg, Epe. MF.

Edelhert

12/08 De zware hese roep van 1 ex. Begin van de bronst? eind sept – 1e week oktober. Op Klein Wildrust een kudde: 1 groot hert, 6 hindes en 2 jongere geweidragers. MF.

Egel

sept./dec. Geregeld 4-5 exx. die eten komen halen. Tuin Pelzerpark, Epe. AHS.

Haas

juli De Bonenburg, nieuwe deel. EKG.

Spitsmuis (huis?)

26/08 3 exx. dood bij schoteltje bier tegen de slakken! In de tuin, Epe. EKG.

SPINNEN

24/11 Spinnetjes **trekken overal en leggen een golvende splinselwade over het veld. Vermoedelijk de 1½ -2 mm kleine soort, behorende tot de *Erigone*. (Zie stukje elders in dit blad.) EKG.**

Viervlekwielwebspin ***araneus quadratus***

24/08 Verscheidene exx. Wisselsche veen, Epe. EKG.

SLAKKEN

De hele maand augustus zeer veel in de tuin, Epe: zeven soorten:
Grootste aardslak, Zwarte slak, Segrijnslak, Heesterslak, Gewone tuinslak, Zwartrand tuinslak, Kleine naaktslakjes. De grote naaktslakken kruipen uit de groencontainer onder het deksel door.

30/10 15 volwassen exx. onder oud dekzeil. Tuin Epe. Dit jaar overal massaal! EKG.

AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Hazelworm

In de afgelopen zomer verscheidene waarnemingen op eigen terrein, Norelholtweg, Epe. 1-6 exemplaren en twee eieren. LW.

Kleine watersalamander *Triturus vulgaris*

01/10 In de tuin. Officiersweg, Epe. MF.

Zandhagedis *Lacerta agilis*

Zomer: 1 ad. en 1 juv. Norelbosweg, Epe. LW.

01/10 Bij Schaapskooi, Heerde. DK.

PADDESTOELEN

Biefstukzwam *Fistulina hepatica*

22/09 Olst. Excursie Spijkerbos.

Bruine anijszwam *Lentinellus cochleatus*

22/09 Olst. Excursie Spijkerbos.

Cantharel *Cantharellus cibarius*

02/08 Verscheidene groepjes omgeving Dellenweg, Epe. MF.

Doolhofzwam *Daedalea quercina*

13/08 Zeer grote exx. op stobben Tongerensche heide, Epe, bij nieuwe plasjes. EKG.

Eikhaas *Grifola frondosa*

okt./nov. Langs fietspad Renderklippenweg, Epe. MM.
22/09 Olst. Excursie Spijkerbos.

Hazenpootje *Coprinus lagopus*

20/09 Beekpark, Epe, op houtsnippers. EKG.

Oesterzwam *Pleurotus ostreatus*

nov. Langs fietspad Renderklippenweg, Epe. MM.

Oranjerode stropharia *Psilocybe aurantiace*

20/09 Beekpark, Epe, op houtsnippers. EKG.

Oranje/witte schimmel???

09/11 Binnenin walnoten. Wat is dit? Tuin Epe. EKG.

Prachtvlamhoed *Gymnopilis spectabilis*

03/11 Grote groep op oude stobbe. Beekparkje, Epe. EKG.

Plooivoetstuifzwam *Calvatia excipuliformis*

11/11 Renderklippen, Epe, naast een van de eerste trappen v.a. Hertenkamp. MM.

Zwavelzwam *Laetiporus sulphureus*

22/09 Olst. Excursie Spijkerbos.

PLANTEN

Blauwe knoop *Succisa pratensis*

24/08 Land van Jonker, Wisselsche veen, Epe. EKG.

Borstelkrans *Satureja vulgaris*

09/08 Heeft zich uitgebreid op de Woldbergeweg, Epe. EKG.

Doornappel *Datura stramonium*

20/09 Akker Papenstraat, Epe (blauwe vorm.) DK.

Grasklokje *Campanula rotundifolia*

09/08 Vrij veel in de berm. Woldbergweg, Epe. EKG.

Grote waternavel *Hydroctyle rununculoides*

05/09 In de Grift, Bonenburg, Heerde. Oorspronkelijk uit Noord Amerika, door tuincentra verkocht als vijverplant. In 1996 werd voor het eerst melding gemaakt van massale groei in het Nederlandse oppervlaktewater.
Plantenwerkgroep.

Knoopkruid *Centaurea jacea*

09/08 Grote plek vol bloeiende exx. Woldbergweg, Epe. EKG.

Koningsvaren *Osmunda regalis*

24/08 Veel exx. bij Land van Jonker, Wisselsche veen, Epe. EKG.

Kruipbrem *Genista pilosa*

13/08 2 kleine ex. Tongerensche heide, bij Boerweg, Epe. EKG.

Moerasviooltje *Viola palustris*

13/08 Wisselsche veen bij Boerweg, Epe (vruchten.) EKG.

Witte snavelbies *amaraRrhyngospora alba*

13/08 Nu ook enkele exx. bij nieuw plasje, Wisselsche veen, Epe. EKG.